

KUNSHANDEL IN JOHANNESBURG EN PRETORIA
MET BESONDERE VERWYSING NA
E. SCHWEICKERDT (EDMS) BPK

DEUR

JOHANNES LODEWIKUS PRETORIUS

Voorgelê ter vervulling van 'n deel van
die vereistes vir die graad

MAGISTER ARTIUM

in die

FAKULTEIT LETTERE EN WYSBEGEERTE
UNIVERSITEIT VAN PRETORIA

MEI 1983

INHOUD

	<u>BLADSY</u>
VOORWOORD	I
BEDANKINGS	VI
INLEIDING	VIII
<u>HOOFSUK I</u>	1
KUNSHANDEL IN JOHANNESBURG EN PRETORIA 1850 - 1950	
<u>HOOFSUK 2</u>	
DIE SCHWEICKERDTS Maatskaplike en politieke omstandighede in Duitsland en Suidelike Afrika rondom die tyd toe Emil Schweickerdt na die Zuid-Afrikaansche Republiek emigreer het	32
EMIL HEINRICH SCHWEICKERDT (EMIL I)	36
EMIL CARL SCHWEICKERDT (EMIL II)	46
<u>HOOFSUK 3</u>	
DIE GESKIEDENIS VAN DIE WINKEL	67
<u>HOOFSUK 4</u>	
DIE SCHWEICKERDTS SE VERHOUDING MET KUNSTENAARS	81
<u>HOOFSUK 5</u>	
KUNSHANDEL - 'n WAARDERING	101
GERAADPLEEGDE BRONNE	106
BYVOEGSEL I	
KATALOGUS VAN REPRODUKSIES DEUR SCHWEICKERDT VERSPREI	115
BYVOEGSEL II	
KATALOGUS. DIE KUNSVERSAMELING VAN DIE SCHWEICKERDTS	131
ADDENDA	183
ILLUSTRASIES	188
OPSOMMING	202
SUMMARY	205

VOORWOORD

Die doel met hierdie studie is tweeledig. Eerstens is dit 'n poging om die aandag te vestig op die belangrike rol wat kunshandelaars speel in die bevordering van kuns en tweedens om 'n familiesaak wat 'n groot aandeel gehad het in die Suid-Afrikaanse kunsgeskiedenis, onder die aandag te bring.

Die kunshandelaar het 'n groot bydrae gelewer tot die algemene kunsbewustheid van die Suid-Afrikaanse bevolking, veral in die eerste helfte van hierdie eeu. So vele mense het hulle waardering vir die skone kunste te danke aan oorspronklike kunswerke en reproduksies van skilderye wat hulle as kinders in die skole en in hulle ouerhuise gesien het. Baie bekende kunstenaars het juis by die publiek bekend geraak vanweë die reproduksies van hulle werk wat oral te sien was. Dit is opvallend hoeveel van die reproduksies van die werk van Erich Mayer, Henk Pierneef, Nils Andersen, W.H. Coetzer en ander kunstenaars in die skoolportale, -sale, -kantore en klaskamers hang. En byna sonder uitsondering, as die reproduksie omgedraai word, pryk die etiket van die kunshandelaar E. Schweickerdt daar.¹ Sedert ek met hierdie studie begin het, het ek spesiaal opgelet na waar die reproduksies oral aangetref word. Dit is verbasend hoeveel van hierdie reproduksies nog in plaanshuise en dorpshuise op die platteland die mure versier. Die invloed wat hierdie reproduksies op kunsontwikkeling by die Suid-Afrikaanse publiek gehad het, is nog nie na behore ondersoek nie en bied 'n geleentheid tot verdere navorsing.

Kunshandelaars lewer verskeie dienste.² Sommige dryf handel in kunswerke, ander in kunsmateriale, -toebehore en rame en sommige in al die afdelings. Die eerlike handelaar lewer op hierdie terreine 'n waardevolle diens aan die kunsliefhebber, die versamelaar en die kunstenaar. Sonder sommige kunshandelaars se bydrae tot hulle loopbane sou baie kunstenaars nooit bekendheid verwerf het nie, veral in die vroeër jare van die eeu toe dit uiters moeilik was om selfvoorsienend te wees en om materiaal in te voer van ander lande.

Na mate ek meer van die Suid-Afrikaanse kunsgeskiedenis te wete gekom het, het ek onder die besef gekom van die belangrike rol wat die kunshandelaar speel in die bevordering van die kuns en die kunstenaar. In 1950 het ek die eerste maal kennis gemaak met die firma E. Schweickerdt en sedertdien het die persoonlike belangstelling wat wyle mnr. Emil Schweickerdt (Emil II) in my getoon het, 'n groot rol gespeel in my lewe. Dit was dus vir my byna vanselfsprekend dat ek E. Schweickerdt as tema sou kies toe ek besluit het om hierdie studie aan te pak.

Oor die kunshandel in Suid-Afrika is tot dusver min gepubliseer en na my wete is daar nog nie voorheen 'n studie daarvan gemaak met die doel om 'n waardebeoordeling te maak nie. Enkele publikasies wat die lig gesien het om aan kunsversamelaars leiding te gee, is onder andere die boekie "The South African Art Market" onder redaksie van Esmé Berman. E.P. Engel het 'n verhandeling geskryf oor Die Ontwikkeling van die Skilderkuns

kunshandelaars van die Goudstad genoem is en waaruit waardevolle gegewens verkry kon word.

Weens die skaarste aan literatuur oor hierdie onderwerp was ek grootliks aangewys op onderhoude met mense wat die Schweickerdts goed ken asook kunstenaars wat baie met hulle te doen het. Een van die grootste struikelblokke was die gebrek aan dokumente uit die firma se verlede. Toe die firma vanuit Kerkstraat na hulle huidige perseel verskuif het, het hulle ongelukkig besluit om al die ou fakture, koop- en verkoopboeke, korrespondensie met kunstenaars en ander klante, pryslyste en ander dokumente te vernietig. Dit is ook te betreur dat hierdie studie nie eerder aangepak is nie omdat mnr. Emil Schweickerdt, seun van die stigter, oorlede is in die tyd toe die studie 'n aanvang geneem het.

So het baie waardevolle inligting onbekend gebly. Verder moes daar staat gemaak word op koerante, koerantuitknipsels, tydskrifte, brosjures, argiefstukke en dergelike materiaal. Gegewens oor kunshandel in Johannesburg was meer geredelik bekombaar as die oor Pretoria. As gevolg van hierdie probleme kan daar nie op volledigheid in die studie aanspraak gemaak word nie. Ek hoop dat hierdie studie egter 'n wegwysers sal wees vir meer volledige navorsing op hierdie terrein en dat waardevolle dokumente en gegewens wat soms onnadenkend vernietig word of verlore raak of gering geskat word, in 'n sentrale argief bewaar sal word.

Die studie bestaan uit vyf hoofstukke waarvan die eerste hoofstuk 'n algemene agtergrond skets van kunshandel in die twee grootste en vernaamste sentra in Transvaal. Daar is op Johannesburg en Pretoria besluit om die omvang van die studie te beperk en nie omdat daar in ander sentra in Transvaal of in ander provinsies nie 'n noemenswaardige kunshandel was nie. Die eeu vanaf 1850 tot 1950 is bloot 'n tydsbepaling omdat daar na 1950 'n sterk ekonomiese opbloei in die land was en kunshandel daarmee saam geweldig toegeneem het. Myns insiens was pionierswerk reeds gedoen en stewige fondamente gelê vir die kunshandel toe die tweede helfte van die eeu aangebreek het. Die pionierswerk vanaf die ontstaansjare van Johannesburg en Pretoria totdat kuns goed gevestig geraak het in die helfte van hierdie eeu, verdien dus aandag. Historiese gebeure hier te lande en oorsee het telkens 'n beduidende invloed gehad op die kunshandel en dit kan feitlik as barometer dien om die ekonomiese en politieke wisselinge in die land aan te dui. Veral die woelinge voor, tydens en na die eeuwisseling het 'n duidelike effek gehad op die kunshandel in Transvaal.

In die tweede hoofstuk word die politieke en ander omstandighede tydens Emil Schweickerdt, die stigter van die firma E. Schweickerdt, se emigrasie na Suid-Afrika toegelig asook die pionierswerk van die vader en seun, Emil I en II. Om die persone wat hier ter sprake is duideliker te skets, is daar ook aandag gegee aan gebeure wat nie spesifiek met die kunshandel of kunsgeskiedenis iets te doen het nie. Die rol wat die twee Schweickerdts in die samelewing gespeel het, gee in 'n

mate in duideliker beeld van die persone en veral Emil II se dryfkrag en leierseienskappe kom daarin na vore. Dit maak sy sukses as kunshandelaar en entrepreneur duidelik.

Hoofstuk drie skets die geskiedenis van die Schweickerdtwinkel van sy ontstaan tot vandag en in hoofstuk vier word die verhouding van die Schweickerdts met kunstenaars en die rol wat hulle gespeel het om die kunstenaars en hulle werk te bevorder, bespreek. Die hegte vriendskap met sekere kunstenaars is opvallend.

Hoofstuk vyf is 'n waardering van die werk van kunshandelaars en veral die Schweickerdts.

'n Opname van al die kunsreproduksies wat die Schweickerdts versprei het, insluitende grafiese werke, is weergegee in 'n byvoegsel. 'n Volledige opname van al die kunswerke wat die Schweickerdtfamilie, hoofsaaklik Emil I en II, versamel het, is in 'n katalogus as byvoegsel saamgestel. Van elke skildery is 'n kleurskyfie gemaak en saam met die katalogus ingedien vir bewaring in die Kunsargief van die Universiteit van Pretoria.

DANKBETUIGINGS

Ek is baie dank verskuldig aan die volgende instansies en persone:

1. Die personeel van die Staatsargief, Pretoria en veral Dr. Jan Ploeger wat waardevolle wenke gegee het.
2. Die personeel van die Naslaanafdeling van die Staatsbiblioteek, Pretoria.
3. Die personeel van die Stadsargief en fotografiese afdeling van die Stadsraad van Pretoria.
4. Die Kunsargief van die Universiteit van Pretoria.
5. Die Kerkargief van die Ned. Herv. Kerk van Afrika in Pretoria.
6. Mev. Eileen Schweickerdt vir haar vriendelike hulp en waardevolle inligting en aan al die lede van die Schweickerdt-familie wat hulle huise vir my oopgestel het om fotos te neem en inligting gegee het.
7. Mnre. Carl Schweickerdt en Richard Friemelt vir hulle waardevolle hulp en bystand waarsonder die studie moeilik voltooi sou kon word.

8. Diegene met wie ek onderhoude gevoer het vir hulle hulp en gasvryheid.
9. Die Nederlandse Ambassade vir vriendelike inligting.
10. Mej. T. Annecke wat die verhandeling getik het.
11. Die personeel van die Kunsgeskiedenisdepartement van die Universiteit van Pretoria.
12. My vrou vir haar bystand en aanmoediging en my kinders wat dikwels my aandag moes ontbeer.

Hierdie verhandeling is geskryf onder die leiding van Dr. A.E. Duffey.

INLEIDING

Toe die geselskap van Jan van Riebeeck in 1652 in Tafelbaai aan wal gestap het, was daar in Europa van die grootste kunstenaars in die geskiedenis bedrywig. Dit was egter nie net Vermeer en Rembrandt, Rubens en Hals wat by hierdie koloniste bekend was nie, maar talryke minder beroemde maar tog goeie kunstenaars wat die huise in Holland van kunswerke voorsien het. Kunswerke was nie net luukse artikels nie maar was 'n deel van die binnenshuise dekor van byna elke huis in die Vaderland. Dit was die Goue Eeu van Hollandse skilderkuns. Nie net die kuns het 'n bloeityd beleef nie, maar die gemiddelde mens kon 'n goeie lewenstandaard handhaaf en het tyd gehad vir die kunste.

Die pioniers wat die volksplanting behartig het, soldate, vryburgers, amptenare, het veel eerder hulle gewere, Bybels, gereedskap en dergelyke noodsaaklike toebehore saamgebring en hulle kunswerke agtergelaat. Buitendien was die meeste matrose en soldate wat in diens van die Verenigde Oos-Indiese Kompanjie getree het, van die minder gegoedes wat nie veel beter as 'n bestaansinkomste geken het nie, en nie skilderye en dergelyke kon bekostig nie. Solank die nedersetting aan die Kaap nog met daaglikse bestaansprobleme geworstel het en betreklik klein was, sou geen beroepskunstenaar daar 'n bestaan kon maak nie, nog minder enige kunshandelaars. Die skepe van destyds was nie juis ideale vervoermiddele vir skilderye nie, hoewel die vooraanstaande persone aan die Kaap tog skilderye ingevoer het. Dit was egter veiliger en makliker om porseleinware uit die Ooste

en pragtige houtmeubels met silwer- en koperbeslag uit Holland in te voer³ omdat dit nie so erg soos skilderye beskadig kon word nie. Namate die bevolking toegeneem het, het lewensomstandighede verbeter en het mense al hoe meer skilderye begin aanskaf. Baie van die ouer kunswerke het egter van die toneel verdwyn omdat dit nie in die smaak van die latere geslagte geval het nie. Daar was nooit volop Europese kunswerke uit die stigtingstydperk in die Kaap gewees nie.

Kaapstad het, namate die bevolking toegeneem het en al verder die binneland in versprei het, die kultuursentrum van die jong land geword. Skepe het gekom en gegaan en die stad het 'n gedurige toeloop van reisigers ondervind. Daar was dus 'n gedurige bestuiwing van Europese kuns en kultuur wat die plaaslike kunssmaak bevrug het. Die verafgeleë platteland, meestal trekboere, was feitlik geheel en al ontdaan aan hierdie invloed. Sommige dorpe soos Stellenbosch en die omringende plase is bewoon deur permanente inwoners wat spoedig 'n eie kultuur tot stand laat kom het. In die tyd van die Van der Stels was baie mense reeds welaf en kon hulle 'n hoë lewenstandaard handhaaf. In hierdie tyd het die Kaap-Hollandse boukuns floreer en toon dit 'n eiesoortige karakter.

Rondreisende kunstenaars het by die Kaap aangedoen. Baie van hulle het 'n beduidende rol gespeel in die vroeë Suid-Afrikaanse kunsgeskiedenis en veral diegene wat vir 'n lang tydperk hier werkzaam was of die wat hulle hier gevestig het, het 'n groot rol gespeel.⁴ Een van die vroeë kunstenaars wat as baie

belangrik geag kan word, was Anton Anreith, wat heel moontlik in sy land van herkoms ook as kunstenaar erkenning sou geniet het indien hy daar gebly het. Baie amateurkunstenaars sowel as professioneel opgeleide kunstenaars het aan die Kaap begin werk, veral na die Engelse bewindsoorname van 1795. Mense soos Lady Anne Barnard het, volgens die opvattinge van hulle tyd, nie werklik goeie kuns voortgebring nie, maar het tog die liefde vir kuns aangewakker. Kunstenaars soos byvoorbeeld Thomas Bowler het 'n redelik hoë standaard probeer handhaaf en het ook hulle eie kuns bekendgestel aan die kopers deur middel van advertensies in die koerante van die tyd. Van werklike kunshandelaars in die Kaap was daar nog nie sprake in die eerste helfte van die negentiende eeu nie. Die temas wat deur die meeste kunstenaars geskilder is, was die landskap. Veral avonturiers soos Baines wat tonele van die Kaap tot by die Victoriawaterval geskilder het, se werk het groot byval gevind en het flink verkoop.

Die kuns in Suid-Afrika het in 'n groot mate 'n agterstand gehad teenoor die kuns van Europa.⁵ Geen wonder dus dat handelaars soos onder andere Ashbey's in Kaapstad dikwels groot probleme ondervind het om "moderne" kunswerke van die hand te sit.⁶ Ashbey het hom bemoei met kunstenaars van belofte en het mense soos Pierneef, Wenning, Spilhaus, Stern en vele ander se werke ten toon gestel en opgeveel, soms teen 'n verlies. Die publiek was nie altyd geneë om die nuwe kunsrigtings te aanvaar nie. Baie kunsroepe en -verenigings was in Kaapstad en ander groot sentra in Kaapland bedrywig en het 'n groot bydrae gemaak

om kuns te bevorder. Sulke organisasies asook versamelaars en kunsgalerye het dikwels ook kunswerke verhandel.

Transvaal het 'n totaal verskillende agtergrond ten opsigte van die kuns en kunshandel. Die provinsie is aanvanklik beset deur die Voortrekkers, mense wat van dag tot dag moes worstel om 'n bestaan. Hierdie pioniers het die vrye vlaktes en berge rondom hulle gehad om hulle behoefte aan skoonheid te bevredig en in die vrye tyd wat hulle gehad het, het hulle gebruiksvoorwerpe gemaak en versier om sodoende aan die kreatiwiteitsdrang uiting te gee. Transvaal was ver verwyderd van die Kaap en ander gevestigde kultuursentra. Die Transvaal het 'n eie landelike Boerekultuur ontwikkel, gegrond in die Calvinistiese tradisies en gekenmerk deur eenvoud en eerlikheid. Dit het meegewerk daartoe dat "vreemde" kulturele erfenisse en afbeeldings van sekulêre temas soos die naakfigure in die groot meesters se werke onaanvaarbaar was by 'n groot deel van die plattelandse bevolking. Selfs in Johannesburg in die vroeë jare van hierdie eeu was daar hofsake teen handelaars wat sodanige prente vertoon het.⁷

In die groter sentra soos Johannesburg en Pretoria was daar wel heelwat mense wat kunsbewus was en hulle met die kuns bemoei het, maar die landelike bevolking was meer bestaansgerig en geïsoleerd. Baie faktore het verhinder dat voorspoed en bestendigheid by hulle kon posvat, wat noodsaaklik is vir kunsbewustheid en -ontwikkeling. Hierdie faktore het ingesluit oorloë, draagte, depressie en die vervreemding van die ou

kultuurlande en hulle kuns. Die Boerebevolking het dus feitlik afgesterf van hulle Europese kunserfenis. Dat daar egter 'n groot behoefte was aan kuns, is onbetwisbaar. Die vele kunsvoorwerpe wat op boereplase die lig gesien het, en veral die werk van krygsgevangenes tydens die Tweede Vryheidsoorlog en die Rebelle van 1914, getuig daarvan.⁸

Hoewel die verstedelike Afrikaner hom noodgedwonge by die stad moes aanpas, was sy ingesteldheid nog baie soos dié van die landelike mense en het hy hom in 'n groot mate nog steeds by die plattelandse lewensuitkyk geskaar. Die immigrant uit Europa daarenteen het in 'n groot mate sy kultuur, kennis en gewoontes met hom saamgebring. Die immigrante se invloed het 'n noemenswaardige gevolg gehad ten opsigte van die kuns en dit was diesulkes soos E. Lezard en veral E. Schweickerdt wat al gou die behoefte aan kuns in die opkomende land raakgesien het en in die behoefte voorsien het, wat 'n onskatbare bydrae gelewer het tot die kultuurverryking en die kunsgeskiedenis van die Suid-Afrikaner.

VOETNOTAS

1. Die firma E. Schweickerdt (Edms) Bpk plak op die rugkant van elke skildery, prent, afdruk of ander tipe kunswerk wat hulle geraam, verkoop of versprei het, 'n etiket waarop die firma se naam, adres en die besondere raam se reeksnommer verskyn. Die reeksnommers is insiggewend. Uit die hoë getalle kan afgelei word watter groot aantal items deur die firma beskikbaar gestel is.
2. Daar moet onderskei word tussen kunshandelaars en kuns-materiaalhandelaars. Vir die doel van die studie word hulle hier saam genoem.
3. Alexander, F.L., Kuns in Suid-Afrika, p. 9.
4. Gordon-Brown, A., Pictorial Africana. In die eerste en tweede hoofstukke word 'n uiteensetting gegee van die vroeë Kaapse kunstenaars, professioneel sowel as amateur, en hulle bydraes. In die laaste gedeelte van die boek is 'n opgawe van al die kunstenaars wat in Suid-Afrika gewerk het tussen 1600 en 1900.
5. In die helfte van die negentiende eeu, terwyl Bowler en Baines nog op tradisionele wyse Suid-Afrikaanse tonele geskilder het, het kunstenaars soos Delacroix en Turner reeds vernuwing in die kuns van Europa begin te weegbring. Die kontras word nog meer opvallend as 'n mens dink dat Wenning se werk in die begin van die twintigste eeu 'n sensasionele nuwigheid in Suid-Afrika was en Stern se werk verwerp is deur die Suid-Afrikaanse publiek terwyl Picasso en Braque in Europa reeds met die Kubisme eksperimenteer het.
6. Die Afslaersfirma Ashbey's Galleries is in Kaapstad geleë. Die eerste direkteur was Morris Robinson, kunsliefhebber en -kenner. Hulle eerste kunsveilings het plaasgevind in 1918. Dit was van Constance Penstone en George Crosland Robinson. Morris Robinson en Ernest Lezard van Johannesburg was gedurig in 'n stryd oor wie die grootste bydrae tot kunsbevordering maak en het mekaar deur briefwisseling in die koerante bestry. Irma Stern het haar debuutuitstalling in 1920 daar gehou en is deur die plaaslike pers verwerp. Pierneef en Wenning is twee prominente name uit Transvaal wat deur hulle bevorder is.
7. Engel, E.P., Die ontwikkeling van die Skilderkuns in Johannesburg van die Begin tot 1920, p. 14.
8. Hoewel daar 'n onderskeid gemaak word tussen volkskuns en skone kuns, kan die gevolgtrekking tog gemaak word as die omstandighede in ag geneem word.

HOOFSTUK 1

KUNSHANDEL IN JOHANNESBURG EN PRETORIA 1850 - 1950

In die eeu vanaf 1850 tot 1950 het daar in Transvaal vanuit 'n braak kunsveld 'n bloeiende bedryf en belangstelling in die skone kunste gegroei.

JOHANNESBURG

Tot voor 1886 was daar nie juis sprake van 'n plek soos Johannesburg nie, hoewel dit reeds vir tien jaar al bekend was dat daar goud op die Witwatersrand is. In 1886 is die goudvelde geproklameer en het die bevolking toegeneem. In 1897 is 'n stadsraad in die lewe geroep. As gevolg van die toestroming van uitlanders, hoofsaaklik Engelssprekendes, is dit begryplik dat daar mettertyd ook 'n behoefte ontstaan het aan kuns en vermaak, wat goed te verstaan is in 'n centonige vaal en stowwerige myndorp. Dit het meegebring dat toneel- en konsertgroepe gekom en gegaan het om aan dié behoefte te voldoen. Namate Johannesburg al hoe meer permanente geboue en inwoners verkry het, waarvan baie ontwikkelde mense was uit Brittanje en Europa, het daar ook 'n behoefte aan skilderye en prente ontstaan by die Johannesburgse publiek. Daar was in hierdie beginjare voor die eeuwending dan ook talryke verkopings deur prentehandelaars, boekwinkels en afslaers en veral vanaf 1891 word deur hierdie handelaars groot hoeveelhede tekeninge, etse, gravures, akwarrelle, olieverfskilderye en prente verkoop.¹

Afslaaers soos E. Lezard, Herbert M. Cohen, Richard Currie en Arthur Meikle het gereeld twee tot vier maal per jaar verkopings van 'n verskeidenheid kunswerke gehou.² Hoewel Duitse en Italiaanse reproduksies, foto's en selfs oorspronklike kunsstukke verkoop is, het die meeste van die kunswerke uit Engeland gekom.

Skilderye, etse en staalgravures van die volgende bekende kunstenaars is onder meer ingevoer: Sir Edwin Landseer, R.A., Sir Frederick Leighton, P.R.A., Alma-Tadema, R.A., Heywood Hardy, S.E. Walter, R. Ansdell, R.A., Geo Amsfield, Marcus Stone, R.A., Sir Hubert Herkomer, R.A., Bluiks asook Dendy Sadler. 'n Duitse afslaer, Holtzschneider, het enkele male ook Duitse werke verkoop en soms is privaat versamelings ook te koop aangebied.³

Afgesien van genoemde afslaaers was daar ook 'n paar kuns-handelaars wat permanente uitstallings van 'n verskeidenheid kunswerke aangebied het. Een van die eerstes was die firma Duffus Bros. wat 'n vertoonlokaal in Pritchardstraat gehad het.⁴ Koerantberigte, onder andere in die Standard and Diggers News, meld dat daar groot belangstelling vir die werke was.⁵ Hallis en Kie., in Presidentstraat, het tot na 1900 in die skilderbehoefes van Johannesburg voorsien. Die Goupilgalery het tot 1895 in die Henwood's Arcade Buildings in Pritchardstraat bestaan. Dié firma het waarskynlik bankrot gespeel, want in 1895, die bloeijaar van Johannesburg, was daar 'n verkoping van hulle voorraad.⁶ W.S. Burmeister se boekwinkel en drukkerij⁷ in

Presidentstraat het foto's van kunswerke, hoofsaaklik uit Japan, Duitsland en Italië, verkoop.⁸

As ons in aanmerking neem dat Johannesburg in 1900 slegs veertien jaar oud was, was die belangstelling in kuns reeds verbasend groot. Aangesien die bevolking tot hiertoe nog relatief swak kunsbewus en -opgevoed was - op enkele uitsonderings na - moes kunshandelaars hulle verlaat op reeds bewese populêre kunswerke, omdat die risiko groot was dat plaaslike kunswerke nie maklik sou verkoop of goeie pryse sou behaal nie. Kunshandelaars soos Lezard het dus dikwels 'n sprong in die donker gewaag deur plaaslike kunstenaars se werke op te veil.⁹

Die Tweede Vryheidsoorlog het 'n drastiese invloed op die kunslewe in Johannesburg gehad en kunsaktiwiteite tydelik tot stilstand gebring.

Onder Milner se Kroonkoloniebestuur het daar, veral in die eerste paar jaar na die oorlog, 'n massa-immigrasie vanuit Engeland plaasgevind. Oral vanuit die Britse Ryk is deskundiges en onderwysers gestuur om die Empire te kom uitbou en in die onderwysbehoefte te kom voorsien. Nie net op sake-, nywerheids- en onderwysgebied is hierdie invloed te sien nie, maar ook op kunsgebied; talle kunsonderwysers bied hulle kennis en kundigheid aan om kuns onderrig te gee. Die gevolg is 'n opbloei in kunsbewustheid wat weer die kunshandel stimuleer. Die Engelse invloed in die kuns het later in 'n mate o

teenvoeter gevind in die kuns van Oerder, Van Wouw, Wenning en Pierneef as gevolg van hulle Hollands-Afrikaanse ingesteldheid. Geleidelik het hulle 'n mate van bekendheid verwerf by die kunsbewuste mense van hulle tyd en het dit begin uitkring na die algemene publiek.

Sekere kunshandelaars het in hierdie opsig 'n vername rol gespeel, waarvan E. Lezard en J.H. de Bussy¹⁰ die vernaamstes in die vroeë jare na Uniewording in Johannesburg was. Dis opmerklik dat daar tot en met Uniewording min in Johannesburg aangegaan het op die gebied van kunsuitstallings, met die uitsondering van miskien enkele privaatgereëde uitstallings. Dit kan toegeskryf word aan die onrustige landsomstandighede, onder andere die verstedelike verarmde Afrikanerbevolking, die Sjinese arbeiderprobleem en opstande onder die swartes in Natal^{10a}, veral gedurende 1906, wat 'n arbeidsprobleem in die myne veroorsaak het. Dit het 'n benouende effek op die mynbou, gevolglik op die ekonomie en daarom op die samelewing gehad. Dit het die kunsmark verswak.

In hierdie tyd was daar 'n min of meer permanente uitstalling van kunswerke by "The Art Studio" in Presidentstraat. Hierdie kommersiële galery het o.a. werke van 'n Major Herbert, Ernest A.M. Cann en 'n Mej. Becker uitgestal¹¹. Van hierdie galery se planne om gereeld uit te stal het egter weining tereg gekom.¹² Winkels wat uitsluitlik in kuns gespesialiseer het, het geleidelik toegeneem en behalwe die reeds genoemde Duffus Bros^{12a} en

Hallis & Co., was daar ook 'n "Imperial Art Gallery"¹³ wat gespesialiseer het in gravures en skilderye met perderesies as tema, ingevoer uit Engeland. "The French Art Salon" het, behalwe kunswerke, ook kunsklasse aangebied.¹⁴

Die vooruitsig van Uniewording, waarnatoe tot en met 1910 gewerk is, was 'n stimulus vir die lokale kunsnwyerheid.¹⁵ Dit was nou moontlik dat daar 'n selfstandige karakter in die Suid-Afrikaanse kuns kon ontwikkel. In hierdie jare rondom Uniewording en kort daarna, ontstaan die Johannesburgse Stadsaal as kultuursentrum en die Kunsgalery en word daardeur 'n permanente belangstelling vir kuns by die publiek gekweek.¹⁶

Enkele persone en handelaars wat na 1910 op kommersiële grondslag kunswerke verkoop het was die volgende:

Meikle en Kie wat in 1911 die versameling van kunstenaar en kunskenner A.E. Read, I.A.C., verkoop het.¹⁷

Die Michell's-galery het in 1910 'n uitstalling van Allerley Glossop gehou¹⁸ en in 1911 van die werk van Morland en Nita Spilhaus. Later het hulle nog ander uitstallings ook gehou.¹⁹

Herbert Evans is geopen in 1914. Hulle het gereeld kunsverkopings gehou en onder andere met E. Schweickerdt in Pretoria sake gedoen.²⁰ Evans het ook kunsmateriaal verkoop en as borg opgetree vir die tydskrif "African Art Journal". In 1919 het Allerley Glossop²¹ en in 1923 Strat Caidecott daar uitgestal.

"Hosking's Studio", geleë in die John Orr's-gebou was nie 'n kunshandelaar in die ware sin van die woord nie maar het wel kommersiële kunsuitstallings gehou, onder andere van Adda Seton Tait, 'n Johannesburgse kunstenaar wat in April 1907 hoofsaaklik landskappe daar uitgestal het.²²

"Levson's Studio" het op dieselfde wyse in 1916 'n uitstalling van Tait se werk gehou.²³

"A.B. Pringle Fine Art Gallery", Victoria Mansions, Eloffstraat, is teen die einde van Augustus 1915 deur Pieter Wenning oorgeneem.²⁴ Die vorige eienaar het in finansiële moeilikheid beland en Wenning het hierin 'n kans gesien om onafhanklik te raak. Die avontuur het egter net 'n kort rukkie geduur en hy moes ook die saak gewonne gee.²⁵

Die "Greenwich Galleries Ltd" was geleë in Admirals's Court, Rosebank. Hulle het met E. Schweickerdt van Pretoria sake gedoen in die vyftigerjare.²⁶

Die Transvaler Boekhandel het tussen 18 Mei 1942 en 20 Mei 1943 altesaam 85 skilderye van Schweickerdt gekoop vir herverkoop in hulle lokaal. Dit het werke van bekendes soos W.H. Coetzer, Gerhard Beukes, Erich Mayer, J.H. Pierneef en andere ingesluit.²⁷ In 1944 het die Transvaler-Boekhandel se kunsafdeling in die Grand National Hotelgebou in De Villierstraat 'n gedenkuitstalling van Pierneef se werk gehou. Altesaam honderd en tien werke is uitgestal, geleen van verskeie

versamelaars.^{27a} Voortrekker pers het ook skilderye van Schweickerdt aangekoop en herverkoop in hulle boekwinkel.²⁸

Norman Spencer het in November 1932 'n uitstalling van kunswerke in hulle vertoonlokaal gehou.²⁹ 'n Persoon wat 'n groot rol gespeel het in die bekendstelling van veral Suid-Afrikaanse kuns, was Ernest Lezard.

Lezard is op 15 Januarie 1873 in Engeland gebore. Sy vader, wat 'n juwelier was, het in 1888 na die Zuid-Afrikaansche Republiek emigreer nadat hy eers 'n kort rukkie in Kimberley vertoef het. In 1889 het die sestienjarige Ernest saam met sy vader 'n afslaersaak in Johannesburg begin. Hulle het uit die staanspoor kunswerke begin verhandel. Ernest het 'n wye belangstelling in die kunste gehad en was baie musikaal. Hy het onder andere viool gespeel in verskeie orkeste. Die kunshandel wat hy met die afslaersaak gekombineer het, het dus nie net uitsakeoorwegings nie, maar ook uit sy liefde vir die kuns gespruit. Hy het veral die behoefte aan 'n nasionale kuns aangevoel en in besonder inheemse kuns probeer bevorder.³⁰

Die eerste Suid-Afrikaanse kunstenaar wat op uitnodiging by Lezard uitgestal het, was Edward Roworth van Kaapstad. Hierdie uitstalling was 'n reuse sukses en Roworth het daarna gereed in Johannesburg uitgestal.³¹

Lezard het gereed uitstallings gehou wat ongeveer twee weke geduur het. Daarna het hy die werk opgeveil. Hy het dus

gemiddeld agt uitstallings per jaar gehou. So het die publiek 'n gulde geleentheid gehad om Suid-Afrikaanse kuns persoonlik te leer ken. Sy metode was baie gewild by die publiek. Hly het gesorg dat daar gereeld verslae in die koerante verskyn oor sy uitstallings en het self gereeld verslae vir die koerante geskryf met die volgende strekking :³²

"Die verkoping van die werk van hierdie kunstenaar was oor die algemeen bevredigend en daar was baie belangstelling by die publiek"

of :

"Dit is jammer dat die publiek so weinig belangstelling vir hierdie kunstenaar se werk toon, veral omdat die werk van hierdie opkomende kunstenaar van 'n goeie gehalte is."

Bekende kunstenaars wat gereeld van Lezard se diens gebruik gemaak het, was o.a. J.H. Pierneef, P. Wenning, Hugo Naudé, W.M. Timlin, Jan Volschenk, Constance Penstone, J.W. Pohl, G.S. Smithard, Allerley Glossop, G.W. Pilkington, Adda Seton Tait, Crossland Robinson, Wallace Paton, McCulloch, Beatrice Hazell, Churchill Mace, Ruth Prowse, C.F. Peers en J.H. Amschewitz.

Lezard het nie net verkope hanteer nie, maar ook opgetree as raadgewer en beskermheer. Hly het dit vir Wenning moontlik gemaak om in die Kaap te gaan werk³³ en hy het ook daadwerklik hulp aan W.H. Coetzer verleen deur hom aan te moedig om in Londen verder te gaan studeer³⁴ en deur sy werk

aan te neem vir verkoop. Smithard, wat dit soms moeilik gevind het om kop bo water te hou, is gereeld deur Lezard aangemoedig. Lezard het selfs jong kunstenaars geleentheid gegee om uit te stal, hoewel hy geweet het dat hulle werk nie juis van 'n hoë gehalte was nie.³⁵ Hy het egter werke afgekeur as die standaard nie na wense was nie.

By geleentheid in 1917 het hy Suid-Afrikaanse kuns in Europa bekendgestel deur kiste vol skilderye na Noorweë, Swede en Denemarke te stuur. Hy het die risiko self gedra as die projek sou misluk.³⁶

Een van die kunstenaars wat 'n geweldige invloed uitgeoefen het op later kunstenaars en op die Suid-Afrikaanse kunssmaak in die algemeen was Pieter Wenning. Lezard het 'n groot aandeel gehad in die loopbaan van hierdie kunstenaar.

Op 24 September 1916 skryf Wenning aan die bekende spotprentkunstenaar van die Kaap, D.C. Boonzaier,³⁷ dat hy na Ernest Lezard gegaan het soos Boonzaier hom aangeraai het en dat Lezard baie gewillig lyk en in staat is om 'n plan te beraam om hom vir 'n tweede maal Kaap toe te laat gaan om daar voltyds te kan skilder. Lezard was egter versigtig en vra eers besonderhede oor Wenning aan van Boonzaier. Lausgenoemde bied homself aan as Lezard se verteenwoordiger in die Kaap. Die aanbod word aanvaar en Lezard laat aan Boonzaier weet dat Wenning op Vrydag, 1 Desember 1916 Kaap toe vertrek.³⁸

Waarskynlik het Lezard 'n aantal borge gekry en in Johannesburg

£75 (R150) en in Pretoria 'n verdere £25 (R50) ingesamel. Hiervan gee hy £40 (R80) aan Wenning om sy onkoste vir die eerste maand te dek.³⁹ Boonzaier sou dan gereeld aan hom verslag doen oor Wenning se vordering met sy skilderwerk. Op 20 Februarie 1917 ontvang Lezard veertig skilderye van Wenning vir 'n beplande uitstalling.⁴⁰ Oor hierdie uitstalling het Lezard gesê die algemene mening was dat die skilderye "onvoltooid" was. Op 16 Junie 1917 skryf Wenning aan Lezard en vra of hy hom £35 (R70) kon leen sodat hy na Lourenco Marques kon gaan om daar te gaan skilder. Lezard skiet hom £50 (R100) voor op die voorwaarde dat hy al die skilderye wat hy daar gaan maak, by Lezard sou verkoop. Boonzaier, Dr. Lückhoff en Nita Spilhaus raai Wenning ten sterkste af om na Lourenco Marques te gaan en hy stel die reis voorlopig af.⁴¹ Maar op 9 September kon Boonzaier dit nie langer verduur met Wenning nie en hy raai hom aan om tog maar die reis te onderneem en Lezard se aanbod te aanvaar. Wenning ontvang op 14 September 'n tjek van Lezard en vertrek die volgende dag.^{41a}

Op 21 Desember 1917 vind die veiling van Wenning se Lourenco Marques-skilderye plaas in Lezard se lokaal.⁴² Die totale verkoopsom was maar £225 (R450). Die hoogste prys wat behaal is, was £11 (R22) en party is vir slegs £1-1-0 (R2,10) verkoop. Dit was nie baie bemoedigend vir Wenning nie, want hy moes nog die raamkoste ook bekostig uit die opbrengs. Lezard het in die katalogus kommentaar gelewer op sy werk en verwys na sy individualiteit, eenvoud en kleurgebruik.

Aan die einde van 1918 belowe Wenning aan Lezard om weer 'n uitstalling in Februarie 1919 te hou. Aan die einde van Januarie 1919 laat weet Lezard hom dat daar nie veel kans is dat sy werk op die komende veiling goeie pryse sal behaal nie omdat die sakeklimaat in Johannesburg ongunstig is en die mense nie geld op kuns uitgee nie. Op die ou end laat Lezard die veiling tog plaasvind in Februarie 1919.⁴³ Die pryse was nie baie goed nie en die totale opbrengs was onder £200 (R400). Van die meer as dertig werke wat aangebied is, is nege nie verkoop nie. Soos sy gewoonte was, het Lezard ook die voorwoord by die katalogus geskryf.⁴⁴

Teen die einde van dieselfde jaar, op 3 November, was daar weer 'n veiling van Wenning se werk. Hierdie keer skryf Boonzaier die voorwoord in die katalogus en sê van Wenning: "He is the most interesting, as he is the most individual, of all our painters". Al die skilderye was 480 x 380mm behalwe die paar waterverwe wat kleiner was. Die veiling was nie in alle opsigte 'n sukses nie - net negentien van die agt-en-twintig werke is verkoop maar die totale opbrengs was nogtans hoër as die vorige keer, nl. £220 (R440).

Met die volgende veiling wat Lezard vir Wenning beplan het om in September 1920 plaas te vind, het Wenning daarop aangedring dat daar 'n reserweprys op die skilderye geplaas moes word aangesien hy hoër pryse gekry het wanneer hy sy werk privaat verkoop het. Hierdie veiling het nooit plaasgevind nie.⁴⁶

J.H. Pierneef was, anders as Wenning, 'n onafhanklike mens wat meestal sy eie sake gereël het en dikwels en op baie plekke uitgestal het. Lezard het gedurig van Pierneef se skilderye in sy winkel gehad en daar was 'n gereëelde korrespondensie tussen die twee persone.⁴⁷ Hy het al van voor 1920 af werke van Pierneef verhandel.⁴⁸ Minstens twee uitstallings is by Lezard gehou.⁴⁹ Pierneef het sy heel eerste uitstalling in Johannesburg hier gehou op Maandag 4 Mei 1925.⁵⁰ Die voorwoord is geskryf deur ene Roger Castle met 'n "added word" deur Ernest Lezard. Die uitstalling het bestaan uit olieverfwerke en houtsneë.⁵¹ Twee jaar later op 28 Maart 1927 vind die tweede veiling van Pierneef se werk hier plaas. Die voorbesigtiging duur van Donderdag tot Saterdag en ook op Sondagoggend van 11h00 tot 13h00. Maandag die 28ste om 15h00 is die werke opgeveil. Die uitstalling het bestaan uit vyf-en-veertig werke nl. een-en-dertig olieverwe, tien kaseïne - en vier waterverwe. Weereens het Lezard die voorwoord in die katalogus geskrywe.⁵²

Nog 'n firma wat 'n groot rol gespeel het in die kunslewe van Johannesburg, was J.H. de Bussy, maar aangesien die firma se hooftak in Pretoria was, word hulle in geheel bespreek onder die firma s wat in Pretoria bedrywig was.^{52a}

Van die jonger kunshandelaars verdien die "Rand Picture Framers" vermelding. Die firma het voor 1935 reeds bestaan en van die Goudstad se bekendste kunstenaars het hulle werk daar laat raam. 'n Mens kan aanvaar dat die firma ook kunswerke in hulle winkel ten toon gestel het, hoewel miskien nie as

georganiseerde uitstallings nie.⁵³ Matthew Whippman het gereeld sy werk by hulle laat raam en toe hy die geleentheid kry in 1945, koop hy die firma. In 1950 skep hy 'n kunsgalery in die firma se kelder as huisvesting vir die "International Art Club". Bekende kunstenaars wat die eerse lede was van die klub was Walter Battiss, John Dronsfield, Cecil Higgs, Lippy Lipshitz, Alexis Preller, Le Roux Smith Le Roux, Irma Stern en Maurice van Essche.⁵⁴ Dit was die eerste kommersiële galery wat abstrakte werk uitgestal het en kontemporêre werk in Johannesburg gepropageer het. Hierdie firma, wat ook onder die naam Whippmangalery bekend gestaan het, was 'n gewilde bymekaarkomplek van kunstenaars waar daar gesprekke oor kunsgevoer is. Whippman se joviale persoonlikheid het baie bygedra tot die gewildheid van die winkel. Hy het die vermoë gehad om objektief teenoor sy eie en ander se kuns te staan en het as beskermheer en adviseur baie ambisieuse jong kunstenaars aangetrek tot sy galery en die kuns in die algemeen.⁵⁵

Die Pieter Wenning-galery was voorheen bekend as die "Central Gallery". Die naamsverandering het plaasgevind in 1946 toe die galery 'n herdenkingsuitstalling van Wenning se werk gehou het.⁵⁶ In dieselfde jaar publiseer hulle ook die "S.A. Art Collector" wat heelwat monochroomreproduksies van kunswerke bevat.⁵⁷

Hoewel A.A. Balkema (Edms) Bpk. nie 'n gewone kommersiële kunsgalery is nie, is die firma tog van belang want na E. Schweickendf is hulle moontlik die grootste publiseerders van

kunsreproduksies en boeke. Hulle is nie geïnteresseerd in die streng tradisionele kuns nie en hulle eerste twee reproduksies was van semi-abstrakte werke deur Cecil Higgs en Erik Laubscher. Hierbenewens het hulle werke van die volgende kunstenaars gereproduseer :

Carl Büchner, Pranas Domsaitis, Enslin du Plessis, Wolf Kibel, Maggie Laubser, Ruth Prowse, Alexander Rose-Innes, Alice Tennant en ook 'n portefeulje van die Bowlerafdrukke.⁵⁸

Ook die "Swan Publ. Co." het reproduksies bemark van meer populêre kunstenaars se werk nl. Philip Bawcombe, Arthur Cantrell, Paul Rose, Bernard Sargent en Pat Skilleter.⁵⁹

PRETORIA

Op 30 November 1853 het M.W. Pretorius die destydse Volksraad van die Zuid-Afrikaansche Republiek probeer oorhaal om 'n dorp te stig waar Pretoria tans geleë is. Die poging is afgewys maar op 7 Januarie 1854 kondig die Kerkraad aan dat 'n gemeente gevestig gaan word op die plaas Elandspoort. Op 16 November het die Volksraad ingestem om 'n dorp op die plaas Elandspoort te stig en dit te vernoem na Andries Pretorius en op 1 Mei 1860 word dit amptelik die setel van die regering.⁶⁰

Pretoria was tot voor 1880 'n betreklik stil klein dorpie. In hierdie tydperk het mense soos T.W. Beckett, J. de Wijn en E.F. Bourke hulle firmas gevestig.

een of ander wyse 'n leidende rol in die Hoofstad se samelewing speel. Na 1880 het daar 'n groot toeloop van staatsamptenare, professionele mense, handelaars en andere plaasgevind. Die regering het konsessies aan handelaars toegestaan en oral het winkels en ander sakegeboue opgeskiet. Banke het hulle in die hoofstad kom vestig en 'n hele paar van hierdie sakeleiers het hier 'n stempel afgedruk waaronder A.H. Nellmapius, Samuel Marks⁶¹, M.J. Albrach en S. Neumann. Van 'n kunshandel was daar aanvanklik geen sprake nie. De Wijn het waarskynlik, omdat hy in glas en verf gehandel het, ook prente aangehou.⁶²

Waar die sakegeboue voorheen om Kerkplein sentreer het, het die sakemanne nou, omdat die mark na die Oostekant verskuif is, al langs Kerstraat na die Oostekant begin uitbrei. Aan die Noordekant van Kerkstraat het die Wesleyaanse Kerk 'n groot stuk grond besit met die gevolg dat winkels aanvanklik hoofsaaklik aan die Suidekant van Kerkstraat opgerig is. Baie winkels het egter ook in Markstraat - later Paul Krugerstraat genoem - Noord en Suid van Kerkplein in die rigting van die nuwe stasie verrys. Die Wesleyaanse Kerk het later gedeeltes van hulle grond verkoop, sodat uitbreiding ook aan die Noordekant van Kerkstraat tussen Kerkplein en Prinsloostraat begin plaasvind het. E. Schweickerdt het later sy winkel ook hier ingerig.⁶³

In 1891 het die handel al 'n sterk kompeterende inslag en 'n sakekamer word gestig.⁶⁴

Dat daar al 'n noemenswaardige belangstelling in en behoefte aan kuns en vermaak was, kan afgelei word van die groot aantal vermaaklikheidsplekke en hotelle van redelik goeie standaard wat in dié tyd ontstaan het en waar allerhande soorte vermaak aangebied is. 'n Sekere Beck het 'n sesmaandeseisoen van Operas en Operetteuitvoerings aangebied waartydens die konsertlokaal met elke vertoning volgepak was.⁶⁵ Die "Pretoria Amateur Dramatic Society" het in 1897 "The Mikado" opgevoer.⁶⁶ Sammy Märks het in hierdie jare die geld geskenk vir die Krugerstandbeeldgroep wat deur Van Wouw uitgevoer is. Frans Oerder het reeds vanaf 1890 in die Zuid-Afrikaansche Republiek geskilder en het selfs programme vir vermaaklikhede ontwerp.⁶⁷ Hy het later 'n ateljee in Kerstraat-Oos gehad. Hy het soms na Van Wouw se ateljee op die hoek van Schubart- en Pretoriusstraat gegaan waar hulle saam gewerk het.⁶⁸

Die voltooiing van die Delagoabaaispoorlyn op 1 Januarie 1895, wat Pretoria met Lourenco Marques verbind het, het die handel sterk gestimuleer, wat weer bygedra het tot die toestroming van immigrante wat hulle toekomsheil hier wou kom uitwerk.

Die Jamesoninval van 1896 het Johannesburg vir baie Boeregesindes in 'n mate onveilig gemaak en sommige het verkies om in Pretoria 'n heenkome te vind. Een van hierdie mense was E. Schweickerdt wat in daardie jaar van Johannesburg na Pretoria verhuis het.

Die uitbreek van die Tweede Vryheidsoorlog in Oktober 1899 het Pretoria, as hoofstad, omskep in die hoofkwartier van 'n oorlogvoerende volk. Die meeste Engelse handelaars het kus toe padgegee, terwyl die meeste Hollandse, Duitse en ander Boeregesindes by die Boeremagte aangesluit het of op een of ander wyse hulp en simpatie verleen het. Staatsamptenare was uit die aard van die saak by die oorlog betrokke of moes padgee. Met die uitbreek van die oorlog was Emil Schweickerdt reeds in diens van die Staatsdrukkery en het hy op kommando gegaan.⁶⁹ Na die oorlog moes baie voormalige staats-en spoorwegamptenare uitspring om 'n lewensonderhoud te verkry omdat hulle sonder werk gesit het.⁷⁰ Baie bekende firmas in Pretoria is as gevolg van hierdie omstandighede gestig, waaronder Haak's garage, Groeneveld se Residensie-Hotel⁷¹ en Emil Schweickerdt se kunswinkel. Die regering moes ook na die oorlog van oortollige oorlogsvoorrade ontslae raak. Dit het die handel erg geknou. Die depressie van 1905 tot 1908 het heelwat handelsake laat toemaak. Die vooruitsig dat Pretoria die hoofstad van die Unie van Suid-Afrika sou word in 1910 het egter sakemanne weer nuwe vertrouwe gegee. Gevestigde firmas het begin uitbrei en nuwes het ontstaan.

Die Eerste Wêreldoorlog het 'n verandering in koopgewoontes teweeggebring. Winkels wat tot voor 1914 self hulle voorrade moes invoer, was gedwing om na ander bronne te soek. Sekondêre nywerhede het ontstaan om in die behoeftes te voorsien en die bekende stelsels van bazaars, kettingwinkels en afdelingswinkels maak hulle verskyning. Die tradisionele

familiesake het begin noustrop trek, veral dié wat steeds afhanklik was van invoere en dit self moes doen. Dit is dus merkwaardig dat 'n firma soos E. Schweickerdt kon standhou en selfs groei onder sulke omstandighede.

Afgesien van Margolius en Kie.^{71a} was een van die oudste firmas, wat onder andere ook kunsmateriale en kunswerke verkoop het, en later selfs 'n paar uitstallings gehou het, die saak van De Wijn en Engelenburg, voorheen net bekend onder die naam van J. de Wijn. Die winkel het, toe die middestad begin uitbrei, verskuif na die Suid-Westelike hoek van Pretorius- en Du Toitstraat. Hulle laaste standplaas voor hierdie verskuiwing was aan die Suidekant van Pretoriusstraat tussen Paul Kruger- en Andriesstraat.⁷² Die winkel was veral onder studente en jong kunstenaars gewild omdat hulle die goedkoper soorte kunstenaarsverf en toebehore aangehou het. Kunsmateriale was egter maar 'n klein onderdeel van hulle onderneming; hulle het hoofsaaklik in sekere boumateriale, verf en glas handel gedryf.^{72a}

Lezard van Johannesburg het ook 'n Pretoria-tak gehad, maar het blykbaar nie kunswerke verkoop nie.

'n Ander vendusieafslaer wat soms kunswerke verkoop het was die "Volks Vendusie-afslalers", geleë in Schubartstraat tussen Kerkstraat en Pretoriusstraat. 'n Paar kunswinkels wat vir enkele jare bestaan het en weer tot niet gegaan het was "Joosten Art Shop" in Esselenstraat 268, Kempels se kunsgalery in die

Merino-arkade nr. 4, Meerloo Kunssaal in Du Toitstraat 272, "Christies Art Gallery" in die Hochstetter House nr. 48, en Kamstra se kunslokaal in Esselenstraat 12 tot 14, Sunnyside, asook Vorster se kunslokaal in die Polleysdeurloop. Kempels het vir 'n paar jaar lank gereelde gemengde en enkele individuele uitstallings gehou. Vorster het hulle meer toegelê op kontemporêre kuns en het enkele individuele uitstallings gehou. Dit was egter 'n meubelwinkel wat kontemporêre, goed ontwerpte meubels verhandel het gedurende die laat vyftiger en vroeë sestigerjare.

'n Firma wat 'n groot rol gespeel het in die Suid-Afrikaanse kunsgeskiedenis, was die Boekhandelsaak J.H. de Bussy.

De Bussy was 'n tak van die modermaatskappy geleë op die Rokin, hoofsaakesentrum van Amsterdam in Holland.⁷⁴ Die maatskappy was een van die grootste publiseerders in Holland⁷⁵ en het uitgebreide sakebelange gehad met sestig takke in Nederlands-Oos-Indië en Java. Die Pretoria-tak is geopen in 1896.⁷⁶ Voor die Tweede Vryheidsoorlog was die winkel geleë in die ou Van Erksomgebou in Pretoriusstraat tussen die destydse Markstraat en Andriesstraat.⁷⁷ Hulle het die gebou gedeel met twee ander sake nl. die Polarkafee en Van Erkoms se eie winkel. Hierdie gebou het afgebrand net voor die Tweede Vryheidsoorlog en is eers in 1902 weer herbou.⁷⁸ Gedurende die tyd wat die gebou afgebrand was, was hulle tydelik op 'n perseel regoor hierdie gebou aan die Noordekant van Pretoriusstraat in die Argyle Ouisloers. Nadat die Van Erksomgebou herbou is, het

hulle teruggetrek.⁷⁹ Hoewel daar 'n gedurige wisseling van winkels was in die gebou, het De Bussy daar gebly tot 1920, toe die boekwinkel verkoop is aan die here De Witte en Groeneveld.⁸⁰

Pieter Wenning was in Holland by De Bussy in diens en toe hy weens gesondheidsprobleme na Suidelike Afrika wou verhuis, bied hulle hom 'n pos aan in die Pretoria-tak. Laat in Junie 1905 kom hy met sy gesin in Pretoria aan.

In vergelyking met vandag was werksomstandighede destyds nie so maklik nie. De Bussy se werknemers moes soggens om 08h00 begin en kom eers saans om 18h00 die winkel toemaak. Saterdag was die ure 06h00 tot 21h00 maar hulle kon Woensdae, soos alle winkels, reeds om 14h00 sluit. Indien nodig moes die personeel saans werk, veral wanneer nuwe besendings boeke aankom en uitgepak moes word en katalogi en pryslyste opgestel moes word. Met die jaarlikse voorraadopnames moes daar dikwels tot laat in die nag gewerk word.⁸¹ Wenning se salaris was ongeveer £25 (R50) per maand. Met sy siekte in 1910 het hy geen salaris van die firma ontvang nie.⁸² Aanvanklik het De Bussy net in boeke en skyfbehoeftes handel gedryf maar in 1910 is daar besluit om ook kunsmateriaal aan te hou nl. tekenpapier, skilderdoek, verfkwassies, water- en olieverf.⁸³ Hulle het ook etse en afdrukke verkoop. As gevolg hiervan het die winkel 'n toeloop van die stad se kunstenaars begin ondervind en het Wenning kennis gemaak met Oerder, Pierneef, Nina Murray, Erich Mayer,

Marcella Piltan en andere. Hierdie groepie kunstenaars het in 1910 die kunsklub "The Individuals" gestig.

In 1913 is die Johannesburgse tak van De Bussy gestig. Dit was geleë in Salisbury House op die Suid-Westelike hoek van Von Brandis- en Kerkstraat.⁸⁴ Dit was 'n dubbele winkel - die boekwinkel was op die hoek en langsaan het hulle 'n lokaal bygehuur wat die kunsafdeling bevat het. Die twee lokale is later aaneengeskakel. Wenning het die kunsafdeling bestuur. Die algemene bestuurder was 'n mnr. Thorne. Nog twee blankes, mnr. Y. Ad van Belkum en 'n mej. Yeo⁸⁵ asook 'n kleurling Obadja, die algemene bode en teemaker, het hom bygestaan. Obadja was een van De Bussy se ou handlangers en het saam met Wenning van Pretoria na Johannesburg verskuif.⁸⁶ Wenning moes aanvanklik daaglik per trein tussen Pretoria en Johannesburg reis, gevolglik was daar nog minder tyd om aan sy kuns te wy as toe hy in Pretoria gewerk het.⁸⁷

De Bussy het in hierdie tak ook allerhande kunsmateriale verkoop sowel as skilderye, etse en kunsvoorwerpe. Goeie boeke oor kuns en kunstenaars was beskikbaar en baie plaaslike kunstenaars en -liefhebbers kon hulle kennis en kunssmaak so verbeter. Soms het Wenning van sy eie skilderye en etse in die winkelvenster uitgestal. In hierdie tyd het De Bussy ook die eerste reeks etse van sy "Johannesburg Impressions" uitgegee. Dié reeks het goed verkoop.

Bekendes wat gereeld daar besoek afgelê het was van Wouw, wat destyds sy ateljee in Johannesburg gehad het, Enslin du Plessis⁸⁸ asook persoonlikhede soos Sir Ernest Oppenheimer en Lady Lionel Phillips wat 'n groot rol gespeel het in die kunslewe in Johannesburg.⁸⁹ Toe 'n nuwe verteenwoordiger van De Bussy uit Holland hier aankom, het hy nie saamgestem met die wyse waarop Wenning sake hanteer het nie.^{89a} Wenning het dit teen die einde van 1914 baie sterk oorweeg om die firma te verlaat omdat hy nie veel tyd kry om te skilder nie.⁹⁰ Vroeg in Maart 1915 dank De Bussy hom af en kort daarna, op 27 Maart vertrek hy Kaap toe om sy gesin te gaan ontmoet na hulle verblyf in Holland.⁹¹

Nog 'n kunstenaar wat meer as een keer by De Bussy in Pretoria uitstallings gehou het, was J.H. Pierneef. Sy eerste uitstalling het in 1913 by hulle plaasgevind.⁹² Ten tyde van die uitstalling is Pretoria deur 'n groot haelstorm getref wat die uitstallokaal sodanig beskadig het dat die meeste van Pierneef se waterverf- en pastelskilderye ook skade opgedoen het.⁹³

De Bussy het ook in Kaapstad 'n tak gehad wat onder die naam Hollandsch-Afrikaansche Uitgevers Maatschappij (HAUM) handel gedryf het.⁹⁴ Hoewel hulle blykbaar nie as kunshandelaars opgetree het nie, het hulle tog o.a. kunsboeke aangehou en 'n groot toeloop van kunstenaars van alle genres ondervind. Bekende kunstenaars en persoonlikhede wat die Kaapstadse winkel gereeld besoek het was onder meer Boerneef (I.W. van der Merwe), Genl. J.B.M. Hertzog, Oud-min. Piet Grobler, Jan

F.E. Cilliers, C.J. Langenhoven, W.E.G. Louw, N.P. van Wyk Louw, Hettie Smit, D.J. Opperman, C.L. Leipoldt, Lady Philips, Le Roux Smith Le Roux, Johannes Meintjes, Piet van Heerden, David Botha, Hugo Naudé en Jean Welz.

HAUM/De Bussy het reproduksies van bekende kunswerke ingevoer wat in Europa gedruk is en wat hulle plaaslik in 'n spesiale afdeling verkoop het. Reproduksies van die Franse Impressioniste en veral Van Gogh en Cezanne se werk was baie gewild.⁹⁵ Die gewildheid van hierdie destyds "moderne" kuns toon aan dat daar reeds 'n veranderde smaak ingetree het by die kopers en dat dit nie net die tradisionele kunsstyle was wat in aanvraag was nie.

"Artistic Frame Works" in Pretoria is in 1949 gestig in 'n ou huis in Voortrekkerweg 650⁹⁶ deur Mario Pogliolini. Hy is in Florence, Italië gebore waar hy opgegroeï het en opleiding gehad het as sier-houtkerwer. Gedurende die Tweede Wêreldoorlog is hy by Tobruk in Noord-Afrika gevange geneem en per Engelse skip na Suid-Afrika gestuur as krygsgevangene. In Pretoria het hy as krygsgevangene by die beeldgieters van Vignali in Pretoria-Noord gewerk tot ongeveer 1945. Intussen het hy sy houtkerwery voorgesit en is hy deur Kloostermans en ook deur Schweickerdt gevra om die gietvorms vir die hoeke van prentrame te kerf soos wat dit destyds gemaak is. Nadat hy as krygsgevangene vrygestel is het hy besluit om hom in Pretoria te vestig en sy eie saak te begin. Ily het begin om prentrame te maak en hy het ook seeds in sy vrye tyd vir ander prentragers.

gietvorms gekerf. Mettertyd het die saak gegroei en het hy al hoe meer prente geraam. Hy het 'n onaktiewe vennoot, mnr. Migliorini, wat finansieël begedra het, uitgekoop deur die eiendom in Voortrekkerweg te verkoop en te verhuis na die huidige perseel in Kerkstraat-Oos 4789 in Augustus 1952. Hier lê hy hom toe op portretrame en verkoop ook skilderye wat deur sy klante verskaf word. In 1974 het hy die aangrensende winkel bygekry en daar 'n klein kunsgalery ingerig.

Onder sy bekendste klante kom die name van Walter Battiss, Henk Pierneef, Zakkie Eloff, Otto Klar, David Botha, Don Madge, George Enslin, André de Beer, Oswald Gerber, Johan Grobler, Hans Pretorius, Pieter van der Westhuysen, Ernst Rood en andere voor. Die galery het al enkele individuele uitstallings gehou en het 'n permanente uitstalling van Suid-Afrikaanse kunstenaars se werk. Op 8 Augustus 1980 is Mario Pogliolini oorlede. Die firma is tans in die hande van sy seun Marcello.

VOETNOTAS

1. Engel, E.P. Die Ontwikkeling van die Skilderkuns in Johannesburg van die Begin to 1920, p. 12 noem dat gereelde advertensies in die koerante van hierdie tyd dit bevestig, veral die destydse Standard and Diggers News.
2. Engel, Op cit. p. 13.
3. Ibid, p. 13
4. Ibid, p. 13
5. Ibid, p. 13
6. Ibid, p. 13
7. Emil Schweickerdt het hom by hulle personeel gevoeg toe hy na die Zuid-Afrikaanse Republiek emigreer het in 1895. Kyk ook bl. 37.
8. Ibid, p. 13
9. Vir 'n vollediger bespreking van Lezard, kyk bl. 8 hieronder.
10. Vir 'n vollediger bespreking kyk bl. 20 hieronder.
- 10a. Gedurende die Tweede Vryheidsoorlog is feitlik al die swart mynwerkers teruggestuur na Oos-Afrika. Dit het 'n groot gebrek aan mynwerkers veroorsaak. Werkers uit Natal moes die gaping vul, nadat die Sjinese werkers wat ingevoer was vir die doel, weer op publieke aandrang gerepatrieër is. Gedurende 1906 was daar veelvuldige opstande en stamtwiste onder die swartes in Natal wat tot gevolg gehad het dat die myne se produksie gedaal het weens 'n tekort aan werkers. Dit het 'n kettingreaksie veroorsaak - die ekonomie het verswak, daar was 'n algemene onrustigheid en die verkiesing van die tyd het verder bygedra tot 'n swak kunsmark.
11. The Star, 26 Nov. 1902, p.3
12. Engel, E.P., Op. cit. p. 29
- 12a. Kyk bl. 3 hierbo
13. The Star, 31 Aug. 1904, p. 8
14. Ibid, 10 Sept, 1902, p.3
15. Engel, E.P., Op. cit. p. 33
16. Ibid, p. 36

17. Ibid, p. 50
18. The Observer, 8 Okt. 1910, p. 31
19. The Star, 4 Maart 1911, p. 10
20. Volgens inskrywings in 'n Verkoopboek van E. Schweickerdt.
21. Engel, E.P., Op. cit. p. 80
22. The Star, 19 April 1907, p. 6
23. Ibid, 30 Okt. 1916, p. 7
24. Scholtz, J. du P., Boonzaier en Wenning, p. 19
25. Wenning, H., My Father, p. 10. Wenning is vaag oor die datum en plaas dit êrens na die mynstakings van 1914.
26. Verkoopboek, E. Schweickerdt. Volgens inskrywings het hulle 'n aantal skilderye van Schweickerdt aangekoop, blykbaar vir herverkoop.
27. Verkoopboek, E. Schweickerdt.
- 27a. Transvaalse Argief, Pierneefversameling; katalogus van tentoonstelling by Transvaler-Boekhandel. Sommige van die grootste bydraers is die Schweickerdtfamilie, Dr. J. van G. du Preez van Pretoria, Mnr. J.L. van Schaik van Pretoria, Prof. J.E. Holloway, Dr. J.F.W. Grosskopf, Mev. Nan Roux van Pretoria, Mnr. Ivan Lombard van Johannesburg en Adv. N. Price van Parkview.
28. Verkoopboek, E. Schweickerdt.
29. Die Vaderland, 19 Nov. 1932 - 'n uitknipsel sonder bladsyverwysing.
30. Engel, E.P., Op. cit. p. 48
31. Dit blyk uit opmerkings in Ibid en Scholtz J. du P., Op. cit. dat Roworth meer werke in Johannesburg verkoop het as in Kaapstad, sy tuisstad, en dat sy aanhang in Transvaal dus groter was.
32. Engel, E.P., Op. cit. p. 49
33. Wenning se doen en late ten opsigte van Lezard word vollediger weergegee vanaf bl. 10.
34. Die inligting is verkry van mnr. W.H. Coetzer tydens 'n onderhoud oor Schweickerdt, 22 Okt. 1981.
35. Engel, E.P., Op. cit. p. 50

36. Ibid, p. 50. Daar was ook van Wenning se werke by die besending. Op 14 April 1917 het Wenning aan Boonzaier gesê dat hy vier werke aan Lezard beloof het vir die doel. Scholtz, J. du P. Op. cit. p. 45
37. Ibid, p. 35
38. Ibid, p. 36
39. Ibid, p. 37
40. Ibid, p. 42. Dit is nie seker wanneer hierdie uitstalling presies plaasgevind het nie.
41. Ibid, p. 47. Wenning se gesondheid het Boonzaier, Lûchhoff en Spilhaus bekommer.
- 41a. Wenning het slegs ses weke in Lourenco Marques deurgebring en was vroeg in November 1917 weer terug by sy huis in Pretoria.
42. Wenning, H., Op. cit. pp. 81, 82, 85 en Scholtz, J. du P. Op. cit., p. 53
43. Ibid, p. 67
44. Ibid, p. 3. Scholtz beskou dit as onsinnige verkoopspraatjies.
45. Ibid, p. 78. Scholtz weerspreek homself op bl 79 waar hy die datum as 4 Nov. aangee.
46. Wenning het kort daarna so siek geword dat hy in die hospitaal opgeneem is. (Kyk voetnota 70). Hy het wel daarna 'n uitstalling by Ashbey's in Kaapstad gehad.
47. In die Pierneefversameling, Transvaalse Argief, is tientalle kwitansies van Lezard wat aantoon dat hy skilderye van Pierneef ontvang en verkoop het. Daar is ook enkele sakebriewe en kennisgewings van Lezard in die versameling.
48. Engel, E.P., Op. cit. p. 97
49. Daar het waarskynlik meer as twee uitstallings van Pierneef se werk by Lezard plaasgevind. Daar is 'n groot aantal katalogi en pryslyste in die Pierneefversameling, Tvl. Argief, wat onvolledig gedateer of benoem is en waar die naam van die galery ontbreek.
50. Tvl. Argief, Pierneefversameling. Katalogus van die uitstalling. In die voorwoord word genoem dat dit sy eerste uitstalling in Johannesburg is.
51. Waarskynlik was dit meer Lino- as houtsnêë. Volgens Zakkie Eloff het Pierneef in verhouding baie meer Lino- as

houtsneë gemaak. Vergelyk ook Nilant, F.E.G., Die Hout-
en Linosneë van J.H. Pierneef.

52. Volgens 'n katalogus van die uitstalling.
- 52a. Kyk bl. 20 hieronder.
53. Berman, E., Art and Artists of S.A., p. 333
54. Ibid, p. 148
55. Die firma het nog 'n aantal jare voortbestaan onder Whippman se bestuur maar is later deur andere oorgeneem en is tans weer 'n gewone raamvervaardiger. Heelwat belangwekkende uitstallings is na 1950 daar gehou, onder andere van Whippman self in 1953 en Georgina Ormiston se eerste uitstalling in 1958 wat 'n groot indruk gemaak het.
56. Ibid, p. 330 en Scholtz, J. du P. Op. cit., p. 4
57. Berman, E., Op. cit., p. 33. Die galery het na 1950 nog etlike jare voortbestaan en heelwat belangwekkende uitstallings gehou. In 1957 het Cecil Thornley daar uitgestal en etlike toendertydse rekords daar gestel; sy "Forest Sanctuary" was die eerste nie-opdragskildery wat 'n aanvangsprys van R2 000 oorskry het en die totale verkoopsom van R16 000 word op die openingsdag behaal toe alles uitverkoop is. Toon dit nie duidelik 'n groot behoefte aan goeie, populêre en verstaanbare kuns by die "gewone" publiek nie? Die firma staan vandag bekend as die Everard Read-galery.
58. Ibid, p. 250. Die firma het verskeie takke, onder andere in Johannesburg en Kaapstad.
59. Ibid, p. 250
60. Engelbrecht, S.P. e.a., Centenary Album, p. 11.
- 60a. Die drie persone was vooraanstaande persoonlikhede wat diep spore in die stad se geskiedenis getrap het.
61. Samuel, of Sammy Marks, was 'n goeie vriend en bewonderaar van Pres. Kruger. Hy het die Krugerbeeldegroep van Van Wouw gefinansier asook die ou fontein op Kerkplein wat tans in die Nasionale Dieretuin in Pretoria staan.
62. Engelbrecht, S.P. e.a., Pretoria (1855 - 1955), p. 122 en Dunston, L., Young Pretoria, p. 238. Oor De Wijn later meer; kyk bl. 19 en voetnota 72.
63. Kyk hoofstuk 3, bl. 68 hieronder.

64. Name wat vandag nog in Pretoria bekend is, was hierby betrokke as eerste lede van die Sakekamer nl. Poynton, Hamilton, Savelkoul, Burmeister en Bourke.
65. Engelbrecht, S.P. e.a., Pretoria (1855 - 1955) p. 122.
66. Ibid, p. 144 - Kyk afbeelding 1 hieronder.
67. Ibid, p. 143.
68. Ibid, p. 146 - afbeelding van Oerder en Van Wouw in lg. se ateljee. Kyk afbeelding 2 hieronder.
69. Kyk Hoofstuk 2 bl. 39 hieronder.
70. Na die Tweede Vryheidsoorlog het baie Engelssprekendes en amptenare van die Britse Regering hulle weer in Pretoria kom vestig. Die bevolking het vermeerder maar die stad se gearrdheid het ook verander. Baie Afrikaansgesinde mense het dit moeilik gevind om 'n bestaan te maak omdat Regeringsgesindes voorkeur geniet het in baie opsigte.
71. Haak's Garage het in die sewentigerjare tot niet gegaan. Die Residensiehotel bestaan nog, hoewel onder 'n ander bestuur. Dis moontlik dat dieselfde Groeneveld betrokke was by die oornam van De Bussy in 1920. Kyk bl. 21 hieronder.
- 71a. Uit die firma van Margolius en Kie het die kunshandelaar E. Schweickerdt sy saak opgebou. Dit word in Hoofstuk 3 volledig bespreek. Kyk bl. 68 hieronder.
72. Dunston, L., Op. Cit. p. 238.
- 72a. Die firma het in die sestigerjare tot niet gegaan.
73. Die firma bestaan nog onder die bestuur van die broers Bernardi. Hulle hou gereeld veilings van kunswerke en oudhede.
74. Ibid, p. 244 en Wenning, H., Op. Cit., p. 25.
75. Die firma bestaan nog in Holland onder die naam De Bussy Ellerman Harms N.V. Wenning, H., Op. Cit., p. 25.
76. Volgens Coetzee, N.S., 'n Halfee van Letterkunde in S.A. was dit 1895.
77. Dunson, L., Op. Cit., p. 239. Kyk afbeelding 3 hieronder. Die winkel is reg bokant die ossewa se regtervoorwiel op die foto, geneem in 1899.
78. Ibid, p. 244.

79. Kyk afbeelding 4. en 5. Engelbrecht, S.P. e.a. Op. Cit., p. 65 en Wenning, H. Op. Cit., p. 24, bevat fotos van die gebou.
80. Met die oordrag aan De Witte en Groeneveld is onderneem dat De Bussy in tien jaar nie enige boekhandelsaak in Pretoria sou bedryf nie. In 1931 het De Bussy weer in boekhandelsaak oopgemaak saam met H.A.U.M. In 1957 is dit oorgedra aan die Nederduitsch-Hervormde Kerk van Afrika en staan tans bekend as H.A.U.M. Coetzee, N.S., Op. Cit.
81. Wenning, H., Op. Cit., p. 31.
82. Ibid, p. 45.
83. Ibid, p. 45 en Scholtz, J. du P., Op. Cit., p. 14.
84. Wenning, H., Op. Cit., p. 53. Volgens Scholtz, J. du P., Op. Cit., p. 14 was dit Smal-en Kerkstraat.
85. Wenning, H., Op. Cit., p. 53.
86. Ibid, p. 54. Obadja en Wenning was taanlik geheg aan mekaar en Wenning het hom ook as model gebruik. 'n Afdruk van 'n skildery van Obadja verskyn in Ibid, p. 66.
87. Kort hierna het Wenning se vrou en kinders na Holland vertrek - 'n besoek wat as gevolg van die Eerste Wêreldoorlog twee jaar sou duur. Wenning het losies gekry by 'n gesin Viseé in Saratogalaan, Doornfontein. Dit het sy omstandighede ietwat verbeter en hy kon weer skilder. Scholtz, J. du P., Op. Cit., p. 14.
88. Ibid, p. 16.
89. Wenning, H., Op. Cit., p. 62.
- 89a. Wenning, H., Op. Cit., p. 62.
90. Scholtz, J. du P., Op. Cit., p. 17. Wenning het, volgens Boonzaier, die werk gehaat as gevolg van die omstandighede.
91. Ibid, p. 18.
92. Volgens Engel, E.P., Op. Cit., p. 97, was dit in Johannesburg maar dit val te betwyfel omdat De Bussy nie daar 'n uitstallokaal gehad het nie. Ander gegewens dui op 'n uitstalling in Pretoria.
93. Ecufoesbylae, Die Transvaler, 21 Oktober 1955, p. 80. Pierneef het volgens die bylae 'n skildery gemaak van die hael op die dakke naby Kerkplein. Dis nie heeltemal

bekend watter skildery dit is nie of wie dit besit nie. In 1955 was dit nog in Pierneef se besit.

94. Op 1 Mei 1894 het die firma Jacques Dusseau en Kie van Amsterdam, Holland, 'n tak in Kaapstad gestig, geleë in Kerkstraat 6, skuins voor die gebou wat hulle in 1898 opgerig het. Die firma het finansieële probleme ondervind en De Bussy het dit oorgeneem in 1900, waarna die boekwinkel bekend gestaan het as die Hollandsch-Afrikaansche Uitgevers Maatschappij (H.A.U.M.) H.A.U.M. en De Bussy het daarna as gesamentlike uitgewers opgetree en het 'n groot rol gespeel in die bevordering van die Afrikaanse kultuur.
95. Gegewens oor H.A.U.M. in Kaapstad is verkry uit 'n ongepubliseerde manuskrip van 'n oudwerknemer van die firma; Bakker, G., Herinneringe van 'n Boekverkoper, en is beskikbaar gestel deur mnr. Gert Basson, Folio-Uitgewers, asook uit Coetzee, N.S., 'n Halfeeu van Letterkunde in S.A. en uit Potgieter, D.J. (ed.) Standard Encyclopaedia of Southern Africa.
96. Gegewens oor die firma van die huidige eienaar, mnr. Marcello Pogliolini, 2 Februarie 1983. Kyk ook The Rand-Pretoria Directory, 1960, p. 1709.

HOOFSTUK 2

DIE SCHWEICKERDTS

Die Maatskaplike en politieke omstandighede in Duitsland en Suidelike Afrika rondom die tyd toe Emil Schweickerdt na die Suid Afrikaansche Republiek emigreer het.

Gedurende die sewentigerjare van die negentiende eeu tot met die eeuwisseling het Duitsland vinnig vooruitgegaan. Die land het toenemend geïndustrialiseerd geraak en die stedelike bevolking het met rasse skrede aangegroei. In die tydperk tussen 1870 en 1900 het die Duitse bevolking gegroei van een-en-veertig- tot ses-en-vyftig miljoen, met die grootste konsentrasie in die stede. Sedert 1840 tot na 1880 het groot getalle Duitsers na die "nuwe wêreld" dit wil sê die Amerikas, Australië en veral Afrika verhuis,¹ maar hoofsaaklik na die Duitse Kolonies.² Maatskaplike toestande in Duitsland het onder die bewind van Bismarck sodanig verbeter dat die emigrantestroom mettertyd begin krimp het. Nogtans was daar gedurig, as gevolg van nuwe ontdekkings van minerale en die groeiende handelsmoontlikhede in die verre lande, 'n lokkende roepstem vir die avontuurlustiges en ondernemendes. 'n Uitgerekte wêrelddepressie wat van 1873 tot 1896 geduur het, het wêrelddryse na benede gedwing en mense na uitweë laat soek. Die ontdekking van diamante by Kimberley en veral die

latere toenemende goudproduksie van die Witwatersrand het weer geneig om pryse op te jaag en die handel te stimuleer.

Intussen het verbeterde seevaart en die geweldige toename in nuwe uitvindings op wetenskaplike, mediese en tegnologiese gebied, die eens so verre lande al hoe nader aan Europa gebring en veiliger laat word. Dit het al hoe makliker geword om die lokstem van die vreemde lande te gehoorsaam.

Binne 'n paar jaar na die ontdekking van goud aan die Witwatersrand het die Zuid-Afrikaansche Republiek 'n ware lushof geword vir avonturiers en fortuinsoekers van oor die hele wêreld. Die amptelike sensusverslag vir 1890 gee die samestelling van die blanke bevolking soos volg aan :

Transvaalse burgers	59 334
Burgers uit ander Suid-Afrikaanse gebiede	45 105
Immigrante uit die res van die wêreld	14 787

Uit hierdie res was 1943 Duitsers, d.w.s. 13% van die uitlanders en 1453 Nederlandse en Belgiese burgers. Die destydse Britse verteenwoordiger in Pretoria, ene De Wet, het beraam dat die aantal uitlanders tot en met 1895 met 'n verdere 62 000 toegeneem het.³ As 'n mens aanneem dat slegs 10% van hierdie getal Duitsers was, kon daar in 1895 reeds meer as 8 000 Duitsers in die Zuid-Afrikaansche Republiek gewees het. Daar was dus in verhouding tot anderstaliges 'n taamlike groot toeloop Duitsers.

Reeds in die tagtigerjare het 'n stygende stroom Duitse geld vir hom 'n weg na die Witwatersrandse goudmyne en die Nederlandsch-Zuid-Afrikaansche Spoorwegen Maatschappij gebaan. Hierdie stroom het spoedig versprei na al die vernaamste vertakkinge van die Zuid-Afrikaansche Republiek se ekonomiese lewe, onder andere die verskeersweë, bankwese, industrieë en handel. Sommige belanghebbendes stel die waarde daarvan op 300 miljoen Mark of selfs dubbel soveel. Dit was egter nog nie genoeg, in vergelyking met ander moondhede se belange, dat dit Duitsland sou loon om amptelik as kampvegter vir die Boererepublieke op te tree nie.⁴ Dat daar 'n groot simpatie by die Duitse bevolking was vir die Boere is egter waar. Daar is baie tekens van die vriendskaplike verhouding tussen die Duitse owerhede en die Zuid-Afrikaansche Republiek. Onder andere is die Republiek se verteenwoordiger, Dr. Leyds, op 21 Januarie 1894 deur Keiser Wilhelm II na 'n noenmaal genooi na afloop van die "Ordensfest". Die Keiser het die buitengewone stap geneem om hom twee maal aan te spreek en daarby ook sy groete aan president Kruger gestuur. In dieselfde maand is die "Orde van die Rooi Adelaar", tweede klas, aan genl. Joubert toegeken.^{4a} Die Duitse Keiser, Wilhelm II, het president Kruger in 'n opspraakwekkende telegram gelukgewens dat hy homself kon handhaaf teen die aanslag van die Britse Imperialisme na die oorgawe van Jameson in Januarie 1896.⁵ Von Herff, die Duitse Konsul in Pretoria het op 26 Januarie 1897, Keiser Wilhelm II se verjaarsdag feestelik herdenk. In teenwoordigheid van die gaste, waaronder 'n lid van die Uitvoerende Raad van die Zuid-Afrikaansche Republiek, I.M.A. Wolmarans, wat 'n groot

gunsteling was van die Duitse inwoners, het Von Herff gesê die Keiser is aan die kant van wat reg is en selfs in die buiteland sal die Keiser nie aarsel om die swaard te trek om te verdedig wat reg is nie.⁶ Maar die politieke klimaat in Europa het intussen begin verander en Duitsland het dit voordeliger begin vind om Brittanje, ten minste wat koloniale aspirasies betref, die hand te reik hoewel die diplomatieke verhouding nog op wankele bene gestaan het.⁷ In die politieke spel het Duitsland teen 1898 afgesien van sy belange in Suid-Afrika⁸ ten gunste van Brittanje sodat hy sy belange aan Samoa, waaroor hy beheer kon verkry, kon gee.⁹ Keiser Wilhelm II het in November 1899 self die seël op die nuwe Duits-Britse vriendskap geplaas met 'n besoek aan Brittanje. Duitsland sou in die toekoms op 'n afstand bly ten opsigte van die oorlog in Suid-Afrika. Dit het later geblyk dat die breë lae van die Duitse volk maar betreklik onverskillig gestaan het teenoor hulle owerhede se politiek.¹⁰ Geen wonder dat die Boere se gesante met sulke groot geesdrif deur die Duitse bevolking ontvang is maar geen hond kon haaraf maak by die Duitse Regering nie. Dat daar van die Duitse bevolking en selfs industrieë nog sterk simpatie vir die Zuid-Afrikaansche Republiek was in hierdie krisistydperk blyk uit die feit dat daar steeds 'n toeloop van Duitse immigrante was en dat groot Duitse nywerhede soos die Krupp-Staalwerke behulpsaam was met die fortifikasie van Pretoria en artillerievoorsiening aan die Boere voordat die Britse besetting van die stad kon plaasvind.¹¹ Duitse wapenverskaffing het later in die Tweede Vryheidsoorlog steeds voortgegaan toe duisende Mausegewere aan die Boere verkoop is.

Die Duitse bevolking in Pretoria was ook feitlik deurgaans Pro-Boergesind en baie het by die Boeremagte aangesluit.

EMIL HEINRICH SCHWEICKERDT (EMIL I)

Een van die Duitse immigrante wat hom hier kom vestig het en 'n groot rol gespeel het in die Suid-Afrikaanse kunsgeskiedenis, was Emil Schweickerdt. Emil Heinrich Schweickerdt (Emil I), stigter van die firma E. Schweickerdt (Edms) Bpk., is gebore op die 4de Junie 1869 in Wimpfen, Württemberg, in die graafskap van Hessen, Duitsland, as die seun van Karl Schweickerdt, 'n saagmeulenaar. Wimpfen is 'n skilderagtige stadjie aan die oewer van die Neckarrivier, 'n sytak van die Ryn, waarop Emil I se oupa 'n baie goeie bestaan gemaak het met die rivierbote wat hy met perde getrek het.¹²

Op 15 jarige leeftyd verbind hy hom as vakleerlingboekbinder omdat alles wat met boeke gepaard gaan, hom interesseer het. Nadat hy die "Gesellenprüfung", dit wil sê vakmanseksamen, geslaag het, sprei hy sy vlerke en werk agtereenvolgens in Strassburg, Metz en Genf. Mettertyd leer hy ook die kuns van leerbindery en -embosseerwerk.¹³ Sy geliefkoosde onderwerpe was heraldiese ontwerpe.

In 1895, die jaar waarin die Jameson-inval plaasvind, emigreer hy na die Zuid-Afrikaansche Republiek om hom by die firma Burmeister in Johannesburg as boekbinder te voeg.

Heelwaarskynlik as gevolg van al die woelinge in Johannesburg begeef hy hom in 1896, na slegs 'n paar maande, na Pretoria waat hy by die Staatsdrukker in diens tree as boekbinder. Hy was een van negentien boekbinders onder voorman J. van der Wateren. Emil I se jaarlikse salaris was £300 (R600).^{13a}

Emil I het nie gras onder sy voete laat groei nie en het, toe hy sien dat die land 'n goeie toekoms bied, dadelik aansoek gedoen om naturalisasie as burger van die Zuid-Afrikaansche Republiek. Hy was op 25 Maart 1896 reeds ingeskryf in die veldkornetlys van Pretoria en op 25 Maart 1898 sertifiseer die veldkornet dat Emil I reeds twee jaar ononderbroke in Pretoria woonagtig was, "en steeds getrouw en gehoorzaam aan s' Lands wetten is geweest". Emil bevestig dit in 'n beëdigde verklaring en ontvang die dag daarna burgerskap want by betaal sy twee pond sterling op 26 Maart 1898 vir "naturalisatie". Soos van enige burger verwag word, moes hy ook sy persoonlike en buitengewone hoofbelasting betaal.¹⁴ Hierdie jaar moes vir Emil I vol hoogtepunte gewees het want in dieselfde jaar tree hy ook in die huwelik met Louise Wilhelmina, dogter van G. Schenk van die dorp Schmie naby Maulbronn in Schwabenland, Duitsland.¹⁵ Die huwelik het vermoedelik in Pretoria plaasgevind nadat Louise hom hierheen gevolg het. Die jong paartjie het egter net 'n paar maande van hulle huwelik kon geniet toe die Tweede Vryheids-oorlog in Oktober 1899 uitbreek. Emil moes met gemengde gevoelens afskeid van sy vrou geneem het want toe sy eersteling Emil II gebore is op 5 November 1899, was hy heelwaarskynlik al saam met sy makkers in die veld.

Alhoewel daar geen bewyse gevind kan word nie is dit moontlik dat Emil I aangesluit het by die Duitse Korps wat op 9 Junie 1899 gestig is en bestaan het uit genaturaliseerde Duitsers en Nederlanders onder bevel van Luitenant-Kolonel Adolf Schiel^{15a}, voormalige kommandant van die Fort in Johannesburg en hoof van die Gevangenis van die Zuid-Afrikaansche Republiek. Die Duitse Korps het bestaan uit lojale vrywilligers wat graag hulle nuwe vaderland wou help verdedig. In Pretoria is 'n afdeling van die Korps in die lewe geroep op 31 Augustus 1899 onder leiding van veldkornet Hans Ulrich von Quitzow en assistent-veldkornet Adolph Paul Krantz. Die Johannesburgse Korps, as afdeling van Genl. J.H.M. Kock se kommando het vroeg in Oktober 1899 na Bothaspas vertrek en is kort daarna gevolg deur 130 korpslede van Pretoria wat op Zandspruit by hulle aangesluit het. Hulle is egter toegewys aan genl. Lukas Meyer van Vryheid se kommando omdat Krantz hom nie aan Schiel se bevel wou onderwerp nie. Krantz se groep het op 6 Januarie 1900 aan die geveg van Platrand en op 24 Januarie aan dié van Spioenkop deelgeneem. Krantz was egter ongewild onder sy manskappe en 'n groep het weggebreek en aangesluit by die Duitse Korps van die Oranje Vrystaat.¹⁶ Waar Emil I hom bevind het is onbekend. Emil I is vroeg in die eerste jaar van die oorlog in sy regterarm gewond en moes terugkeer huis toe.¹⁷ Solank die Krugerregering nog aan bewind was, kon Emil I sy werk by die Staatsdrukker voortsit, maar nadat Milner se Kroonkoloniebestuur oorgeneem het, moes hy soos alle Boeregesinde Staatsamptenare hulle poste neerlê.

Dat Emil I na die oorlog sonder werk gesit het, was net tot sy voordeel want, soos met baie staatsamptenare die geval was, moes hulle nou hulle eie potjie krap, wat vir baie op die lang duur ten goede was.

Hy moes soveel vertrouwe gehad het in die toekoms van die besette klein hoofstad en ook in die land, dat hy sonder aarseling toe die geleentheid hom voordoen, begin het om 'n eie handelsaak te stig. Aanvanklik tree hy in vennootskap met 'n sekere Sam Margolius in sy kunswinkel wat handel gedryf het onder die naam MARGOLIUS & CO. - AMERICAN PICTURE FRAME CO. Die winkel was geleë in Kerkstraat-Oos, twee winkels Wes van Prinsloostraat.¹⁸ Hierdie vennootskap is vermoedelik gesluit aan die begin van Augustus 1902, skaars twee maande na die Vrede van Vereeniging en terwyl die gemoedere nog ontstuimig was en selfs swartgallig was onder die Afrikaners.

In 1903 het Emil en sy gesin sy geboorteland besoek om sy eersteling aan die familie te gaan toon. Tydens hierdie besoek is sy tweede seun, Hans, in Schmie gebore.

Emil I het 'n besonder innemende geaardheid gehad. Dit het gemaak dat hy gou 'n groot vriendekring en baie sakekennisse gehad het, gevolglik het die winkel spoedig 'n groter klandisie ondervind en begin groei. Aan die einde van 1908 of vroeg in 1909 het Emil ook Margolius se aandeel oorgeneem en die winkel

se naam laat verander na E. SCHWEICKERDT, voorheen Margolius & Co.¹⁹

Hierdie naam het spoedig landwyd bekend geraak want hy het in 1908 die eerste monochroom kunsreproduksie die lig laat sien naamlik die "Boerendeputatie"²⁰ deur die Johannesburgse kunstenaar Wichgraf.²¹ Duisende van hierdie reproduksies is verkoop en het oral in Boerehuise en Afrikaanse skole gehang. Emil het die regte tyd gekies om die reproduksie te laat maak want 'n nuwe nasionale gevoel was aan die opbou met die vooruitsig van Uniewording. Afgesien van Uniewording, het die jaar 1910 vir Emil I van groot betekenis geword. Hy het die ekonomiese, politieke en kulturele toekoms van die aangewese hoofstad van die Unie van Suid-Afrika vooruitgesien. Deur sy optrede en wat hy in sy winkel aangebied het - plaaslike skilderye en reproduksies van wêreldbekende kunstenaars se werk en ander hoë gehalte kunswerke uit Europa en die V.S.A. - het hy die publiek voorberei op sy waagstuk; 'n volwaardige kunsuitstalling van 'n Afrikaanse kunstenaar, Hugo Naudé van Worcester. Die uitstalling is beplan vir Junie 1910 en Emil I het al die reëlings daarvoor self getref, die uitnodingskaartjies en katalogi laat druk²² en Naudé na Pretoria laat kom vir die geleentheid.²³

Die groot waagstuk was toe 'n reuse sukses en op enkeles na is al die skilderye uitverkoop.²⁴ Met hierdie uitstalling het Emil I 'n trotse tradisie van sy firma en van Pretoria begin want vir

baie jare lank was Schweickerdt's die enigste noemenswaardige kunsgalery in Pretoria wat kunsuitstallings gehou het.

Maar Emil I het hom nie net met sy winkel bemoei nie. In dieselfde jare het hy homself al hoe meer diensbaar begin maak in die Kerk en gemeenskap. Op 5 September 1909, na die dood van komiteelid Paul Thiel, is Emil I in sy plek verkies as lid van die Skoolkomitee van die Deutsche Schule in Pretoria.²⁵ Mettertyd het hy ook lid van die Kerkraad van die Pretoria-gemeente van Die Deutsche Evangelisch-Lutherische Kirche geword.²⁶ Sy optrede en teenwoordigheid in die skoolkomitee en Kerkraad het 'n beduidende invloed gehad op hierdie instansies se geskiedenis en het ook vir sy seun Emil II 'n voorbeeld gestel. In 1910, ongeveer 'n jaar nadat hy op die skoolkomitee verkies is, was daar onenigheid in die komitee oor die vraag of die skool vir alle Duitssprekendes of net vir die Lidmate van die Evangelies-Lutherse Kerk toeganklik moes wees. Vyf komiteelede was ten gunste van 'n geslote Kerkskool soos dit was met die skool se stigting.²⁷ Die Duitse Konsul, 'n mnr. Reimer, en die here Bisschoff en Emil II bly neutraal terwyl nie een van die twee leeraars die vyf lede se standpunt onderskryf nie. Pastor Schmidt het die skool se hoof, Rektor Krüger baie sterk opponeer.²⁸ Toe daar na 'n tyd 'n skeuring dreig in die skoolkomitee, word die kerkraad meegedeel dat Pastor Schmidt nie langer sitting het op die Klinkenbergstigting²⁹ nie en dat die komitee drie name voorlê vir stemming om die vakature te vul.^{29a} Die Kerkraad huldig egter 'n ander mening en lê drie ander name volgens verdienste voor: H. Hockstetter³⁰, L. Bisschoff en E.

Schweickerdt.³¹ Die drie here weier egter eenparig die benoeming ter wille van 'n versoening in die komitee. Dit was tipies van Emil I se vredeliewende geaardheid.

Op 'n vergadering van 8 Mei 1910 word twee ander here nl. mnre. Oeser en Hoppe in die Klinkenbergstigting verkies. Die vete duur eger voort en Pastor Schmidt distansieër hom van die komitee se besluit en weier om die statuut oor die skool se beleid ten opsigte van ander kerklikes te teken. So gebeur dit dan dat die statuut die handtekeninge van die volgende ouderlinge dra: K. Endemann, L. Bisschoff (Snr), A. Keiken, J. Köhler, E. Schweickerdt (Snr) en sekretaris E. Hoepner. Op 29 Julie 1913 verlaat Hochstetter die Kerk na 'n hewige woordewisseling met Pastor Dr. Viëtor wat weer ou koeie uit die sloot grawe oor die kerkskoolgedagte en in Januarie 1914 word Emil I saam met L. Bisschoff en F.G. Rudolph en vyf ander nuwe lede op die Klinkenbergstigting verkies. In 1915 word Emil I saam met F.G. Rudolph as gevolmagtigdes van die stigting aangewys en bevestig. Hochstetter het intussen weer lid van die stigting geword en hy en mnre. Schopf gaan doen voorspraak by die Administrateur van Transvaal, mnre. G. Robertson, dat 'n stuk grond aan die Duitse Skool geskenk moet word. Die Administrateur was die saak simpatiek gesind en beveel dit aan by die Minister van Lande. Op 18 Oktober 1920 word die oordrag van erf nr. 926 aan die skool gemaak as 'n kroontoewysing. Die skoolkomitee wat die ontvangs waargeneem het, het bestaan uit die here Zorn, Schweickerdt en Rudolph.

Die eersvolgende jaar is die skenking amptelik goedgekeur en het dit die eiendom van die skool geword.

Na hierdie jare het Emil I hom in 'n mate onttrek aan die skool- en kerksake want Emil II het al hoe meer aktief begin raak in die opsig. Die Eerte Wêreldoorlog van 1914 tot 1918 het 'n paar moeilike jare meegebring, veral vir handelsake wat nie lewensnoodsaaklike goedere gelewer het nie en diegene wat self hulle invoere moes behartig. Emil I het egter daarin geslaag om kop bo water te hou met sy kunswinkel en het selfs tyd gevind om daadwerklike hulp en ondersteuning te verleen aan die burgerlike geïnterneerdes wat in die kampe op Robertshoogte - later Voortrekkerhoogte genoem - en Fort Napier aangehou is.³² Kort na die oorlog in 1919 word die werk in die winkel soveel dat hy sy oudste seun, Emil II, in diens neem om hom by te staan.

In 1924 het Emil I en sy vrou Duitsland besoek om vir die familie te gaan kuier, maar ook met 'n ander doel; hy het in samewerking met en aangespoor deur Emil II, besluit om kleurreproduksies van die skilderye van bekende Suid-Afrikaanse kunstenaars te maak en te versprei. Die eerste kunstenaar waarop hy besluit het, was J.E.A. Volschenk. Hierdie reproduksies is in Duitsland gedruk deur 'n firma met wie hy tydens sy besoek onderhandel het. Die verspreiding is deur Emil I in Suid-Afrika geloods as uitgewer. Hy het spesiaal 'n rondreisende verteenwoordiger aangestel om die promosiewerk te doen. Die onderneming was so geslaagd en die afdrucke so

gewild by die plattelandse publiek dat hulle gou weer verdere afdrucke van Volskenwerke en ook ander kunstenaars se werk laat druk en versprei het.³³ Hierdie praktyk duur nog steeds voort.

Deur die talryke reproduksies van bekende Suid-Afrikaanse kunstenaars³⁴ raak sy firma vinnig landwyd bekend en groei dit met rasse skrede tot die vernaamste en grootste kunsuitgewersaak in Suid-Afrika. Maar nie net sy firma nie, maar ook die kunstenaars wie se werke hy versprei het, het vinnig bekend en gewild geraak. Die publiek het begin om kuns raak te sien en te waardeer en kunstenaars kon 'n bestaan begin maak uit hulle kuns.

Emil het al die bekende en minder bekende Suid-Afrikaanse kunstenaars van sy tyd persoonlik leer ken.^{34a} Hy het baie van hulle op die pad na roem geplaas deur die morele en selfs finansiële steun wat hy aan hulle verleen het en ook die vertroue wat hy in hulle gestel het. Die talryke uitstallings wat hy in sy kunsgalery gehou het, het bygedra om die kunstenaars verder bekend te maak. Emil I het van die vroegste jare af 'n waardevolle kunsversameling begin opbou. Die kunswerke het hy gewoonlik by die kunstenaars gekoop maar baie werke is aan hom geskenk uit dankbaarheid vir wat hy gedoen het om die kunstenaars se loopbane te bevorder.

Emil I was soos 'n vader vir sy werknemers en het altyd raad en bystand gegee, wat ookal die probleem was. Hy het homself

nooit op die voorgrond gestel nie en het gedurig vir kunstenaars raad gegee oor watter kunsmateriale beskikbaar was en watter die beste sal wees vir 'n bepaalde doel, asook watter die voordeligste en meer ekonomiese sal wees. Hy was 'n kunskenner wat 'n goeie kunswerk kon uitken en waardeer. Sy klante het altyd, waar hy kon, sy persoonlike aandag gekry omdat hulle almal vir hom baie belangrik was.

Hy het al sy personeellede opgelei in al die vertakkinge van die firma se werksaamhede sodat almal orals kon hand bysit as dit nodig was. Hy het tot die dag van sy uittrede toesig gehou oor al die werk. Hy was sy lewe lank baie gesteld op hoë kwaliteit werk en het ook daarop aangedring dat sy personeel so optree. Dit het 'n kenmerk van die firma geword. Sy personeel was altyd welkom by sy huis om hulle persoonlike probleme of vreugdes met hom te deel. Hy het hom nie as hulle baas geag nie, maar as hulle vriend en juis deur hierdie optrede die hoogste respek en agting van sy werknemers afgedwing.³⁵ Sy personeel het sterk gegroei namate die firma groter geword het. By sy uittrede gedurende 1947, was daar reeds twintig personeellede, terwyl hy aan die begin vir baie jare met net een of twee assistente klaargekom het.³⁶

Omdat Emil I so 'n besonder innemende geaardheid gehad het, het die winkel gou 'n bymeekaarkom- en kuierplek geword vir klante en kunstenaars, waar hulle 'n koppie koffie en geselsie kon geniet in die geselskap van "Oubaas" Schweickerdt, soos hy later bekend gestaan het. Hy kon lekker en onderhoudend

gesels oor 'n groot verskeidenheid onderwerpe en wou altyd eers weet hoe dit by die huis gaan met die gesin wanneer 'n bekende die winkel binnekom. Hy was sy lewe lank trots op sy herkoms en veral die lyding van die Duitse volk gedurende die Tweede Wêreldoorlog het hom baie bedroef. Hy was onvermoeid werksaam om die nood in sy vaderland te help lenig en sy groot vriendekring het hom hierin bygestaan, in besonder ook sy Afrikaanse vriende.³⁸

Gedurende sy lewe was hy gespaar van groot krisisse en sorge.³⁹

Hy was besonder lief vir klassieke musiek en het 'n goeie versameling plate gehad. Saans as hy moeg was het hy hom graag van die alledaagse gesleur teruggetrek en na sy musiek geluister. Terwyl hy erg siek in die hospitaal gelê het, het hy nog op die vooraand van sy dood vir sy seun Emil II gevra om sy waardering en dank oor te dra aan die dokter en verpleegsters wat hom so goed versorg het. Op die wyse het hy selfs op sy sterfbed nog aan ander gedink.⁴⁰

Op 30 April 1951, op 82 jarige ouderdom is hy oorlede. Die begranisdiens is gehou in die Duitse Evangelies-Lütherse Kerk op 2 Mei 1951 om 3 nm.

EMIL CARL SCHWEICKERDT (EMIL II) het sy vader opgevolg in die firma. Hy is in Pretoria gebore op 5 November 1899 met die aanvang van die Tweede Vryheidsoorlog en het in hierdie

moeilike en stormagtige jare tydens en na hierdie oorlog opgegroeï. Dit was jare vol armoed en wantroue, maar ook jare waarin daar gewerk is aan die heropbou van 'n verskroeide en vertrapte land en nasie. Vir 'n ondernemende mens het die toekoms egter groot moontlikhede ingehou en daar moes hard gewerk word. Dit het op die jong gemoed van Emil II 'n groot invloed gehad, want hy het dwarsdeur sy lewe 'n groot werkywer en positiewe lewensuitkyk gehad met 'n groot deernis teenoor die minderbevoorregte en onderdrukte mens. Sy laerskoolloopbaan begin in 1905 aan die Deutsche Schule in Pretoria. In 1912 gaan hy na die Pretoria Boys High School waar hy in 1916 op 17 jarige ouderdom matrikuleer. Aanvanklik wou Emil II in die tandheelkunde studeer aangesien dit tydens en na die Eerste Wêreldoorlog nog nie baie goed met die winkel gegaan het nie en ook omdat sy broer Hans nie in die winkel belanggestel het as loopbaan nie en in die plantkunde wou gaan studeer. Sy skeepskaartjie was al gekoop om na Amerika te gaan vir sy tandheelkundekursus, toe hy van besluit verander het en hom deur sy vader laat ompraat het om hom in die winkel te kom bystaan. Dit was 1919. Intussen het hy ander werk gedoen, onder andere in Johannesburg.

Hy was 'n ywerige atleet en was veral bedrewe in gimnastiek, aanvanklik as lid van die Hollandse Gimnastiekvereniging. Hy het gereeld aan kompetisies en klubgesellighede deelgeneem en goed presteer teen ander klubs en op nasionale kampioenskappe. Later het hy lid geword van die Pretoriase Gimnastiekvereniging waarvan hy lank voorsitter was. Deur sy

gimnastiekbedrywighele het hy in 1930 tydens 'n kompetisie teen die Duitse Gimnastiekvereniging in Johannesburg vir Eileen Stedall ontmoet. Sy was 'n eerstejaarstudent in Huishoudkunde aan die Johannesburgse Tegniese Kollege toe hy haar leer ken het.

Edith Eileen Stedall^{40a} was 'n Witbankse meisie wat op 11 Junie 1912 te Premiemyn, Cullinan, gebore is. Haar vader was van Engelse en haar moeder van Duitse afkoms. Haar laerskoolloopbaan het sy op Witbank voltooi en toe na Wynberg in die Kaap gegaan vir haar hoërskoolopleiding, maar toe daar 'n Kloosterskool op Witbank open het sy haar hoërskoolopleiding aldaar voltooi waar sy gematrikuleer het. Van 1930 tot 1933 het sy 'n diploma in Huishoudkunde behaal. Hierna het sy eers 'n jaar in Ladybrand gewerk en toe weer teruggekeer Transvaal toe. Op 8 Februarie 1936 is sy met Emil II getroud.

Die egpaar het hulle in Pretoria gevestig. Emil II se ouers het toe 'n huis besit in Pretoriusstraat 653 en die paartjie het voorlopig by hulle gaan bly omdat Emil II nog baie min verdien het. Dit was net na die depressie en geld was baie skaars. Kort na hulle troue is Emil II se ouers vir veertien maande Duitsland toe en hy moes die winkel behartig. Nadat sy ouers uit Europa teruggekeer het, het hy vir hom en Eileen 'n huis gekoop in Pretoriusstraat 607, nie ver van sy ouers nie. Daar het hulle sewentien jaar lank gewoon voordat hulle verhuis het na 'n nuwe groter huis in Andersonstraat 11, Brooklyn. Hierdie huis is smaakvol ontwerp met 'n boonste verdieping en genoeg

slaapkamers vir die kinders. Later, toe die meeste kinders groot was, het hulle na 'n nuwe maar kleiner huis getrek in Haystraat 284, naby aan die vorige huis. Mev. Eileen Schweickerdt woon tans nog daar en hulle enigste seun Carl bewoon tans die huis in Andersonstraat. Die egpaar het vyf kinders en een aangename dogter: Elsa Wilhelmina Louisa, Martha Margaretha, Erika, Carl Emil, Helga, en Gudrun, 'n aangename dogter.

Die egpaar het 'n baie hegte en gelukkige huwelikslewe gehad. By Emil II se dood het hulle reeds negentien kleinkinders gehad.⁴¹

As vader vir sy kinders was hy streng maar liefdevol. Sy kinders het groot respek vir hom gehad. Sy standpunt was dat as die kinders iets wou hê, moes hulle dit verdien en daarvoor werk, en sodoende leer dat 'n mens iets slegs deur moeite verwerf. Terwyl die kinders nog op skool was, moes hulle elke jaar kalenders maak van prente. Die het hulle dan aan mense as geskenke gegee. Hulle is een sjieling (10c) per uur betaal en moes smiddags na skool en in die kersvakansie daaraan werk. Dit het 'n instelling in die huis geword.⁴²

Emil II het tuis min gepraat oor die firma se doen en late en het die gawe gehad om hom los te maak van die werk wanneer hy ontspan. Hy het geweier om 'n telefoon in sy vakansiehuis op Hermanus te hê en het ook nie briewe insake sy werk gelces of beantwoord voor die laaste dag van die vakansie nie aangebreek

het nie. Hy het graag saam met sy gesin vakansie gehou en ontspan. Sy seun Carl is dikwels saamgeneem op sy baie toere.

Hy was 'n baie beskeie man en 'n gelowige Christen wat sy beginsels uitgeleef het in sy huislike lewe, sy werk en in sy openbare optrede. Sy ouers se huweliksprobleme het hom ook teenoor ander mense meer genaakbaar en simpatiek gemaak. Hy was altyd bereid om ander mense, veral die Duitssprekendes wat hulp nodig gehad het, te help. Hy het nie net gehelp en bemoedig waar hy kon nie, maar selfs finansieël bygedra om mense weer op hulle voete te kry. Hy het hom gedurig bemoei met liefdadigheds- en gemeenskapswerk en veral sy werk in die Duits-Afrikaanse Hulpaksie is van groot belang.⁴³

Hoewel hy 'n sagmoedige mens was, was hy standvastig en het hy 'n baie sterk persoonlikheid gehad met baie sterk leierseienskappe - sy jarelange voorsitterskap van die Duitse Vereniging, skoolkomitee en Kerkraad getuig hiervan.⁴⁴

Sy nederige geaardheid het mense na sy winkeltoonbank gelok, waaragter hy daaglik gestaan het soos enige van die winkelklerke wat by hom gewerk het.⁴⁵

Hy was 'n mens wat geweet het hoe om te lewe. Sy welvaart het hom nie bederwe nie. Hy was nooit ledig nie maar altyd besig en selfs die kleinste takie was nie vir hom te gering of nederig nie, selfs al het hy geweet dat hy nie daardeur 'n wins sou maak nie.⁴⁶

Gedurende sy skooljare het Emil II 'n bietjie geskilder. Hy het kunsonderrig gehad by Marcel Pilken⁴⁷, 'n kunstenaars wat destyds in Pretoria gewerk het. In 1910 het hy 'n klein waterverfskilderytjie gemaak van Viooltjieblomme. Hy het dit nie self onderteken nie maar sy moeder het onderaan geskryf "von Emil Schweickerdt". Sy ander skilderye het hy "E.S." geteken en gedateer, of soms net "Emil" en gedateer. Hy het net in waterverf gewerk en klein stillewes met byvoorbeeld 'n appel en mes as tema gemaak soos wat dit destyds die mode was.⁴⁸ Na skool het hy sy skilderwerk gestaak omdat hy dit nie as goed genoeg beskou het nie. Sy ernstigste en geliefkoosde stokperdjie was egter fotografie. Met elke toer wat hy onderneem het, het hy 'n groot aantal kleurskyfies, rolprente en foto's geneem, veral van diere en voëls. Sy 16mm rolprente oor wildewe is van 'n besonder hoë gehalte. Hy was een van die eerste amateurfotograwe in Pretoria wat 'n noemenswaardige 16mm rolprentkamera aangeskaf het. Heelwat van sy toere saam met bekende kunstenaars soos Pierneef, Nils Andersen en W.H. Coetzer is op hierdie films verewig.⁴⁹

Hy het 'n fyn aanvoeling gehad vir komposisie en sy kleurskyfies lyk in baie gevalle soos skilderye. Van sy foto's het in tydskrifte verskyn en pryse gewen.⁵⁰

Hy was besonder lief vir die ongerepte natuur en het so dikwels moontlik, feitlik jaarliks, een of ander groot toer onderneem na die Nasionale Krugerwildtuin, die Kalahari, Okavangomoerasse, die Chobe- en Savutiriviere, die Namibwoestyn of die

Etoshapanne en ander dele van Suidwes-Afrika. Dikwels het hy gou vir 'n naweek of 'n paar dae Krugerwildtuin toe gegaan sodat hy net gou na iets besonders kon gaan kyk wat sy belangstelling geprikkel het. Hy het so 'n goeie verhouding met die wildtuinbeamptes gehad dat hulle hom saamgeneem het op paaie en tye wat nie vir die gewone toeriste moontlik was nie. Dit het hom in staat gestel om unieke foto's te neem. Die bekende wildfotograaf Herbert Lang, wat 'n goeie vriend was, het hom dikwels vergesel Krugerwildtuin en Suidwes-Afrika toe.

Hy het 'n Mikrobus spesiaal ingerig waarmee hy sy toere onderneem het. Later het hy 'n vierwielaangedrewe veldvoertuig aangeskaf waarmee hy Kalahari en Okavango toe gegaan het. Hy het oor 'n besonder goeie veldkennis beskik en was besonder lief vir veldvrugte soos stamvrugte, wilde perskes en maroelas en het maklik gou Wildtuin toe gegaan om maroelas te gaan eet wanneer hulle ryp was.

Emil II se vakkennis is alom erken. Hy was 'n geswore taksateur wat deur versekeringsmaatskappye aangestel is om kunswerke wat verseker moes word te waardeer.⁵¹ Maar die publiek kon daaglik hierdie vakkennis benut waar hy dit gratis oor die toonbank meegedeel het aan wie ookal dit nodig gehad het.

Op taktvolle wyse was hy baie eerlik en reguit in sy uitsprake en hy sou aan 'n ambisieuse jong kunstenaar sê as sy werk nog nie van so 'n gehalte is dat dit verkoop of uitgestal kan word nie. Hy kon met gesag kritiseer en voorlig. Hy het egter

deernis gehad met kunstenaars wat nog hulle voete moes vind en het uit sy pad gegaan om dié wat belofte getoon het se loopbane te bevorder.⁵² Hy het 'n besondere ooredingsvermoë gehad. Hoewel hy vir sommige mense ongenaakbaar voorgekom het, het sy sagmoedige geaardheid gou deurgeskemer sodra hy met iemand begin praat het en was dit net sy natuurlike teruggetrokkenheid wat die indruk gewek het. Tog was hy baie hartlik met sy intiemer vriende. Emil II sowel as sy broer Hans was ywerige kunsversamelaars.

Die Deutsche Schule zu Pretoria het sy ontstaan gehad as 'n kerkskool van die Deutsche Evangelisch-Lütherische Kirche onder sorg van die Pretoriase gemeente.^{52a} Die eerste skoolgebou is opgerig in die laat negentiende eeu op die Suid-Westelike hoek van Jacob Maré- en Schubartstraat. Na die uittrede van Hans Hochstetter, wat baie jare lank saam met Emil I in die komitee gedien het, is dr. Hellmuth Aneck-Hahn, 'n huisarts, en Emil II op die skoolkomitee verkies. Dit was op 11 Februarie 1929.⁵⁴ Dit was die begin van 'n lang en vrugbare termyn in diens van die skool en Duitse gemeenskap; 'n dienstyf van meer as vyf-en-dertig jaar waarvan twintig jaar as voorsitter.

Op 4 Desember 1920 is 'n stuk grond aangekoop met die doel om 'n nuwe en groter skool daar op te rig. Die standplaas is geleë op die Noord-Westelike hoek van Du Toit- en Visagiestraat.⁵⁵ Dit was veral onder die sterk leiding van Emil II, nadat hy voorsitter geword het, dat die oprigting van die tweede skoolgebou plaasgevind het, op so 'n wyse dat die oorspronklike

stigter, Klinkenberg, verbaas sou wees as hy dit kon aanskou. Maar hierdie tweede skoolgebou se oprigting het onder moeilike omstandighede plaasgevind. Daar was struwelinge en onenigheid oor die opvatting of die skool 'n kerkskool moet bly of nie en indien nie, of die kerk en die Klinkenbergstigting nog kon saamwerk. Verder het die Tweede Wêreldoorlog ook nog sake baie bemoeilik. Deur al hierdie moeilikhede heen moes Emil II met groot takt en wysheid die belange van die skool behartig.

Sekere komiteede wou die ou skoolgebou behoue laat bly en as nasionale monument laat verklaar maar Emil II met sy ontwikkelde estetiese aanvoeling het betoog dat die gebou nie 'n suiwer boustyl gehad het nie en dus maar afgebreek kon word.⁵⁶ Hy was baie trots op die nuwe skoolgebou.

In hierdie tyd was die skool nog net 'n primêre skool wat onderrig gegee het van Graad I tot St. 6. Gedurende die Tweede Wêreldoorlog moes die ouers en die skoolkomitee baie probleme oorkom. Hulle het slegs met groot opoffering daarin kon slaag om die skool aan die gang te hou. Die Duitse Regering het die ander Duitse Skole in Suid-Afrika finansieël gesteun, maar die skole het almal sekondêre afdelings gehad. Die Pretoriase skool het dus nie gekwalifiseer vir die bepaling van die Duitse Regering nie. Dit het Emil II glad nie aangestaan nie. Sy standpunt was dat Duitssprekende kinders hulle primêre skoolopleiding in 'n Duitse skool moes ontvang maar vir hulle sekondêre skoolopleiding by die bestaande provinsiale of ander skole moes inskakel omdat hulle dan reeds 'n stewige Duitse

kultuurgrondslag het en Duits as taal goed magtig is. Hy het gevoel dat die Duitssprekende burger 'n eerste plig het teenoor die land waarin hy gevestig is en dat sy Duitse kultuurerfenis ondergeskik is aan sy lojaliteit teenoor sy land.⁵⁷

Te midde van die groeiende onrus en dreigende oorlogswolke is daar op 23 Januarie 1939 'n verkiesing van Skoolkomiteede gehou. Hierdie verkiesing het 'n groep komiteede bymekaargebring wat dwarsdeur die moeilike jare van die oorlog van 1939 to 1945 die skoolwa deur die drif sou moes sleep. Aanvanklik is dr. Aneck-Hahn in die voorsittersamp verkies. Die ander komiteede was dr. Louis Wagner, ook 'n huisarts, wat onselfsugtige diens gelewer het, en Emil II wat die penningmeestersamp op hom geneem het. Toestande het egter verander en na 'n tyd het Emil die voorsittersleisels oorgeneem. Verder was daar 'n mnr. Fritz Mehnert, 'n setter en drukker, as sekretaris - 'n amp wat hy bekleed het tot sy dood in 1940 - en mnr. Max Wolter, Vader August Wolter, Dr. Rudolf Bigalke, direkteur van die Nasionale Dieretuin en Mnr. Louis Kley wat as boumeester van onskatbare waarde was vir die skool. Op hierdie stadium was daar ses leerkragte en ses klasse wat gesamentlik uit 170 leerlinge bestaan het. Van die aanvanklike agt lede van die skoolkomitee het slegs Emil II en vier ander volgehou tot na die Tweede Wêreldoorlog. Emil II was van sy vader se tyd af al diensbaar aan die Duitssprekende gemeenskap en het mettertyd sy spore verdien deur sy optrede. Dat hy deur die jare ontwikkel het tot 'n geroepe dienaar en leier is te danke aan sy

liefde vir die saak waarvoor hy gewerk en waarin hy geglo het.⁵⁸

Vir ongeveer dertig jaar lank was Emil ook lid van die Kerkraad van die Deutsche Evangelisch-Lutherische Kirche in Pretoria, waarvan twintig jare as voorsitter. Hy is die eerste keer in 1935 as voorsitter verkies.⁵⁹ Hy wou aanvanklik nie op die kerkraad dien nie omdat hy homself nie as vroom en geskik genoeg geag het nie, maar die Pastor het daarop aangedring omdat hulle glo sakemanne ook nodig het op die kerkraad.⁶⁰

Hoewel Emil II 'n sterk oorredingsvermoë gehad het, het hy gewoonlik as daar moeilike besluite geneem moes word, die vergadering toegelaat om eers alle kante deeglike uit te pluus maar self onpartydig gebly. Uiteindelik sou hy die saak kernagtig opsom en op al die belangrike punte wys. As hy daarna die vergadering laat stem het, was die besluit gewoonlik na sy mening bevredigend.⁶¹

Hy was 'n uitstekende organiseerder met 'n helder insig en kon mense motiveer om diens te lewer. Dit is die rede waarom hy op soveel besture as voorsitter en leier kon optree. Hy het leiding geneem en raad gegee, probleme uitgestryk en die regte mense in die regte ampte gehad om die werk te doen.⁶² In 1967 het hy hom onttrek van die Kerkraad.

Emil II het 'n beslissende rol gespeel in die geskiedenis van die Duitse Vereniging van Pretoria, waarvan hy vir sowat dertig jaar voorsitter was.⁶³

Toe 'n nuwe klubgebou beplan is as gevolg van te hoë huurgeld en ander kostes in die ou Hollandiasaal, wat deur die Duitse Klub gehuur is, het die Klub die Hollandiasaal vir £20 000 (R40 000) gekoop. Die persone betrokke by die transaksie was Emil II as voorsitter en mnr. G.G.R. Weisswange as tesourier.⁶⁴ Hulle het reeds op daardie stadium 'n nuwe klubgebou beplan en dis ontwerp deur Dr. M. von Langenau. Die gebou sou twee kelderverdiepings en twee bogrondse vlakke hê. Emil II het met Santambank gereël vir 'n verband maar as gevolg van 'n gebrek aan fondse is die aansoek afgewys. Die grond is later verkoop vir £250 000 (R500 000). Die nuwe klubgebou het dus net 'n idee gebly en 'n ander een is later gebou. Gedurende die Tweede Wêreldoorlog het die Regering die huidige klubgebou vir ander doeleindes gebruik, onder andere as pakhuis. Dit is eers in 1950 weer sodanig opgeknop dat dit kon heropen.

Emil II was 'n groot dryfkrag in die ontwikkeling van die klub en onder sy voorsitterskap het dit gegroei tot 'n ledetal van oor die duisend. Sedert sy uittrede in 1969 het die ledetal gekwyn, deels omdat die geriewe wat die klub altyd gebied het, orals beskikbaar geraak het.

Die D A H A - "Deutsch-Afrikaansche Hilfsaufschuss" of Duits-Afrikaanse Hulpaksie - was gestig om die gesinne van

Duitssprekende Suid-Afrikaners wat deur die Tweede Wêreldoorlog benadeel is, te help. Namate die oorlog egter ontwikkel het, is die hulp uitgebrei sodat ook ander Duitssprekendes hier te lande, asook oorloggeteisterde Duitsers in Duitsland gehelp is. Volgens wat Emil II tydens 'n besoek aan Duitsland in 1952 aan die koerant in Allgäu meegedeel het, het die D A H A omtrent veertien miljoen Mark aan geld en gebruiksgoedere vir Duitsland ingesamel.⁶⁵ Die hulpaksie het gedurende die oorlog begin deur verantwoordelikheid te neem vir die vrouens en kinders van Duitssprekendes wat geïnterneer was. Die Duitse Gesantskap het die geld waaroor hulle beskik het, oorgedra aan die D A H A-komitee om hulp te kan verleen. 'n Sekere mnr. Oppel en Emil II het die inisiatief geneem en die D A H A georganiseer in samewerking met die Duitse Vrouevereniging. Hulle het aan die Duitse vrouens byvoorbeeld ekstra melk, botter, eiers en ander proviand gegee.

Met Dr. Stamer as beskermheer en Emil II as voorsitter het die D A H A 'n uitgebreide en sterk organisasie geword wat ook na die oorlog aan die neergeslane mense van Duitsland hulp verleen het. Hierdie hulp het begin deurdat hulle versendingskiste aanmekaar getimmer het in die Schweickerdts se huis. Hulle het klere en noodsaaklike lewensmiddele verpak vir versending na Duitsland. Namate die organisasie gegroei het, het hulle meer pakplek nodig gekry. Dr. Hans Merensky het vir die organisasie 'n huis gekoop in Bloedstraat 164 waar hulle die lewensmiddele in pakkies gemaak het. 'n Bietjie later het hulle

ook 'n pakkamer daar naby in dieselfde straat bekom waar die klere verpak is.

In hierdie jare het mense dikwels in die Schweickerdts se winkel gekom om hulp en raad te vra. Die hulp aan plaaslik geïnterneerdes se gesinne het nog steeds voortgegaan asook aan teruggekeerde geïnterneerdes. Die D A H A-bestuur het met die Regering samesprekings gevoer en onderneem om die geïnterneerdes by geskikte Duitse en Afrikaanse gesinne te plaas indien hulle vrygelaat word. Die versoek is toegestaan en mnr. E.G. Blohm en Emil II het baie Duitssprekendes uit Suidwes-Afrika hier by Afrikaanse gesinne geplaas waar hulle maande lank as gaste gebly het totdat hulle toegelaat was om terug te keer. Hulle verblyf het verhoudings tussen Duits- en Afrikaanssprekendes baie verbeter. 'n Klomp matrose van die S.S. Watuzzi wat in die Kaapse hawe voor anker gelê het, is ook so uitgeplaas. Die Amerikaanse Ambassadeur in Hamburg het die D A H A in kennis gestel van die haglike toestande in Hamburg en ander dele van Duitsland en dat daar geen werk of heenkome vir die matrose is nie. Emil II het die eerste minister, Genl. J.C. Smuts, genader wat toestemming verleen het dat die matrose in Suid-Afrika kon bly. Met die hulp van die skip se kaptein en die betaalmeester is die matrose toe by plaaslike gesinne geplaas waar hulle vir ses maande gebly het totdat die toestand in Hamburg weer verbeter het.

Een van die kelners van die Watuzzi, mnr. Dietrich, is later tydens Emil II se besoek aan Duitsland weer daar raakgehoop.

Emil II het help reël dat hy vanuit Oos-Berlyn oor die grens kom en na Hamburg gaan. Van daar is hy na Suid-Afrika waar hy by die Schweickerdts in die werkswinkel in diens getree het op 1 Januarie 1956. Hy is tans nog steeds by hulle in diens.

Hoewel Emil II se broer Hans in Koffiefontein se interneringskamp aangehou was weens sy besoek aan Engeland en Duitsland kort voor die oorlog en omdat hy in Duitsland gebore is, is Emil II nooit geïnterneer nie. Hy het dit daaraan toegeskryf dat hy so 'n prominente figuur was en dat sy gevangeneneming die Regering in die verleentheid sou stel.⁶⁶ Hy was egter baie noukeurig gekontroleer met betrekking tot sy doen en late. Emil II is later deur die Duitse Konsul op 'n noenmaal vereer vir sy bydrae in die D A H A.

Emil II is oorlede op Sondag die 14de Mei 1978, agt en sewentig jaar, ses maande en nege dae oud. Byna elke koerant in Pretoria en selfs koerante van ander streke het 'n berig van sy dood en 'n huldeblyk gepubliseer. In etlike tydskrifte is waarderende berigte oor Emil as kunsliefhebber en -handelaar geplaas, sommige geskryf deur bekende kunsskrywers.

Die begrafnisdienst is gehou in die Deutsche Evangelisch-Lutherische Kirche waar hy soveel jare gedien het, en het groot belangstelling gewek. Die kerkgebou was van hoek tot kant vol familie, vriende en kennisse wat 'n laaste eer wou bewys. Hy is begrawe in die Rebeccastraatbegraafplaas in die afdeling gereserveer vir persone van Duitse herkoms.

VOETNOTAS

1. Hayes, C.J.H. e.a., History of Western Civilisation, p. 646.
2. Na die groot geskarrel tussen die Wêreldmoondhede vir grondgebied in Afrika het Duitsland in 1840 die volgende gebiede in Afrika besit: Togoland, Kameroen en Duits-Suidwes-Afrika aan die Westekant en Duits-Oos-Afrika aan die Oostekant van die kontinent. Ibid, p. 665. Die totale getal landverhuisers wat tussen 1889 en 1895 Duitsland vir Afrika verlaat het, Duitse kolonies ingeslote, was 4179. Backeberg, H.E.W., Die Betrekkinge tussen die ZAR en Duitsland tot na die Jamesoninval, 1852 - 1896, p. 189.
3. Van der Walt, H.R., Die S.A. Republiek 1881 - 1899, p. 272.
- 4a. Backeberg, H.E.W., Op. cit., p. 205.
4. V. d. Walt, H.R., Op. Cit., p. 328.
5. Ibid, p. 329. 'n Vroeër telegram is 'n paar dae na die Keiser se verjaarsdagfees in Pretoria op 26 Januarie 1895 waar president Kruger 'n heildronk op die Keiser ingestel het, aan Kruger gestuur en het gelui: "Keiser dankte mij voor presidents toast en verzekerde blywendende steun". Dit is sterk diplomatieke taal. Kort hierna het Wilhelm II aan ZAR-gesant Beelaerts gesê dat Kruger hom tot die Duitse konsul moet wend vir "blywendende steun" as hy moeilikheid met Engeland kry en het dit met "forsen handdruk" bekragtig. Backeberg, H.E.W. Op. Cit., pp. 232, 233.
6. Ibid, p. 331.
7. Ibid, p. 336, Gie S.F.N., Gesk. vir S.A., p. 527, Walker, E.A., A History of S.A., p. 454-5.
8. V. d. Walt, A.J.H. e.a., Gesk v. S.A. Deel I., p. 507.
9. V. d. Walt, H.R., Op. Cit., p. 362.
10. Ibid, p. 365.
11. Engelbrecht, S.P. e.a., Pretoria 1855 - 1955, p. 100.
12. 'n Gekleurde gravure is in die besit van mnr. Carl Schweickerdt wat die stadje en bote aantoon, waarskynlik 'n paar jaar voor Emil I se oupa daar bedrywig was.
13. Voorbeelde van sy leerebosseerwerk bestaan nog. 'n Eetkamerstel van agt stoele is in besit van mev. Eileen Schweickerdt, Emil I se skoondogter. Die sitplekke en

rugleunings is van leer wat deur Emil I met blommotiewe geëmbosseer is.

- 13a. Staatsalmanak voor de Zuid-Afrikaansche Republiek 1898, p. 305.
14. Staatsargief, Pretoria: Lêer nr. 55 7101, pp. 101-114. Kyk addendums 1 tot 7 hieronder.
15. Afrika-woche, 7 Junie 1951. Die S.A. Who's Who van 1940 p. 373 gee die jaar aan as 1897. Twee seuns is uit hierdie huwelik gebore nl. Emil Carl Gottlieb, die oudste seun, wat in Pretoria met die aanvang van die Tweede Vryheidsoorlog gebore is en Harold Georg, ook Hans genoem, wat later professor in plantkunde aan die Universiteit van Pretoria geword het.
- 15a. Adolf Schiel het hom beywer vir 'n Duitse Korps omdat hy die noodsaak daarvan ingesien het. Op 23 Augustus 1898 het 'n groep Duitsers in Johannesburg vergader met die doel om 'n korps te stig. Na aanleiding van die vergadering het die Duitse gemeenskap van Pretoria op 31 Augustus met dieselfde doel vergader. Ongeveer twee honderd het opgedaag in die Old Union Club Hotel. Na hierdie vergaderings het vier honderd-en-vyftig Duitsers in Pretoria en eenduisend-en-vyftig in Johannesburg hulle dienste aangebied. Die Pretoriagroep was bekend as die Duitse Korps en die groepe van Johannesburg as die Duitse Kommando. Hulle het self die benaming gekies. Van Niekerk, M., Adolf Schiel en die Duitse Kommando, pp. 65, 66 en 69.
16. Standard Encyclopaedia of Southern Africa, vol. 5, p. 178.
17. Daar bestaan min gegewens oor Emil se rol in die oorlog. Die familie kan slegs getuig dat hy deelgeneem het en in die regter arm gewond is. Lêer T.K.P. 154 p. 50, Tvl argief, bevat 'n naam Schmeigherdt, E., van Pretoria wat 'n Geddygeweer ingelewer het op 3 Julie 1900. Onder oorlogomstandighede kon Emil I se van maklik verkeerd gespel word. Die gewere wat aan die begin van die oorlog uitgereik is, was hoofsaaklik Martini-Henri, Guédas (van die Steyr-fabriek in Oostenryk), Krag-Jörgenson en Westley-Richards-gewere. Later is Mausers uitgereik toe die oorlog 'n groot omvang aangeneem het. Van Niekerk, M., Op. Cit., p. 101. Die naam Guédas kan ook onder omstandighede as "Geddy" deur 'n Engelse amptenaar aangeteken gewees het.
18. Die winkel het in 1904 verskuif na die hoek van Andries- en Kerkstraat byna langs die Wesleyaanse Kerk en Pastorie. Kyk Hoofstuk 3, p. 68. Die adres was Kerkstraat 252.
19. Dunston, L., Young Pretoria, p. 110. Kyk advertensie van 1910 in De Volksstem, Afb. 13 hieronder. Margolius was 'n

dobbelaar en het soveel verloor deur sy geliefde tydverdryf dat hy genoodsaak was om sy aandeel te verkoop.

20. Die oorspronklike skildery is in die besit van die Transvaalse Provisiale Administrasie.
21. Hy is op 9 Mei 1853 in Potsdam, Duitsland gebore en het opleiding gehad onder bekende leermeesters in München en het reeds in Berlyn naam gemaak. Hy het ongeveer dieselfde tyd as Emil I na die Z.A.R. gekom en tot ongeveer 1900 in Johannesburg en Pretoria gewerk as 'n professionele kunstenaar en het heelwat amptelike opdragte van die Republiek en ander hooggeplaasdes gekry. Hy het met die Deputasieskildery na die Wêreldtentoonstelling van 1900 in Parys vertrek waar hy dit wou gaan ten toon stel. Engel, E.P., Die ontwikkeling van Skilderkuns in Johannesburg, p. 16. Schweickerdt het die kopiereg op die skildery verkry en kon dit reproduseer. Die afdrucke is tot in die dertigerjare deur Schweickerdt's verkoop. Kyk opname van reproduksies.
22. Kyk afbeelding 7 hieronder.
23. Meiring, P., "Churchill se geskenk aan S.A.". Die Huisgenoot, 14 Januarie 1972, p. 43.
24. Naudé was glo so ingenome met die sukses dat hy die paar oorblywende skilderye aan vriende in Pretoria uitgedeel het.
25. Sievers, E., Die Deutsche Schule zu Pretoria, p. 89.
26. Kyk afbeelding 8.
27. Kyk p. 54 hieronder.
28. Sievers, E., Op. Cit., p. 98.
29. Die Klinkenbergstigting is vernoem na die oorspronklike stigter en skenker wat die fonds in die lewe geroep het, Friedrich Klinkenberg wat op 22 Oktober 1897 oorlede is. Die stigting het die skoolfonds beheer en was ten nouste gekoppel aan die skoolkomitee. Omdat die skool oorspronklik 'n kerkskool was, was die komiteelede gewoonlik ook kerkraadslede.
- 29a. Dis nie bekend watter drie name voorgelê is deur die Skoolkomitee nie.
30. Hy is ook deur die soolkomitee benoem. Hy was lank die skatmeester van die skool en 'n bekende sakeman. Hochstetter House was na hom vernoem.
31. Sievers, E., Op. Cit., p. 101.

32. "E.H. Schweickerdt in Memoriam", Afrika Woche: 7 Junie 1951, pp. 32-33.
33. Kyk opname van reproduksies.
34. Hulle het ook reproduksies van buitelandse kunstenaars en ou meesters se werk versprei. Kyk opname reproduksies.
- 34a. Kyk Hoofstuk 4 vir meer besonderhede.
35. Die meeste inligting oor Emil I se verhouding met sy personeel is verkry van mnr. John van der Walt. Hy het vir baie jare as toonbankklerk en later as bestuurder by Schweickerdt's gewerk en was alom bekend. Hy is tans nog aan die kunshandel verbonde as bestuurder van Galery van Rhijn in Pretoria. Mev. Eileen Schweickerdt onderskryf hierdie gewens.
36. Mnr. John van der Walt. Kyk afb. 9.
37. Kyk voetnota 35.
38. "E.H. Schweickerdt in Memoriam", Afrika Woche, 7 Junie 1951, pp. 32-33.
39. Volgens sy skoondogter mev. Eileen Schweickerdt
40. "E.H. Schweickerdt in Memoriam", Afrika Woche, 7 Junie 1951, p. 33.
- 40a. Mev Schweickerdt het later ook 'n direkteur van die firma geword.
41. Die inligting oor hulle huwelikslewe is hoofsaaklik deur mev. Eileen Schweickerdt verskaf.
42. Die meeste inligting oor Emil II as vader is van sy kinders en veral mnr. Carl Schweickerdt verkry.
43. Kyk p. 58 oor sy werk in die hoedanigheid.
44. Hierdie aspekte word elders vollediger bespreek. Kyk pp. 54, 56 en 57.
45. Piet Meiring sê van hom dat hy meer na 'n professor in die klassieke tale gelyk het as na die toonbankbediende waarvoor hy homself beskikbaar gestel het omdat hy dit as sy voorreg beskou het om die publiek te help. Meiring, P., Op. Cit., p. 41.
46. Volgens Gregoire Boonzaier.
47. Marcel Pilken het vir 'n tyd lank 'n ateljee met Pierneef gedeel. Dis waarskynlik hier waar Emil II vir Pierneef leer ken het en waar hulle latere vriendskap ontstaan het.

48. Mev. Eileen Schweickerdt en mnr. Carl Schweickerdt.
49. Mnr. Carl Schweickerdt.
50. 'n Voorbeeld van 'n pryswennende foto verskyn in Custos, Maart 1976.
51. In 'n vervalsingsaak tussen Pierneef en mnr. Gerrie Snyman moes Emil II getuig oor die egtheid al dan nie van vervalste kunswerke. Die Vaderland, 20 November 1953 en Pretoria News, 8 Desember 1953.
52. Volgens mnr. Johan Grobler, kunstenaar, wat etlike kere by Schweickerdt's uitgestal het en 'n goeie vriend van die Schweickerdts is.
- 52a. Kyk p. 42 hierbo.
53. In die Pierneefversameling, Transvaal argief, is etlike verkoopstate van o.a. 1918, 1930, 1932 en andere waarop albei broers Schweickerdt se name voorkom. Dit toon dat hulle etlike kunswerke van Pierneef aangekoop het. 'n Katalogus van die gedenkuitstalling by the Transvaler Boekhandel, Johannesburg toon dat die Schweickerdts gesamentlik 15 Pierneefwerke aan die uitstalling geleen het.
54. Sievers, E., Op. Cit., p. 153.
55. Sedertdien is die skool verskuif na die voorstad Die Wilgers, Oos van Pretoria.
56. Volgens mnr. R.J. Eggers.
57. Ten spyte van Emil II se standpunt is daar tog uiteindelik voortgegaan met die bou van die jongste skool. Hy was tot sy einde daarvoor onvergenoegd. As gevolg van die stryd wat daarvoor ontstaan het, het hy hom in 1963 van die skoolkomitee en skoolsake onttrek. Hy is deur baie van die ouer Duitssprekendes in sy standpunt gesteun volgens mnr. R.J. Eggers. Hy het self sy skoolloopbaan by die Duitse skool begin en by 'n provinsiale skool gematrikuleer.
58. Sievers, E., Op. Cit., p. 172.
59. Volgens mnr. P.H.P. Behrens.
60. Volgens mev. Eileen Schweickerdt.
61. Mev. Eileen Schweickerdt.
62. Volgens mnr. Eggers.
63. Mnr. Behrens. Die Duitse Vereniging word ook die Duitse Klub genoem.

64. Mnr. Weisswange was 'n senioramptenaar van Barclays Bank - die meeste inligting oor die Duitse Klub is van hom verkry.
65. Allgäuer Hermat und Bayern-chronik, 3 Junie 1952.
66. Mev. Eileen Schweickerdt

HOOFSTUK 3

DIE GESKIEDENIS VAN DIE WINKEL

In die jaar 1902 het 'n sekere Sam Margolius¹ en sy nuwe juniorvennoot Emil Schweickerdt, wat toe so pas sy intrede gemaak het in die sakewêreld, saam met Ed Meyer^{1a} 'n pretraamsaak begin in die tweede winkel Wes van Prinsloostraat aan die Noordekant van Kerkstraat. Margolius het die plek vermoedelik "The American Picture Framing Co." genoem en toe Ed Meyer hom kort daarna aan die saak onttrek, die naam "Margolius & Co" vooraan gevoeg.

Gedurende 1903 tree Margolius ook met 'n sekere Ginsberg en in 1904 weer 'n keer met Ed Meyer in vennootskap in 'n droogskoonmaaksaak. Hulle begin sake doen op Meyer se ou perseel wat op die hoek van Andries- en van der Waltstraat geleë was. Hierdie perseel sou later die kunshandelsaak word.² In hierdie winkel het baie sakemanne sake gedoen: J.H. Watson, kruidenier, in 1892; E. Nettman en Kie, kruideniers, in 1898; Ed Meyer, algemene handelaar, in 1903 en 1904 en Margolius en Kie - American Picture Framing Co.³ in 1904 en 1905 waarna E. Schweickerdt alleen daar sake begin doen het.⁴ Sy naambord lees nou "E. Schweickerdt, late Margolius & Co." Hy het blykbaar die standplaas gedeel met die "Direct Tea Agency" want hulle naam verskyn ook voor die winkel. Emil I moes hierdie veranderinge in 1906 gemaak het nadat hy alles by Margolius

oorgeneem het. Skynbaar het hy die vennootskappe met Meyer en Ginsberg opgesê sodat hy hom net op die kunshandel kon toelê. Hy het ook dadelik begin adverteer onder die nuwe naam.⁵ Hierdie hoekwinkel het heelwat gedaanteverwisselinge ondergaan sedert Schweickerdt daar weg is.⁶

In 1913 verskuif Emil I sy winkel na Kerkstraat 281⁷ in die "K's Building" wat behoort het aan mnr. Katzenellenbogen en sy skoonseun mnr. Balzam, albei bekende sakemanne van daardie tyd. Die winkelingang was die tweede deur Wes van Sentraalstraat aan die Suidekant van Kerkstraat.⁸ Hy het dadelik wyd en syd begin adverteer om sy nuwe winkel bekend te stel.⁹

Die winkel was 'n lang smal vertrek met die toonbank regs en die kunsmateriaal in rakke daaragter. Links teen die muur was skilderye en reproduksies uitgestal. Om die uitstalgalerie te bereik moes 'n mens deur die winkel stap en agter by 'n deur uitgaan, met 'n houtrap opklim en dan betree jy die galerie. Weerskante van die trap het skilderye en reproduksies asook ander kunsvoorwerpe gehang. Aanvanklik het die galerie uit een, maar later uit twee vertrekke bestaan. Die twee vertrekke is aanmeakaargeskakel om een groot vertrek te vorm. Die lig het van die smal vensters gekom wat 'n uitsig gebied het oor Kerkstraat, die Noordelike Stadsgedeelte en die Dieretuin en H.F. Verwoerdhospitaal in die verte. Agter die winkel was die werkplaas waar die monterings en rame gemaak is. Toegang is verkry deur 'n smal deurloop aan die Westekant van die winkel

wat die agterplaas van die Schweickerdtwinkel en die Sentraalstraatposkantoor met Kerkstraat en Pretoriusstraat verbind het.

Toe Emil II in die winkel begin werk het moes daar baie hard gewerk word om alles te behartig en hy moes saans gereeld weer teruggaan winkel toe om die dag se korrespondensie, rekeninge en bestellings te gaan afhandel. Sy vrou moes hom dikwels vergesel om sekere take te behartig. Aan die begin het hy self die monterings en rame gesny vir die volgende dag sodat dit gereed kon wees as die werkers soggens opdaag. Voorheen het Emil I dit gedoen. Later het die personeel begin uitbrei. Van die eerste helpers was mnr. Tommy Knox en mnr. J.H. Nel.¹⁰ Hulle was hoofsaaklik vir die monter- en raamwerk verantwoordelik terwyl Emil I en II en vanaf 1940 tot 1956 ook mnr. John van der Walt vir die verkope verantwoordelik was.¹¹ Die personeel het 'n sterk lojaliteit teenoor die firma en sommige het vir baie jare by die firma gebly.¹²

Toe die here Katzenellenbogen en Balzam besluit om die K's Building te sloop om 'n groot afdelingswinkel daar te bou, moes Schweickerdt 'n ander standplaas vind want die huur sou te duur wees in die nuwe gebou en die winkelruimte was in elk geval al te klein en ontoereikend. Die voormalige eienaar van die Phillip's Apteek, mnr. Sachs, het die Schweickerdts genooi om hulle winkel in te rig in die nuwe gebou wat hy beoog het om op te rig op die hoek van Kerk- en Queenstraat waar voorheen die Stag Drankwinkel was. Emil II het die voorreg gehad om sy

nuwe winkel na eie keuse te laat ontwerp. Hy wou graag 'n kelderverdieping sowel as 'n galery by sy winkel hê. Mnr. Sachs wou eers nie toestem tot 'n kelderverdieping nie, maar het later wel kop gegee.¹³ Uiteindelik het die winkel 'n entjie weg van die hoek in Queenstraat 'n plek gekry.¹⁴ Die gebou is in 1957 voltooi en in dieselfde jaar het Schweickerdt verhuis na hulle huidige standplaas.¹⁵

Op die dag toe hulle moes verskuif was die voorraad baie min in vergelyking met wat dit tans is - so min dat dit in een oggend oorgedra is van die ou perseel af. Net een persoon was nodig om die hele waterverfvoorraad te dra, net so met die waterverfpapier.

Voordat hulle kon verhuis moes hulle van al die ou en onbruikbare voorraad en die baie dokumente en korrespondensie ontslae raak. Die bruikbare ou voorraad is uitverkoop en opgeveil en die ou dokumente is verbrand of weggegooi. Onder hierdie papiere was uiters waardevolle briewe en ander dokumente wat die jarelange verbintenis met die pionier-kunstenaars weerspieël het. Dit is eers later besef dat hierdie dokumente uiters waardevol was.

Emil II was baie trots op die nuwe winkel en die destyds moderne linoliumvloere met die rooi en groen blokke in die ruim uitstalgalery.¹⁶ Kort na die firma in die nuwe gebou gevestig was, is Pierneef oorlede. Mev. Pierneef het hulle versoek om 'n verkoopuitstalling van sy laaste werk te hou. Dit was die eerste

uitstalling in die nuwe galery¹⁷ en 'n gepaste wyse om die galery te open deur die werk van 'n ou en hegte vriend uit te stal en aan hom hulde te bring.

Die huidige perseel bestaan uit die winkel op straatvlak en 'n kelderverdieping waar voorraad aangehou word en skilderye in rame geplaas word wanneer dit baie dringend afgehandel moet word. Bokant die winkel is die galery waar uitstallings gehou word en die bestuurder se kantoor waaruit hy die galery in die oog hou. Nog twee verdiepings bokant die galery word in beslag geneem deur administratiewe kantore en bergplek vir kunswerke.

Die huidige direkteur is mnr. Carl Emil Schweickerdt, seun van Emil II, en mnr. Richard Friemelt, getroud met die oudste dogter Elsa en mev. Eileen Schweickerdt.

Carl is hoofsaaklik vir die tegniese aspekte en die raamafdeling verantwoordelik terwyl Richard die galery en algemene administrasie van die firma behartig. Die twee swaers¹⁷ bestuur die firma egter gesamentlik en het nie juis bepaalde portefeuljes met betrekking tot die werk nie. Mev. Eileen Schweickerdt is nie aktief betrokke by die werksaamhede nie maar dra nog in adviserende hoedanigheid haar deel by.

Die huidige personeel bestaan uit ongeveer twintig blanke en twintig swart werknemers. In die winkel en kantoor werk gewoonlik tien blankes en ses swartes, in die magasyn vier

blankes en ses swartes en in die werkswinkel drie blankes en nege swartes.¹⁸

Carl Emil Schweickerdt het skoolgegaan in die Deutsche Schule in Pretoria. Na hy gematrikuleer het, het hy sy militêre diens verrig op Saldanhabaai en daarna 'n B. Comm-graad behaal aan die Universiteit van Pretoria. Hoewel hy aanvanklik sy eie koers wou inslaan het hy tog mettertyd betrokke geraak by die winkel. Hy het verskeie kere al Europa besoek waar hy onder andere 'n studie van Winsor en Newton se vervaardigingsprosesse gemaak het in hulle fabriek.

Richard Wilhelm Friemelt is op 26 November 1933 gebore naby Hamburg in Lüneburg, Duitsland, waar hy sy skoolopleiding begin het en later as leerling ingeskryf is in die bankwese. In 1948 het hy by 'n bank begin werk en 1951 die bankeksamen afgelê. Hy was 'n bankamptenaar in sy geboorteland tot 1956 toe hy na Suid-Afrika emigreer het. Hier het hy by die Buitelandse afdeling van Volkskas in diens getree. In 1959 het hy sy matrikulasie-eksamen voltooi en ook verdere bankeksamens afgelê en toe hy in 1967 die diens by Volkskas verlaat het, het hy reeds gevorder tot assistent-rekenmeester. Hy het uit die staanspoor na sy aankoms in Suid-Afrika hom diensbaar gemaak in die samelewing en het op die Skoolkomitee van die Duitse Skool gedien as sekretaris-penningmeester van 1956 tot 1967. Emil II was toe die voorsitter en so het Richard sy toekomstige skoonvader leer ken en in 1961 is hy getroud met Elsa, Emil II se oudste dogter. Hy dien ook vir twee jaar, 1965-66, op die

direksie van die Duitse Vereniging. In 1967 het hy hom losgemaak van buitebedrywinghede sodat hy hom heeltyds aan sy nuwe beroep kon wy, want in die jaar het hy aangesluit by die firma waarvan hy tans direkteur is. Albei swaers is dus uitstekend toegerus vir hulle taak.

Op 15 Junie 1972 het hulle 'n nuwe kunsgalery geopen in die Arcadiawinkelsentrum op die hoek van Beatrix- en Vermeulenstraat. Die galery wat hulle GALERIE SCHWEICKERDT genoem het¹⁹ was aanvanklik 'n groot sukses. Afgesien van die permanente uitstalling van kunswerke van verskeie kunstenaars wat hulle voor hande gehad het, het hulle ook gereeld uitstallings van bekende kunstenaars se werk daar gehou. Maar gedurende die laat sewentigerjare was daar 'n groot insinking in die kunsmark as gevolg van 'n landswye resessie en het hulle dit gerade geag om die galery te staak. Gedurende die galery se bloeityd was dit baie gewild en het dit daaglik 'n groot toeloop gehad. Die verskil tussen Galerie Schweickerdt en die galery in Queenstraat was dat laasgenoemde deur mense besoek word wat doelbewus daarheen gaan om na die uitstallings te kyk terwyl die Galerie Schweickerdt 'n "oop" voorkoms gehad het. Dit was gelyk met die oop wandelgedeelte van die koopsentrum en die helder beligting en kleurvolle kunswerke het die publiek gelok om in te kom. Die twee galerye is dikwels saam geadverteer.²⁰

Tot voor sy uittrede het Emil II die bestuur van die firma alleen behartig maar met die toetrede van Carl en Richard is die werk verdeel. Hulle het ook die werkwinkel wat in Skinnerstraat

geleë was, verskuif na die Schweickerdtgebou in Visagiestraat, regoor die S.A.S. se goedereloodse. Daar het hulle genoeg ruimte gehad om 'n groter voorraad op te bou sodat hulle die posbestellingsdiens nog meer doeltreffend as voorheen kon maak en ook kon uitbrei.²¹ Hierdie gebou moes uiteindelik ook vergroot word om genoeg plek te bekom.

Die firma is nie net 'n kleinhandelsaak nie, maar lewer ook groothandel. Kunswinkels en individue uit byna elke dorp en stad en van die platteland, uit elke provinsie sowel as Suidwes-Afrika (Namibia) en Zimbabwe bestel hulle kunsbehodighede van Schweickerdt af. Vroeër het byna elke kunstenaar direk van Schweickerdt gekoop maar namate kunswinkels meer geword het, koop kunstenaars nou hulle voorrade plaaslik. Die meeste kunshandelaars koop in elk geval groothandel van Schweickerdt.

Die firma voer al hulle kunsmateriaal in, want behalwe moontlike enkele plaaslike vervaardigers wat per tender aan die Onderwysdepartemente lewer, is daar nie juis vervaardigers van hoë kwaliteit kunsmateriaal in Suid-Afrika nie.

Die enigste produkte waarvan Schweickerdt die alleeninvoeders is, is die produkte van die Duitse firma Deka. Die firma het nog altyd geglo dat hulle in 'n vrye mededingende ekonomie handel dryf en dat hulle nie sekere komponente vir hulle self wil toe-eien nie. Hoewel hulle nie die alleenreg daarop het nie, word hulle vir alle praktiese doeleindes gereken as die

alleeninvoerders en verspreiders van Winsor en Newton se produkte. Hulle voer al langer as die amptelike agente, Ashley en Radmore van Johannesburg, hierdie produkte in. Schweickerdt kon, omdat hulle groot hoeveelhede invoer, lae pryse vra en as hulle probleme sou ondervind met die produkte, na die agente gaan om dit uit te stryk.

Die firma voer ook teken- en waterverfpapier van verskeie lande in, afhangende van waar hulle die beste pryse vir die beste kwaliteit kan bekom. Hoewel hulle die enigste invoerders is van sekere handelsmerke is hulle weereens nie die amptelike agente nie. Waterverfpapier van Engeland, Italië en Duitsland en voorbereide skilderdoek uit België en Spanje is al huishoudelike name by Suid-Afrikaanse kunstenaars en dit word alles deur Schweickerdt ingevoer en versprei.

Dit was nog altyd die firma se beleid om net die beste kwaliteit produkte aan te hou. Die goedkoper of minder goeie kwaliteit is te riskant. Hulle hou egter sekere "studente-materiaal" aan vir die beginnerkunstenaars, hoewel daar net 'n beperkte aanvraag daarvoor is. Alle denkbare kunsmateriale is beskikbaar of kan op bestelling verkry word en die firma ontsien geen moeite om spesiale bestellings uit te voer nie, al moet hulle dit spesiaal van die buiteland bestel.

Met die uitstallings in die kunsgalery het die firma 'n vaste beleid en kunswerke word gekeur voordat onbekende kunstenaars daar mag uitstal. Kunswerke moet van 'n goeie

aanvaarbare kunsgehalte wees en moet ook kan aanklank vind by die kopers. 'n Uitgebreide lys van klante maak dit vir die firma moontlik om gaste te nooi na uitstallings sodat elkeen se smaak bevredig kan word. 'n Mens moet in aanmerking neem dat dit 'n kommersiële galery is en dat die kopers wissel van diegene wat net 'n prent wil hê, tot mense met 'n hoogsontwikkelde kunssmaak. Daar word altyd in aanmerking geneem dat die kunsgalery ook 'n opvoedingstaak het en menige kunsliefhebber het hulle liefde vir kuns ontwikkel deur 'n uitnodiging na 'n uitstalling aan te neem en dan al hoe meer belang te stel in die kuns. Spesiale toegewings word ook aan opvoedkundige inrigtings gemaak deurdat teen afslagpryse aan sodanige inrigtings gelewer word en rekeningfasiliteite geskep word.²² Uitstallings van erkende gevorderde kunstenaars word van tyd tot tyd gehou, so ook van Europese kunstenaars, om die publiek in te lig van wat op die kunsfront gebeur. Hoewel sodanige uitstallings nie altyd finansieël lonend is nie, hou Schweickerdt daarmee vol omdat dit tog ander dividende lewer ten opsigte van die opvoeding van die kunstpubliek.

1977 was vir die firma 'n feesjaar toe hulle hulle 75ste bestaansjaar gevier het. Die hoogtepunt van die viering was die unieke gedenkuitstalling van Pierneefwerke wat net uit die Schweickerdtfamilie se versameling gekom het.²³ Dit het van 11 Augustus tot 3 September geduur en is geopen deur die bekende uitgewer Jan van Schaik, 'n ou vriend van die Schweickerdts en self 'n groot Pierneefversamelaar. Baie van die ou bekende Pierneefwerke waarvan Schweickerdt reproduksies laat maak en

versprei het, was op die uitstalling te sien, waaronder "Aanstemming by Erongoberge, S.W.A.", "Die Tweelingpieke, Stellenbosch" en "In die Hartjie van die Bosveld". Van laasgenoemde het Schweickerdt 10 000 reproduksies versprei en dit was te sien in talle huise en skole dwarsdeur die land. Verder was daar ook eksemplare van die reeks van vier etse waarvan Pierneef op versoek van Emil II 'n honderd elk gedruk, genommer en geteken het.²⁴

VOETNOTAS

1. Kyk Hoofstuk I, p. 19 hierbo.
- 1a. Ed Meyer was reeds 'n gevestigde algemene handelaar met 'n winkel op die hoek van Kerk- en Andriesstrate. Kyk afbeeldings 10 en 11.
2. Op Afbeelding 10 is die uithangbord E. MEYERS sigbaar net agter die telefoonpaal en net bokant die muilkar se regteragterwiel. Hierdie toneel toon ons Kerkstraat-Oos vanaf Kerkplein gesien. Op Afbeelding 11 sien ons dieselfde winkel regs, skuins onder die spits van die Wesleyaanse Kerktoring. Die naam E. MEYERS is duidelik te lees op die uithangbord. Hierdie uithangbord is verwyder en vervang met Margolius se naam kort na die foto geneem is. Op hierdie stadium was Margolius se kunswinkel nog verder Oos naby Prinsloostraat. Die foto is ongeveer 1903 geneem en toon die uitsig op Andriesstraat-Noord in die rigting van die dieretuin. Toe Schweickerdt en Margolius die winkel beset het was die toneel waarskynlik baie dieselfde as op die twee afbeeldings.
3. Kyk afbeelding 12 - advertensie van Margolius.
4. Dunston, L., Young Pretoria, p. 110. Kyk ook afbeelding 17 wat ons die toneel voor E. Schweickerdt se winkel toon. Die uitsig is Kerkstraat-Oos in die rigting van Meintjieskop en die fotograaf het op die Noord-Westelike hoek van Kerk-en Andriesstraat gestaan. Die foto is ongeveer 1910 geneem. Kyk ook afbeelding 14 vir die ligging op erf nr. 327.
5. Kyk afbeelding 13 - 'n advertensie in die Transvaal & Rhodesian Directory.
6. Afbeelding 15 toon dat die winkel 'n sinkveranda en ronde stoeppilare bygekry het. Dit steek links op die foto uit langs die geparkeerde motor. Die toneel is Andriesstraat na die Suidekant en is ongeveer 1935 geneem. Afbeelding 16 toon byna dieselfde toneel maar die datum is ongeveer 1955, pas voor dit gesloop is om plek te maak vir die huidige Nederlandse Bankgebou.
7. Dieselfde winkel het verskeie straatnommers gehad: in 1913 was dit 281, in 1933 was dit 279 en toe 277 in ongeveer 1951. Kyk afbeelding 14 vir ligging op erf nr. 3080.
8. Op afbeelding 18 is die vertoonvensters sigbaar net onder die woord "Uniewinkels" wat op die stoepfasade geskryf is, reg bokant die bus se modderskerm. Die foto is geneem in 1955, twee jaar voor hulle verhuis het na Queenstraat. Afbeelding 19 toon dieselfde K's-gebou met Schweickerdt se

winkel reg langs die C.T.C.-Bazaar. Die boonste ry vertikale vensters is die van die uitstalokaal.

9. Afbeelding 33 toon 'n advertense in die Lockheed's Guide van 1913.
10. Mnr. J.H. Nel, gebore 8 Julie 1891, oorlede 18 Februarie 1975, het tot in sy tagtigste jaar by die Schweickerdts gewerk. Hy het na sy aftrede tot met sy dood sy volle salaris ontvang. Hy het 62 jaar vir die firma as raammaker gewerk.
11. Afbeelding 9 toon 'n deel van die personeel in 1947.
12. Mnr. Chris J. van Rooyen is in diens vanaf 2 Augustus 1954 tot die hede en mnr. Dietrich vanaf 1 Januarie 1956. Mnr. Joseph Baloyi is in Oktober 1970 deur Emil II spesiaal bedank toe 'n tjek en 'n sertifikaat vir 25 jaar getroue diens aan hom oorhandig is. Kyk afbeelding 30.
13. Die inligting is van mev. Eileen Schweickerdt verkry.
14. Kyk afbeelding 14 vir ligging van die huidige winkel op erf nr. 329.
15. Kyk afbeelding 20 - die vertoonvensters en voordeur van die huidige winkel.
16. Afbeelding 21 toon die galery kort na dit in gebruik geneem is. Afbeelding 27 en 28 toon die galery soos dit tans daar uitsien uit twee teenoorgestelde hoeke.
17. Kyk afbeelding 22 en 23.
18. Besonderhede van mnr. Friemelt verkry.
19. Kyk afbeelding 24.
20. Kyk afbeelding 36.
21. Die firma adverteer permanent in die meeste groot tydskrifte w.o. Die Landbouweekblad wat 'n groot landwyse leserskring en 'n omvattende advertensieafdeling het.
22. Etlke voorbeelde van transaksies waar opvoedkundige instansies tegemoet gekom is, bestaan. In die Kunsargief van die Universiteit van Pretoria is korrespondensie van Maart 1941 wat toon dat die Universiteit 43 afdrukke van Schweickerdt bestel het. Schweickerdt het dit teen 20% afslag gelewer en die montering ook gratis gedoen.
23. Op die uitnodigingskaartjie verskyn "Erongoberge S.W.A." in volle kleur.

24. Kyk hoofstuk 4 p. 89 en opname van reproduksies p. 119. Die betrokke etse was "Wilde Sering", "Wilde Fyg", "Tulbagh" en "Omaruru, S.W.A." Volgens Schweickerdt se katalogus het hulle net 10 te koop aangebied.

HOOFSTUK 4

DIE SCHWEICKERDTS SE VERHOUDING MET KUNSTENAARS

Emil I het 'n besonder gemoedlike verhouding gehad met die meeste kunstenaars waarmee hy te doen gekry het en die winkel was dan ook 'n bymekaarkomplek van kunstenaars waar hulle 'n koppie koffie en 'n geselsie kon geniet by "Oubaas Schweickerdt".¹ Die bekendste kunstenaars met wie hy goed bevriend was, was Hugo Naudé, Pieter Wenning, Henk Pierneef, Erich Mayer, Willem Coetzer, Frans Oerder, Anton van Wouw, Alexis Preller en andere wat nie so dikwels in Pretoria gekom het nie maar wat hy goed leer ken het soos Allerley Glossop, Terence McCaw, Edward Roworth, Jan Volschenk, Nita Spilhaus, Irma Stern en Maggie Laubser.

Maar dit was veral Henk Pierneef en Erich Mayer en by tye ook Alexis Preller, wat baie gereeld by die winkel gekom het. Pierneef was veral bekend vir sy grappe en poetse. Hy het eendag toe John van der Walt so pas daar begin werk het, aan hom beveel om een dosie verf na die ander van die rak af te pak. Toe die hele hoop dosies op die toonbank gestapel staan beveel hy die oorblufte van der Walt om die prys op sy maag te skryf en dood te vee want hy weet nie hoe hy dit gaan betaal nie. Intussen het Emil I die hele petalje van agter uit die winkel dopgchou. Uiteindelik het hy sy verleë klerk te hulp

gekom terwyl hy en Pierneef die grap geniet. Pierneef het vir jare daarna nog Van der Walt geterg oor die voorval.^{1a}

Emil I het 'n hoë agting vir Preller se vermoë gehad en het vroeg al voorspel dat hy later nog een van Suid-Afrika se grootste kunstenaars sou word. Hy het veral toe Preller nog jonk was, baie van sy werk in sy winkel vertoon en verkoop.²

Anton van Wouw het soms by die Schweickerdts se winkel aangekom met een van sy kleiner beeldjies wat hy dan daar gelaat het om verkoop te word teen kommissie, met die voorbehoud dat hy dit weer enige tyd kon terugneem as dit nog nie verkoop is nie.^{2a} Met Van Wouw se begrafnis in 1945 was daar glo baie min mense teenwoordig sodat hulle nie eens genoeg draers gehad het om die kis in die graf te lê nie. Die draers was Emil II, Anton Hendrikz, die Nederlandse Konsul en W.H. Coetzer, wat spesiaal van Johannesburg af met geleende petrol Pretoria gegaan het vir die geleentheid.^{2b}

Pieter Wenning het dikwels van sy werk daar gelaat om te verkoop en Schweickerdt het self baie daarvan gekoop om hom tegemoet te kom.³

Sowel Emil I as Emil II het 'n besonder hegte vriendskap gehad met Erich Mayer. Mayer het in 'n groot mate 'n tuiste gevind by die Schweickerdts, baie moontlik as gevolg van sy eie huweliksprobleme, en het in 'n groot mate selfs afhanklik geraak van die Schweickerdts se sorg. Emil I en later Emil II het, om

Mayer te hulp te kom, nie net sy uitstallings gereël nie, maar ook na sy persoonlike sake omgesien en sy geldsake hanteer. Emil II het vir hom 'n spesiale bankrekening geopen en sy geld daarin gedeponeer namate sy skilderye by die winkel verkoop word. Dit was Mayer se gewoonte om lang reise te onderneem en selfs maande lank weg te bly om te skilder. As hy 'n geleentheid gekry het by mense wat Pretoria toe gaan, het hy van sy skilderye saamgestuur vir Schweickerdt om te verkoop. Mayer was gesteld daarop om telkens as hy op 'n plek aankom, vir Emil II 'n briefie of kaartjie te pos om te laat weet dat dit goed gaan en dat hy veilig gereis het. Soms het hy selfs 'n telegram gestuur. Mayer was blykbaar nie altyd baie bekommerd oor hoe oud sy klere geword het op die reise nie. Hy was egter gesteld daarop om "korrek" gekleed te wees, met baadjie, broek en das. Wanneer hy terugkom van so 'n maandelange reis was sy klere al so verslete dat Emil II hom gewoonlik winkels toe geneem het en van kop tot tone laat uitrus het met nuwe klere.

Wanneer Mayer weg was op 'n reis en geld nodig gekry het, het hy net vir Emil II laat weet en dan is geld uit sy "privaat" rekening getrek en aangestuur. Emil het die rekening alleen hanteer en Mayer was goedvertrouend tevrede om alles aan Emil II oor te laat.⁴ Mayer se uitstallings by Schweickerdt is in dieselfde gees hanteer. Hoewel Mayer sterk standpunte oor kuns en kultuursake gehuldig het en gereeld artikels vir tydskrifte geskryf het en by uitstallings, kultuurbyeenkomste, skole ensovoorts gepraat het oor die kuns en veral 'n nasionale kuns^{4a}, was hy in baie ander opsigte 'n afhanklike en onseker

mens en moes andere vir hom besluit - moontlik omdat hy nie 'n sterk gestel en groot postuur gehad het nie. Hy het sterk op Emil II gesteun vir aanmoediging en selfs raad.

Mayer het altyd aangedring op swart rame vir sy skilderye en was selfs hardkoppig daaroor. Dit het dan heelwat oortuigingswerk gekos van die Schweickerdts om hom daarvan te laat afsien en 'n meer passende raam te kies. Daar is gewoonlik tot 'n vergelyk gekom en sommige skilderye is dan in swart en die ander volgens Emil II se smaak geraam.⁵ Sy laaste uitstalling het hy in Schweickerdt se galery gehou toe sy geheue en gesondheid al taamlik aan die afneem was.⁶

Die Schweickerdtwinkel het vir baie kunstenaars en veral vir Mayer en Pierneef, as agentskap en leweransier gedien. Die Schweickerdts moes gedurig namens hulle besluite neem, posstukke hanteer, aanstuur, bewaar, heradresseer of aflewer en selfs korrespondensie namens hulle waarneem en transaksies sluit.⁷ Emil II het dit sy taak gemaak om die mens in die kunstenaar beter te leer ken en om sy behoeftes te bepaal sodat hy sy eie optrede daarvolgens kon skik. Hy het egter nooit sy eie persoonlikheid, standpunte en lewensuitkyk in die proses prysgegee nie.

Hoewel Emil II baie goed bevriend was met 'n paar kunstenaars en baie saam met hulle deurgemaak het, was Pierneef by uitstek 'n intieme vriend.

Die vriendskap tussen Pierneef en Emil II het reeds vroeg begin. Hulle het groot waardering en agting vir mekaar gehad en tot die dood van Pierneef het hulle mekaar ondersteun.⁸ Veral gedurende Pierneef se oorsese reise en verblyf in Europa en Brittanje in 1925-26 en weer in 1930-33 toe Pierneef onder andere saam met ander Suid-Afrikaanse kunstenaars aan die panele en skilderye in Suid-Afrikahuis in Londen gewerk het, asook in 1935 toe Pierneef deur Suid-Afrika getoer het en uitstallings op verskeie plekke gehou het, is daar gedurig oor en weer tussen Pierneef en Emil II gekorrespondeer.^{8a}

In 'n brief van 23 September 1925 skryf Emil II aan Pierneef dat sake swak is as gevolg van die staking van die seelui en erken hy ontvangs van 'n brief van 14 Augustus 1925 uit Londen. Hy meld ook dat dit "tamelik" gaan met die verkoop van die "houtdrukke"⁹ en dat Pierneef 'n bankbalans van £73-18-11 (R147,90) het. Verder verneem hy dat die Victoria- en Albertmuseum van Pierneef se houtsneedrukke gekoop het, wat toon hoe hoog Pierneef se werk geag word. Uit 'n paar persoonlike gemeenplase blyk dit ook dat Emil II beoog om in 1926 Europa en veral Duitsland te besoek en vra hy ook 'n paar sketse van Pierneef omdat daar 'n aanvraag voor is. Die slot van die brief getuig dat hulle reeds hegte vriende was want dit lui "Julle vriend, Emil".

Op 21 Oktober 1925 skryf Emil II dat hy van Pierneef se suksesvolle uitstalling in Rotterdam in die koerant gelees het. Hy verkoop ook nog gereeld van Pierneef se houtsneë. Hy het

ook 'n groot skildery van die Bosveld vir £40 (R80) verkoop en op dieselfde dag £31-10 (R63) in Pierneef se bankrekening inbetaal. Hy vra weereens klein waterverftekeninge omdat hy oortuig is dat dit maklik sal verkoop. Hy sluit ook 'n kaartjie in van 'n sekere mnr. Klötzel wat vir Pierneef sal help in Duitsland.¹⁰ Hy meld weereens dat sy broer Hans wat in Duitsland is, daarna uitsien om Pierneef aldaar raak te loop en hom te vergesel.

Hy het twee briewe van Pierneef ontvang, skryf Emil II op 18 November 1925 en hy stuur dadelik £150 (R300). Die briewe is laat ontvang as gevolg van die skeepstaking. Hy is ook bly oor die goeie resensies wat Pierneef van die Hollanders kry "want hulle kan mos baie streng kritiseer".

In 'n brief van 15 Desember 1925 erken Emil II ontvangs van 'n brief van 16 November en van ses "Watertekeninge" asook "houtafdrukke"^{10a} wat alles in 'n goeie toestand aangekom het. Hy het alreeds al die "houtafdrukke" en twee sketse verkoop en vra nog vier "houtafdrukke" want daar is 'n groot aanvraag daarvoor asook vir die "watersketse". Emil II hou baie van die sketse hoewel dit na sy mening nie "Pierneef" is nie en hy kom verwonder dat Pierneef hom so gou kon aanpas by Europa. Hans lê siek in 'n kliniek in Duitsland en hy sal bly wees as Pierneef hom kan gaan besoek en moed inpraat omdat hy ook heimwee het. Emil I stuur groete en gaan Kaap toe vir die kersvakansie.

31 Desember 1925 - Emil II sluit 'n brief van die firma Hoogewerff^{10b} in en hou die £5 (R10) wat skynbaar deur Hoogewerff gestuur is. Die kwitansie vir die bedrag en 'n wissel word ingesluit vir Pierneef om te onderteken vir uitbetaling. Hy stuur ook sy eie sowel as Hans en sy ouers se beste wense vir 'n voorspoedige nuwe jaar. Dit is interessant dat Emil II, hoewel hy allerhande dienste en gunste aan Pierneef bewys, nogtans skryf "Julle doen soveel vir my en hoop ek om een dag vir julle 'n goeie diens te bewys". Hy sluit die brief ook af met die woorde "Jullie (sic) dankbare Emil Schweickerdt" wat die leser 'n blik gee op Emil II se lewensuitkyk.

Schweickerdt het besef dat die kunshandelaar en die kunstenaar onderling van mekaar afhanklik is en mekaar moet ondersteun en dat wedersydse bevordering van mekaar se belange op die lang duur dividende sal oplewer. Hy is hier al reeds besig met die toekoms van 'n groot kunstenaar en weet dat hy en sy firma later baie baat sou vind by Pierneef se loopbaan.

Gedurende 1926 vertrek Emil II na Duitsland en hy skryf op 6 April, terwyl hy ter see is, aan Pierneef, wat toe al terug was in Suid-Afrika. Die brief, met 'n Union-Castle Line-briefhoof is blykbaar in Madeira gepos waar hulle sou aandoen op 7 April. Hy reis derdeklas en het 'n enkelkajuit. Die kos is goed en hy het altyd honger.

Uit 'n brief van 21 Mei 1930 aan Pierneef blyk dit dat hy op dieselfde datum etse uit Duitsland ontvang het wat Pierneef deur

Schweickerdt se bemiddeling aldaar laat druk het. Hy stuur tien elk van die volgende temas vir Pierneef om te onderteken.

Wilde Sering	nrs. 6/100, 8/100 en 10 tot 17/100
Wilde Fyg	nrs. 3/100, 8/100 en 10 tot 17/100
Tulbagh	nrs. 6/100, 8/100 en 10 tot 17/100
Amaruru, S.W.A. ¹¹	nrs. 5/100, 8/100 en 10 tot 17/100.

Op hierdie tydstip was Pierneef waarskynlik op een van sy reise, vermoedelik in die Kaap.

Terwyl Pierneef aan die skilderye in Suid-Afrika-Huis in Londen gewerk het, is sy vader oorlede en op 15 November 1933 skryf Emil II aan hom om sy meelewing te betuig. Hy wens hom ook geluk met die komende tentoonstellings in Londen en Amsterdam asook voorspoed met die Kersfees en Nuwejaar. Emil II het ook op dieselfde dag twaalf "wastekeninge"¹² van Pierneef ontvang en wil by hom weet wat die prys behoort te wees. Hy self stel voor dat vier of vyf ghienies 'n geskikte prys sal wees. Verder meld hy dat dit die laaste twee maande heelwat beter gaan want die hele Suid-Afrika het goeie reëns gehad.¹³

Na sy terugkeer uit Londen en die Vasteland van Europa het Pierneef hom voorberei op 'n reeks uitstallings wat hy in groot sentra in Suid-Afrika aangebied het. Pierneef het blykbaar houtsneë van Hardekoolbome, wat hy vantevore gemaak het, benodig terwyl hy in Bloemfontein vertoef het, want op 19 Maart 1936 skryf Emil II dat hy geen sodanige houtsneë voorhande het nie maar dat Anton¹⁴ dit moontlik by Pierneef se huis sal

uitsoek. Hy is ook bly dat daar soveel mense by die opening van Pierneef se uitstalling was.

Deur 'n vroegtydige waarskuwing van Emil II het hy Pierneef vrywaar van kopieregskending: In 'n brief van 13 Junie 1936 aan Pierneef, wat op hierdie stadium in Bethlehem, O.V.S. was, skryf Emil II dat 'n sekere mnr. Francken^{14a} 'n "Folio Afrikaanse Reproduksies" gepubliseer het en aan Emil II getoon het. Volgens die brief bevat dit ses plate:

- twee van Pierneef;
- twee van Irma Stern;
- een van Smith¹⁵;
- een van Hugo Naudé.

Die portefeulje sou verkoop word teen £12 (R24) dit wil sê £2 (R4) per plaat. Emil II het 'n paar van die versamelings bestel en skryf "jy het nou 'n goeie kans om die mense op te dons daar hulle jou twee skilderstukke reproduseer het, sonder jou toestemming".^{15a} Hy raai Pierneef ook aan om te wag met die saak totdat hulle die "folios" ontvang het.

Hierdie saak het 'n hele nadraai gehad.¹⁶ Pierneef het die sekretaris van die Federasie van Afrikaanse Kultuurvereniging, mnr. I.M. Lombard en Ex Officio verteenwoordiger van die Federasie, gedagvaar vir kopieregskending omdat die Federasie sonder Pierneef of Schweickerdt se toestemming van sy werk gereproduseer en gepubliseer het. Die F.A.K. as Kultuurorganisasie het naamlik Dr. A.C. Bouman as redakteur en

mnr. Francken as uitgewer aangestel om die portefeulje uit te gee. Die firma Luii en Kie sou die reproduksies druk. Die inisiatief het oorspronklik van die Afrikaanse Kunsvereniging gekom en hulle was medeverweerders saam met die F.A.K. Hierdie twee organisasies het verduidelik dat hulle doel slegs was om Suid-Afrikaanse kuns bekend te stel en te bevorder deur dit by skole en die publiek te versprei. Dr. Bouman het in goedertrou die redigering gedoen en met die kunstenaars gereël dat hy hulle werk kon afdruk en fotografeer, onder die indruk dat hy hulle toestemming het.¹⁷ Die F.A.K. het met die firma ATIMEX (Edms) Bpk in Johannesburg reëlings getref om as agent op te tree.

Die uiteinde van die saak was dat Atimex die reproduksies van een van Pierneef se skilderye nl. "Boereplaas by Stellenbosch" sou verkoop en 10/- (R1) per afdruk sou ontvang as kommissie op die voorwaarde dat elke afdruk deur Pierneef self genommer en geteken sou word. Die duisende reproduksies van "Koringlande by Stellenbosch" deur Pierneef sou deur Luii en Kie vernietig word omdat Pierneef nie sy toestemming tot reproduksie wou gee nie. Verder sou die F.A.K. sy volle steun verleen aan die firma E. Schweickerdt (Edms) Bpk. wat die Transvaalse verteenwoordiger sou wees wat die hele portefeulje van ses afdrukke wat deur Dr. Bouman saamgestel is, sou versprei. Schweickerdt sou 15/- (R1,50) per plaat kommissie ontvang.¹⁸ Die skikkingsvoorwaardes is almal uitgevoer soos wat ooreengekom is. Die hele oplaag van die portefeulje is uitverkoop en was baie gewild.

Op 3 Januarie 1938 skryf Emil II aan Pierneef, wat hom in die Kaap bevind, om hom voorspoed toe te wens vir die jaar. Hy sê dis gaaf dat Pierneef se uitstalling, waaroor daar in "die Huisgenoot" 'n artikel was, so 'n groot sukses was. Hy deel hom ook mee dat die nuwe afdruk gereed is en dat dit uitstekend gedoen is.¹⁹

Emil II en Pierneef het dikwels as die geleentheid daar was, saam gekuier en op uitstappies en toere gegaan.²⁰ Emil II het dikwels vir Pierneef gehelp as hy 'n naweek by Roodeplaat langs die Pienaarsrivier gaan uitkamp het waar hy dan geskilder en visgevang het.²¹ Pierneef was baie lief vir daardie geweste. Emil II het hom dan in sy motortjie, 'n Austin wat hulle die "Tram" genoem het, geneem en gehelp kamp inrig en weer met die motor teruggekeer. Na 'n paar dae ry hy weer om Pierneef te gaan haal. Eenkeer het hulle die motor in die slegte grondpad laat omval. Nadat hulle eers klaar gelag het, het hulle die motor op sy wiele getel en verder gery. Hulle het ook lekker partytjies, pieknieks en vleisbraai gehou by die Pienaarsrivier of by Elangeni, Pierneef se plek.²² Emil het egter baie selde met ander mense gepraat oor sy vriendskap met Pierneef omdat dit 'n persoonlike saak was.

Pierneef het die volgende uitstillings by Schweickerdt se galery gehou:

1. Ongeveer 1927. Dit was na sy Europese besoek en het skilderye van Seychelle, Zanzibar, Kaap Gardafui en verskeie Suid-Afrikaanse temas bevat.

2. Vermoedelik 1932 of 1933. Die katalogus bevat 25 olieverf- en 13 waterverf- en 12 houtsnouwerke.
3. Oktober 1938.
4. 25 September tot 7 Oktober 1944
5. 27 November tot 7 Desember 1945.
6. 3 November 1953. 30 Waterverwe benewens ander werke is by die geleentheid uitgestal. Die uitstalling is deur Dr. S.H. Pellissier geopen.

Emil en sy vrou Eileen het vir laas 'n boodskap aan die Pierneef's gerig met Pierneef se dood en begrafnis toe hulle hulle meegevoel betuig het met mev. Pierneef en hulle dogter.²⁴

'n Ander kunstenaar met wie Emil II 'n besonder hegte vriendskap gehad het, was die Durbanse kunstenaar Nils Andersen. Andersen is deur 'n sekere mnr. van Gelden by Emil II aanbeveel.²⁵ Emil II het dadelik belang gestel en mnr. van Gelden het vir hom twee van Andersen se skilderye gebring om te sien. Emil II het sonder aarseling met Andersen in verbinding gekom en 'n uitstalling gereël. Die uitstalling was 'n groot sukses en alles is uitverkoop. Daarna het Andersen tot kort voor sy dood vroeg in Augustus 1972 elke jaar in November by die Schweickerdts uitgestal. Ily het sy skilderye gewoonlik ongeraam van Durban af aangestuur en Emil II het dit dan na goeddunke geraam en die reëlings vir die uitstallings getref. Andersen se sukses word deels toegeskryf aan Emil II se advies dat hy nie sy pryse te hoog moes maak nie.²⁶ Ily het altesaam ongeveer twaalf keer by Schweickerdt uitgestal.

Hy en Emil II het dikwels saam gereis na die Drakensberge, Lesotho, die Oos-Vrystaat en na Suidwes-Afrika. Veral die eerste toer wat hulle in 1949 na Suidwes-Afrika onderneem het, was vir Emil II 'n besondere hoogtepunt. Vir albei was dit 'n nuwe avontuur en ontdekkingstog en hulle moes baie sukkel met die motor op die ruwe grondpaaie en in die modder, want dit was 'n buitengewone goeie reënjaar en buitebande was destyds van 'n swak gehalte en hulle moes kort-kort pap wiele regmaak. Andersens het iets van hierdie avontuur vasgelê in een van sy skilderye wat hy aan Emil II geskenk het.²⁷ By die geleentheid het hy die bekende "In die Namib, Suidwes-Afrika (Spitzkop)" met die geel grasveld in die voorgrond geskilder. In 1950 het hulle weereens Suidwes-Afrika besoek toe dit baie droog was. Andersens se "Spitzkopje, Suidwes-Afrika" met die droë veld en aalwyne met hulle rooi blomme in die voorgrond is op hierdie reis geskilder. Emil II het albei hierdie skilderye laat reproduseer. Albei die oorspronklike werke is in die Schweickerdtversameling.

Andersens het later ook by die Schweickerdts kom vakansie hou in Hermanus. Hly word onthou as 'n baie gawe man wat graag grappies gemaak het.²⁸

Ook W.H. Coetzer en Emil II het baie saam gedoen en Emil II het hom na baie plekke vergesel terwyl hy temas versamel het vir sy historiese tonele in verband met die Groot Trek. Hulle het saam die plekke besoek waar Carel Trichardt die Berge oor getrek het na Mosambiek asook waar die Voortrekkers die Drakensberge oorgesteek het. Baie van hierdie tonele is deur Emil op film

verewig. Hoewel hulle vriendskap nie baie heg was nie²⁹, het hulle groot respek vir mekaar gehad en het hulle goed klaargekom. Emil II het baie belanggestel in Coetzer en sy kuns en het baie van sy werk verkoop.

Hoewel daar in totaal van Pierneef se reproduksies meer eksemplare verkoop is as van enige Suid-Afrikaanse kunstenaar, is Coetzer die kunstenaar van wie Emil II die meeste temas gereproduseer of versprei en verkoop het.³⁰

Gregoire Boonzaier het 'n jarelange verbintenis met die Schweickerdts.³¹ Hy het sy eerste uitstalling by hulle gehou in 1933, 'n jaar voor hy Europa toe vertrek het. Dit was 'n groot sukses en het hom grootliks finansiëel gehelp om in die buiteland te bly. Kort na sy terugkeer in ongeveer 1937 het hy weer 'n uitstalling by Schweickerdt gereël. Daarna het hy gereeld met soms 'n onderbreking van twee of drie jaar, uitstallings by hulle gehou wat altyd suksesse was. Hy het minstens twaalf uitstallings by Schweickerdt gehou. Hy en Emil II het goed bevriend geraak en baie gesels oor kuns en oor hulle onderskeie reise. Die twee gesinne het dikwels oor en weer gekuier tydens vakansies by Onrusrivier, Hermanus waar albei vakansiehuise het. Emil II het hom ook by sy huis in Kenilworth, Kaapstad besoek. Boonzaier besit 'n unieke Pierneefskildery - die enigste waarop 'n spidder met twee perde verskyn - by Emil II gekoop teen 'n baie lae prys. Hy het die skildery een keer tydens een van sy uitstallings by Schweickerdt gesien en omdat hy so baie daarvan gehou het, het Emil II dit so billik aan hom laat toekom.

Emil II het hom meegedeel dat die firma reproduksies daarvan laat maak het maar dat die drukblokke en matryse in Rotterdam vernietig is tydens 'n Duitse bombardement in die Tweede Wêreldoorlog.

Schweickerdts het gewoonlik ook vir hom reëlings getref ten opsigte van verblyf of vervoer as hy Pretoria besoek.

Zakkie Eloff is deur Walter Battiss aan Emil I voorgestel toe Eloff nog 'n student was. Emil I het hom gereeld voorsien van "afvaldock" hoewel dit opsigtelik dikwels spesiaal gehou is vir Eloff en nie werklik oorskietstukke was nie. Hy het ook vir hom 'n rekening geopen sodat hy materiaal kon koop, hoewel Emil I geweet het hy het nog geen inkomste nie. Hy het geloof in Eloff gehad en het gesê dat as 'n man nie materiaal het nie, kan hy nie werk nie en kan dus niks verdien nie. Omdat beide Emil II en Eloff so 'n groot liefde vir die natuur en diere het, het hulle gou aanklank by mekaar gevind en Emil II het hom dikwels besoek - minstens drie maal terwyl Eloff natuurbewaarder in Etosha was en daarna by sy plek naby Witrivier. Emil II het eenkeer 'n katalogus van etsperse by hom gesien en uitgevis van watter model hy die meeste hou. Pas nadat Eloff hom by Witrivier gevestig het, kry hy kennis dat hy sekere kratte by die stasie moes gaan haal. Emil II het toe as verrassing vir hom die groot model Kimber-Etspers van Londen bestel. Sy woorde aan Eloff was dat die pers self sy waarde sal afbetaal en dat hy maar kon betaal soos wat die pers dit toelaat. Hy het ook nooit enige rekening van Emil II gekry nie. Soms het Emil II net 'n

skildery geneem, gevra wat Eloff daarvoor wou hê en dit dan teen daardie bedrag as betaling geneem.

Emil II het ook altyd eerlike kritiek op sy werk gelewer en hom selfs aangeraai om 'n skildery terug te neem en weer daaraan te gaan werk. Eloff moes ook nooit wag vir geld as Schweickerdt werke by hom gekoop het nie. Hy is vooruitbetaal al was die skilderye nog nie verkoop in die galery nie. Emil II het geweet die werk sou mettertyd verkoop raak en dat die kunstenaar 'n bestaan maak uit sy werk en nie kan wag vir sy geld nie. Eloff het verskeie uitstallings by Schweickerdt gehou.³²

Don Madge is dikwels deur Emil II gehelp en hy het enkele kere by die Schweickerdts uitgestal. Emil II was van mening dat hy groot moontlikhede gehad het.

In 1978 het Emil II op aanbeveling van Gregoire Boonzaier die Kaapse kunstenaar Conrad N.B. Theys gaan opsoek.³⁴ Theys was voorheen 'n onderwyser wat kunsonderrig ontvang het van Gregoire Boonzaier en professor Pierre Volschenk in 'n privaat hoedanigheid. Emil II was beïndruk deur Theys se moontlikhede en het vir hom 'n uitstalling gereël. Theys het sy eerste uitstalling gehou in 1979 in Schweickerdt se Queenstraatgalery en sedertdien jaarliks. Emil II het Theys baie gehelp in die opsig dat hy opbouende kritiek gelewer het op sy werk en hom aangemoedig het. Terwyl Theys vir sy eerste uitstalling gewerk het, het Schweickerdt gereël dat hy 'n maandelikse toelaag ontvang sodat hy sy volle aandag aan die kuns kon wy. Mnr.

Friemelt het hom ook gehelp deur sommige skilderye Pretoria toe te vervoer. Deur hulle bemoeienis met Conrad Theys het die Schweickerdts in 'n mate geskiedenis gemaak deurdat hulle 'n kleurlingkunstenaar in Pretoria geleentheid gegee het om in 'n kommersiële galery uit te stal en bekend te raak by die publiek.

Theys se uitstallings is telkens uitverkoop. Dit kan toegeskryf word aan die deeglike reklame, uitnodigings aan uitgesoekte kopers en die gewildheid van sy werk.

VOETNOTAS

1. Kyk Hoofstuk 2, p. 40 hierbo.
- 1a. Volgens mnr. John van der Walt. Vir datums waarop onderhoude gevoer is, kyk asb. bronnelys hieronder.
2. Ibid
- 2a. Mnr. Jan van Schaik, Toespraak by Pierneefuitstalling, 11 August 1977.
- 2b. Volgens W.H. Coetzer. Petrol was destyds gerantsoeneer en kon slegs per koepon gekoop word. Elkeen het 'n beperkte aantal koepons per maand ontvang en dit was onwettig om dit uit te ruil. Volgens inligting van die Nederlandse Ambassade was die destydse Nederlandse Konsul van 1936 tot 1944 die Jonkheer W.F. van Lennep. Van Wouw is op 30 Julie 1945 oorlede.
3. Van Schaik, J., Op. Cit., Scholtz, J. du P., Boonzaier en Wenning, p. 68.
4. John van der Walt, Piet Meiring en mev. Eileen Schweickerdt.
- 4a. Die saak is nog nie uitgepluis nie. Al die gegewens is te vind in die Erich Mayer-brieweversameling in die Kunsargief van die Universiteit van Pretoria.
5. John van der Walt.
6. Dit was ongeveer 1956. Dit was my voorreg om Erich Mayer in die vyftigerjare te leer ken. Ek het sy laaste uitstalling bygewoon en lang gesprekke met hom gevoer.
7. Transvaalse Argief, Pierneefversameling.
Band 3, nrs. 205, 289, 309, 343.
Band 4, nrs. 359, 380, 387, 393, 398, 422, 436, 453.
Band 7, nrs. 833, 856, 864, 883, 954, 983.
Band 8, nr. 1054.
Hierdie stukke is almal aan Pierneef gerig en aan Schweickerdt geadresseer en deur hulle hanteer.
8. Transvaalse Argief, Pierneefversameling, Persoonlike Korrespondensie, stukke nrs. 251, 253, 255, 259, 262, 270, 446, 620, 987, 988, 1118. Die Pierneefversameling is 'n ryk bron van gegewens oor hierdie besondere vriendskap; persoonlike briewe bevat baie getuienis van hulle besondere verbintenisse en vertroue in mekaar.
9. Hy bedoel houtsneë, hoewel Pierneef hoofsaaklik linsneë gemaak het.

10. Kyk afbeelding 36.
- 10a. Kyk voetnota 9.
- 10b. Dis nie bekend wie die firma is nie. Moontlik het Pierneef in Nederland met hulle sake gedoen en Schweickerdt se adres verskaf.
11. Emil II se spelling. Die etse was skynbaar eenmalige uitgawes en kom nie voor in die Schweickerdtkatalogi nie.
12. Hy bedoel waarskynlik waterverftekening; "was" n.a.v. die Engelse "wash", 'n waterverftegniek.
13. Gedurende 1932 en 1933 was die hele land geknel in 'n uitmergelende droogtegreep wat, saam met die groot depressie van die voorafgaande jare 'n groot invloed gehad het op die ekonomie.
14. Dis onseker wie die Anton is; moontlik Anton Hendrikz, 'n groot vriend van Pierneef en Emil II, wat later die boedelwaardasie van Pierneefskilderye gedoen het na Pierneef se dood.
- 14a. Kyk p. 91 hieronder.
15. Onseker watter Smith - waarskynlik J.A. Smith wat in 'n styl vergelykbaar met Pierneef s'n geskilder het. In Nienaber, P.J., Skone Kunste in Suid-Afrika, p. 173 is daar 'n hoofstuk oor Smith.
- 15a. E. Schweickerdt het die alleenreg gehad om Pierneef se werk te reproduseer.
16. Transvaalse Argief, Pierneefversameling, Persoonlike Korrespondensie, stukke nrs. 904, 931, 986, 1002, 1006 en 1031. Die hele verloop van sake kan afgelei word uit die korrespondensie tussen die partye en betrokke dokumente.
17. Dit blyk uit korrespondensie tussen Bouman en Pierneef. Transvaalse Argief, Pierneefversameling, Persoonlike Korrespondensie, stukke nrs. 904, 931 en 1006.
18. Transvaalse Argief, Pierneefversameling, Persoonlike Korrespondensie, Stuk nr. 1032, 'n konsepooreenkoms tussen Pierneef en Atimex.
19. In 1938 het Schweickerdt "Aandstemming, Erongoberge" en "Tweelingpieke, Stellenbosch" gepubliseer. Dit kon moontlik een van die twee wees waarna hy verwys.
20. Mnr. John van der Walt en mnr. Carl Schweickerdt.
21. Die Roodeplaatdam is later daar gebou. Die stasiepaneel "Pienaarsrivier" toon die toneel waar die damwal tans is.

Hy het heelwat skilderye in hierdie omgewing tot by Derdepoort geskilder.

22. In die Transvaalse Argief, Pierneefversameling, is fotos van Pierneef se spesiale braaiplek by Elangeni, ook in Fleur, Desember 1947.
23. Volgens katalogi, pryslyste en uitnodigings, Pierneefversameling, Transvaalse Argief. Daar was heelwaarskynlik meer, maar baie dokumente het geen datums of aanduidings van waar die uitstallings plaasgevind het nie.
24. Kyk afbeelding 37.
25. Volgens mnr. John van der Walt.
26. Ibid
27. Kyk nr. 6/3/17, katalogus, Schweickerdtversameling. Dit toon hulle kamp langs die Maloporivier, met die motor en tent terwyl dit reën en die blitse die omgewing verlig.
28. Mnr. Carl Schweickerdt.
29. Volgens mnr. W.H. Coetzer.
30. Reproduksies van Pierneefwerke het meestal 'n oplaag van etlike duisende per tema gehad. Coetzer het weer baie temas gelewer waarvan slegs enkele groot oplaag as reproduksies belewe het. Baie Coetzertemas was byvoorbeeld klein oplaag etse. Kyk ook katalogus van reproduksies hieronder.
31. Gegewens oor Emil II en Boonzaier is van laasgenoemde verkry.
32. Besonderhede is van mnr. Z. Eloff verkry.
33. Onderhoud met mnr. Conrad Theys.

HOOFSTUK 5

KUNSHANDEL - 'n WAARDERING

Die kunsreproduksies wat die firma E. Schweickerdt gepubliseer en versprei het, het die kuns na die bevolking geneem. Dit was kuns uit die Suid-Afrikaanse bodem wat deur elkeen verstaan en waardeer kon word en het dus groot byval gevind. In sekere kringe in die stede en selfs op die platteland was kunstenaars soos Van Wouw, Pierneef en Mayer reeds huishoudelike name, maar min mense kon hulle oorspronklike werke bekostig. Die kunsreproduksies het hierdie probleem oorbrug en dit was skielik moontlik om 'n goeie prent teen 'n billike prys te besit.

Sedert Emil I se eerste kunsreproduksie, die "Boerendeputatie" deur Wichgraf en die eerste kleurreproduksies van die Klein Karootonele deur Jan Volschenk, het daar 'n bestendige en sterk stroom van Suid-Afrikaanse kunsreproduksies uit hierdie firma voortgevloei en baie reproduksies van bekende Europese kunstenaars is sedert die ontstaan van die firma versprei. Meer as twee honderd-en-negentig Suid-Afrikaanse kunswerke¹ is deur die firma aan die publiek beskikbaar gestel in die vorm van hoë kwaliteit kleurreproduksies teen baie billike pryse.² Hierdie kleurreproduksies is letterlik na die platteland uitgedra deur 'n spesiaal aangestelde verkoopsman.³ Tot in die sestigerjare kon Transvaalse skole nog aankope maak teen die destydse "pond-vir-pondstelsel"⁴ en het die skole dan ook byna sonder

uitsondering van hierdie reproduksies aangeskaf. In byna elke skool kon bekende werke van Pierneef, Mayer, Volschenk, Beukes, Coetzer⁵ en vele ander kunstenaars gesien word. As 'n mens kon bereken hoeveel ontvanklike kinderoë hierdie gewilde prente aanskou het, sou 'n mens 'n denkbeeld kon vorm van die geweldige invloed wat uitgegaan het van die Schweickerdts. Indrukke wat die mens opdoen in sy kinderjare is blywend. Dit is dan wanneer die mens gevorm word. Menige kunsliefhebber moes die saad van kunswaardering reeds daar ontvang het. Kinders het gewoon begin raak dat daar prente teen die mure is en dit is hierdie kinders wat later die kopers geword het. Ook in baie dorps- en plaashuise het hierdie reproduksies 'n tuiste gevind en 'n liefde vir die kuns laat ontkiem.

Sedert 1913 toe die Schweickerdts hulle winkel ingerig het in die K's Building in Kerkstraat 277, het hulle jaarliks 'n hele paar uitstallings van kunstenaars se werk aangebied. Vir die afgelope ongeveer dertig jaar bied hulle gemiddeld agt uitstallings per jaar aan en in die paar jaar wat Galerie Schweickerdt bestaan het, het hulle selfs byna twee maal soveel per jaar gehou. Elke uitstalling word deur gemiddeld twee honderd of selfs meer mense besigtig.⁶ As die totale aantal mense wat die uitstallings bygewoon het, bereken word, besef 'n mens watter invloed ook hiervan uitgegaan het.

Baie kunstenaars is op die pad na bekendheid geplaas deur die geleentheid wat daar vir hulle geskep is deur die Schweickerdts. Dit was egter nie net geleenthede om hulle werk te kan uitstal

wat vir kunstenaars geskep is nie, maar dikwels morele en finansiële ondersteuning, raad, rekeningfasiliteite, maklike afbetaling, deskundige versorging van kunswerke en veral nougesette dienslewering wat dit vir kunstenaars die moeite werd gemaak het om hulle aan die kuns te wy.

Die Schweickerdts se invloed het ook verder gestrek as die publiek en kunstenaars. Die kunshandel het gedurende die afgelope drie dekades met rasse skrede toegeneem. Sommige oorgretige handelaars het soos paddastoele gekom en gegaan in hulle oorgretigheid om geld te maak uit die bloeiende belangstelling in kuns.⁷ Meeste van hierdie handelaars het klaarblyklik nie dieselfde doel gehad as die handelaars wat diens wil lewer nie. Die handelaars wat egter die Schweickerdts se voorbeeld gevolg het, het gegroei tot bestendige firmas wat 'n kosbare diens aan die kunsliefhebbers en die gewone man lewer.

Vandag bestaan daar 'n steeds groeiende kykerspubliek waarvan 'n groot deel potensiële kopers en selfs versamelaars van goeie kunswerke is. Dit bring mee dat die meeste professionele kunstenaars in Suid-Afrika vandag 'n baie goeie bestaan maak uit hulle kuns. Ongelukkig bestaan daar nog 'n groot mark vir die minder goeie en selfs prulkuns, maar ook hierdie toestand is besig om te verander. In dié opsig het die kommersiële galerye 'n groot taak om die publiek op te voed tot 'n beter kunssmaak. Hoewel daar in baie kunskringe neergesien word op die populêre, sentimentele en prulkuns, het hierdie genres wel 'n belangrike funksie. Dit bevredig die behoefte aan kuns by die oningeligte

en minder ontwikkelde mens, maar dit dra tog ook by tot 'n waardering vir kuns. Hoewel baie mense daarby vassteek, is dit 'n vertrekpunt na 'n beter kunssmaak. Dit is hier waar die kunshandelaar wel 'n groot rol kan speel in die bevordering van kunswaardering.

Die kunsversamelaarsmark is steeds groeiend en die kommersiële kunsgalerye en -handelaars het 'n groot aandeel in hierdie mark. Hulle speel 'n belangrike rol as raadgewers, kunskenners en agente. Die publiek maak in 'n groot mate staat op die integriteit van hierdie handelaars en in die gevalle waar hulle oneerlik teenoor die kopers of kunstenaars opgetree het, het hulle die gevolge gedra en selfs van die toneel verdwyn. Die handelaars wat selfs deur die moeilikste tye bly bestaan het, en ontstaan het toe daar maar min belangstelling in, of kennis van kuns was, maar deur hulle vertrouwe in die Suid-Afrikaanse publiek gedra is, verdien die erkenning en waardering en die goeie reputasie wat hulle verwerf het.

VOETNOTAS

1. Kyk katalogus van reproduksies op p. 140 hieronder.
2. Volgens 'n pryslys van E. Schweickerdt (Edms) Bpk. van Julie 1979 byvoorbeeld, het die volgende ongeraamde reproduksies teen die genoemde pryse verkoop;
Battis, W., AFRIKA-MIDDAG (445 x 560mm) @ R6,50;
Boonzaier, G., MALEIERWOONBUURT (400 x 560mm) @ R3,00;
Mayer, E., DIE OU KREMETARTBOOM (345 x 460mm) @ R2,50.
3. Volgens mnr. John van der Walt. Die verkoopsman was ene mnr. Fred Bauer.
4. Die stelsel is deur die Transvaalse Onderwysdepartement ingestel om skole in staat te stel om artikels aan te koop wat nie normaalweg voorsien is deur die Departement nie. Vir elke pond (twee Rand) wat die skool begedra het, het die Departement 'n pond voorsien. Die stelsel is afgeskaf in die laat sestigerjare.
5. Van sommige kunswerke is tot drie duisend eksemplare gedruk en versprei, bv. "AANDSTEMMING, ERONGOBERGE" deur Pierneef. Die hele oplaag is uitverkoop en nie weer herhaal nie.
6. Volgens mnr. Richard Friemelt, 2 Februarie 1983.
7. Net in Johannesburg alleen was daar gedurende 1971/72 meer as een-en-dertig kunshandelaars en kommersiële kunsgalerye. Berman, E., (ed), The South African Art Market 1971/72, p. 9.

GERAADPLEEGDE BRONNE

Argivale Bronne

Stadsraad van Pretoria:

Fotoversameling van Oud-
Pretoria.

Staatsargief, Pretoria:

Pierneefversameling. Persoonlike
korrespondensie.

Staatsekretaris - Inkomende
stukke.

Lêer 55 7101 pp. 101-104, Minute
nrs. R 3692 tot 3710 en 1898.

Lys van Burgers wat hulle
wapens neergelê het. Lêer
I.K.P. 154 p. 50.

Provos Martial's Office.

Civil Service List.

Rooikruislyste.

Lyste van Oorgawe.

Oudstryderslyste.

Kunsargief, Universiteit
van Pretoria:

Lêers: E. Schweickerdt
J.H. Pierneef

Ensiklopedieë

Potgieter, E.J. (Ed.),

Standard Encyclopaedia of
Southern Africa, vol. 5.
Cape Town: Nasou Ltd., 1972.

Bocke

Allen, V.,

Kruger's Pretoria; Buildings and
Personalities of the City in the

- Nineteenth Century.
Cape Town: A.A. Balkema, 1971.
- Berman, E., Art and Artists of South Africa.
Cape Town: A.A. Balkema, 1970.
- Bull, M., Abraham de Smidt 1829-1908,
Artist and Surveyor General of
the Cape Colony.
Cape Town: Printpak (Cape)
Ltd., 1981.
- Coetzee, N.S., 'n Halfeeu van Letterkunde in
Suid-Afrika.
Kaapstad: H.A.U.M., 1944.
- Coetzer, W.H., My kwas vertel.
Johannesburg: Publicité Lesers-
en skrywerskorporasie, 1947.
- Dunston, E. en T. Dunston, Young Pretoria 1889-1913.
Pretoria: Heer Printing Co.
(Pty) Ltd. ©1975.
- Engelbrecht, S.P. e.a. (Red), Centenary Album; Pretoria's
First Century in Illustration.
Pretoria: J.L. van Schaik, 1952.
- Engelbrecht, S.P. e.a. (Red), Pretoria (1855-1955) Geskiedenis
van die Stad Pretoria.
Stadsraad van Pretoria, 1955.
- Gie, Dr. S.F.N., Geskiedenis vir Suid-Afrika of
ons Verlede, Deel II.
Stellenbosch: Pro Ecclesia-
Drukkery, 1928.

- Hayes, C.J.H. e.a., History of Western Civilisation.
2nd. Ed. N.Y.: The Macmillan
Co., ^c1967.
- Muller, C.J.A. (Red), Vyfhonderd Jaar Suid-Afrikaanse
Geschiedenis,
Pretoria: Academia, 1968.
- Nienaber, P.J., Skone Kunste in Suid-Afrika,
Deel I. Johannesburg: A.P.B.,
1951.
- Nilant, F.G.E., Die Hout- en Linosneë van J.H.
Pierneef,
Kaapstad: A.A. Balkema, 1974.
- Scholtz, J. du P., D.C. Boonzaier en Pieter
Wenning; verslag van 'n
Vriendskap,
Kaapstad: Tafelberg Uitg., 1973
- Sievers, E., Die Deutsche Schule zu Pretoria.
Pretoria: Verlag Afrika-Post,
1972.
- Van der Walt,
A.J.H. e.a. (Red), Geschiedenis van Suid-Afrika,
Dele I en II, (2de verb. uitg.).
Kaapstad: Nasionale Boekhandel,
1955.
- Walker, E.A., A History of Southern Africa.
London: Longmans, Green and
Co., 1957.
- Wenning, H., My Father.
Cape Town: Howard Timmins,
1976.

Macmillan A. (Red.), Environments of the Golden City and Pretoria. Cape Town: Cape Times, ca. 1935.

Macmillan, A., "The City of Pretoria". An Illustrated Review of the Capital of Transvaal. R.G. McKowan & Co. s.j.

Transvaal and Rhodesia Directory. ca. 1912.

Tydskrifte

Backeberg, H.E.W., "Die Betrekkinge tussen die Z.A.R. en Duitsland tot na die Jamesoninval (1852-1896)", Argiefjaarboek 12, 1949 Deel I. Staatsdrukker, Pretoria.

Dunston, E., "A Tribute to a great Art-Lover", S.A. Kunskalender 3:5, Junie 1978.

Engel, E.P., "Stylontwikkeling in die Kaap", Africana - aantekeninge en Nuus. XV, pp. 267-306.

Engel, E.P., "Emily Fern, die eerste Johannesburg-opgeleide kunstenaar", Historia 8:3, Sept. 1963, pp. 200-217.

Mciring, P., "Churchill se 'Kunsgeskenk' aan Suid-Afrika", Die Huisgenoot. XLII:2596, 14 Jan 1972.

- Schweickerdt, E., Prysvennersfoto, Custos. Maart 1976.
- Schweickerdt, E., Advertensie, Die Landbouweekblad (enige resente uitgawe).
- Anoniem "75 Jahre Schweickerdt - Pretoria", Afrika-Post. 24:8, Aug. 1977.
- Anoniem "E.H. Schweickerdt in Memoriam", Afrika-Woche. 7 Junie 1951.
- Anoniem Eeufesbylae tot Die Transvaler. 21 Okt. 1955.
- Anoniem "Pierneef", Fleur. Desember 1947.
- Anoniem "Schweickerdt 75 jaar in Pretoria", S.A. Kunskalender. 2:7, Aug. 1977 (asook advertensie van Pierneef-uitstalling in dieselfde uitgawe).

Koerante

(Uitknipsels en mikrofilm)

- Allgäuer Heimat und Bayern-Chronik. 3 Junie 1952.
Beeld. 15 Mei 1978.
Die Transvaler. 16 April 1971.
De Volksstem. 13 Desember 1910.
De Volksstem. 16 Desember 1910.

Die Vaderland. 19 November
1932.

Die Vaderland. 20 November
1953.

Hoofstad. 4:27, 15 Junie 1971.

Hoofstad. 4:102, 28 Julie 1971.

Hoofstad. 15 Mei 1978.

Oggendblad. 15 Mei 1978.

Oosterlig. 35:9, 1 Julie 1971.

Pretoria News. 8 Desember 1953.

Pretoria News. Okt.? 1970.

Pretoria News. 15 Mei 1978.

The Observer. 8 Oktober 1910.

The Star. 10 September 1902, 26
November 1902, 31 Augustus
1904, 19 April 1907, 4 Maart
1911, 30 Oktober 1916.

Dokumente

Schweickerdt, E.,

Aankoop- en Verkoopboek, +
1936 tot 1957. Aantekeninge van
transaksies tussen Schweickerdt
en Kunstenaars, firmas of
klante.

Schweickerdt, E.,

Besoekersboeke by uitstallings.

Katalogi

Schweickerdt, E.,

Katalogi van kunsreproduksies,
1930, 1936, 1938, 1953 en vier
ongedateerde uitgawes tot ca.
1965, asook geïllustreerde
advertensiebrosjures,
ongedateerd.

Onderhoude en Gesprekke

- Mnr. Gregoire Boonzaier, Kunstenaar, Baronrathweg 3,
Clevedon, Kenilworth, Kaap, 25 Feb 1981.
- Mnr. W.H. Coetzer, Kunstenaar, Barnaclestr., Forrest Hill,
Johannesburg. 22 Okt 1981.
- Mnr. R.J. Eggers, Pretoriusstr. 881, Pretoria. 28 Maart 1981.
- Mnr. Zakkie Eloff, Kunstenaar, Witrivier. 17 Aug 1982.
- Mev. Elsa Friemelt, Andersonstr. 79, Brooklyn, Pretoria. 28
Jan 1983.
- Mnr. Richard Friemelt, Andersonstr. 79. Brooklyn, Pretoria.
Verskeie onderhoude.
- Mnr. Johan Grobler, Kunstenaar, Onderwyskollege, Pretoria. 3
Des. 1981.
- Mev. M. Hesse, Milnerstr. 305, Waterkloof, Pretoria. 3 Feb.
1983.
- Mnr. Piet Meiring, Julius Jepestr. 237, Waterkloof, Pretoria.
April 1980.
- Mnr. Marcello Poggiolini, Artistic Frame Works, Kerkstraat,
Pretoria. 2 Feb. 1983.
- Mev. Erika Prozesky, Farrelstr. 371, Brooklyn, Pretoria. 10
Feb. 1983.
- Mnr. Carl Schweickerdt, Andersonstr. 11, Brooklyn, Pretoria.
Sept. 1980 en daarna verskeie onderhoude.
- Mev. Eileen Schweickerdt, Haystr. 284, Brooklyn, Pretoria.
April 1980, Des. 1982 en daarna verskeie datums.
- Mev. Gudrun Snyckers, Kesselaalaan 45, Brummeria, Pretoria.
24 Feb. 1983.
- Mev. Helga Streicher, Maid Marionlaan 149, Robin Acres,
Randburg. 17 Feb. 1983.
- Mnr. Conrad Theys, Kunstenaar, Fouriestr. 50, Bellville-Suid,
K.P. 25 Sept. 1981.
- Mnr. John van der Walt, Galery van Rhijn, Pretoria. 27 Maart
1981.
- Mnr. G.G.R. Weisswange, Buffelsweg 111, Rietondale, Pretoria.
Mei 1980.

BYVOEGSEL 1

KATALOGUS VAN REPRODUKSIES DEUR SCHWEICKERDT
GEPUBLISEER EN/OF VERSPREI

Volgens beskikbare katalogi wat E. Schweickerdt uitgegee het sedert 1930 is die volgende katalogus van reproduksies saamgestel. Die katalogus bevat ook 'n aantal grafiese werke wat in die katalogi voorkom. Die katalogus is waarskynlik nie heeltemal volledig nie omdat sommige katalogi nie opgespoor kon word nie en daarin moontlik name van kunswerke voorkom waarvan klein oplae gedruk is en dit dus nie weer voorkom in later katalogi nie.

<u>KUNSTENAARS</u> (Alfabeties)	<u>MEDIUM OF</u>	<u>GROOTTE OF</u>	<u>JAAR VAN</u>
<u>KUNSWERKE</u> (Spelling soos in katalogi)	<u>AARD VAN</u>	<u>FORMAAT</u> in duim tensy anders genoem (Soos in katalogi)	<u>PUBLIKASIE</u> <u>OF EERSTE</u> <u>AANDUIDING</u> <u>IN KATALOGI</u>

ASCHENBORN, DIETER

ELANDE	KOEDOES	Waarskynlik	TWAALF POSKAARTE	1962	(?)
KAMEELPERDE	LEEUS	watervarf	VAN S.A. DIERE		
ROOIBOKKE	JAGLUIPERDS	op			
SPRINGBOKKE	OLIFANTE	gekleurde			
GEMSBOKKE	VOLSTRUISE	papier			
ZEBRAS	SWARTWITPENSE				

<u>KUNSTENAARS EN KUNSWERKE</u>	<u>MEDIUM OF AARD VAN</u>	<u>GROOTTE</u>	<u>JAAR</u>
<u>AMSCHEWITZ, J.</u>			
AANKOMS VAN JAN VAN RIEBEECK	OLIE	22 x 27½	1939
<u>ANDERSEN, NILS</u>			
BOEREWONING NABY STELLENBOSCH	OLIE	12 x 16 en 5½ x 7½	1955
GANSBAAI BY HERMANUS	OLIE	26 x 17½	1953
IN DIE NAMIB, SWA (SPITZKOP)	OLIE	18 x 24	1962 (1953?)
KREMETARTBOOM	OLIE	530 x 710mm	1979
SPITZKOPJE, SWA	OLIE	17½ x 26	1953
OU SKUUR	OLIE	23½ x 13½	1962 (?)
PLAASWERF	OLIE	26 x 17½	1953
VAN RIEBEECK SE DROMEDARIS			
NADER DIE KAAP	OLIE	19½ x 13	1953
WYNKELDER, WESTELIKE PROV. K.P.	OLIE	12 x 16 en 5½ x 7½	1955
TWAALF ONBENOEMDE KLEIN AFDrukKE	OLIE	2 ³ / ₄ x 4	1953
<u>BATISS, W.W.</u>			
BLOEKOMBOME	ETS	3½ x 4 ³ / ₄	1941
DIE UITSPANNING	ETS	3½ x 4 ³ / ₄	1941
BOSVELDPAD	ETS	3½ x 4 ³ / ₄	1941
AFRIKA-MIDDAG	OLIE	17½ x 22	196..?
LADYBRAND-FRIES VAN ELANDE	NAGESKILDER- WATERVERF	14 x 20	196..?
BOESMANFIGURE EN BOKKE	NAGESKILDER- WATERVERF	14 x 20	196..?

KUNSTENAARS EN KUNSWERKE	MEDIUM OF AARD VAN	GROOTTE	JAAR
<u>BEUKES, G.J.</u>			
AALWYNE IN DIE KANGOVALLEI, K.P.	OLIEVERF	16 x 12	1939
AALWYNE OP DIE STILBAAIPAD, K.P.	OLIE	16 x 12	1953
AALWYNE ACTER SWARTBERGPAS, K.P.	OLIE	16 x 12	1953
DIE NELSRIVIER BY CALITZDORP	OLIE	16 x 12	1953
DIE TOORKOP BY LADISMITH, K.P.	OLIE	16 x 12	1953
INGANG TOT DIE SWARTBERGPAS, K.P.	OLIE	16 x 12	1939
MITCHELLSPAS, WORCESTER, K.P.	OLIE	16 x 12	1939
SONSKYN EN SKADUWEES, SEWEWEEKSPOORT	OLIE	16 x 12	1962?
<u>BOTHA, DAVID</u>			
HERFSREËN	OLIE	23 ³ / ₄ x 29½	196..?
<u>BOONZAIER, GREGOIRE</u>			
MALEIERWOONBUURT, KAAPSTAD	OLIE	15 ³ / ₄ x 22	1955
STRAAT IN OU BUURT VAN KAAPSTAD	OLIE	610 x 835mm	1979
<u>BORMAN, J.G.</u>			
KAMEELDORING, TVL.	OLIE	12 x 16 en 5½ x 7½	1953
TONEEL NABY PIETERSBURG, TVL.	OLIE	12 x 16 en 5½ x 7½	1953

KUNSTENAARS EN KUNSWERKE	MEDIUM OF AARD VAN	GROOTTE	JAAR
--------------------------	-----------------------	---------	------

CANITZ, G.P.

"DIS AL"	OLIE	9 ¹ / ₄ x 14 ¹ / ₄	1953
HERFS IN DIE WESTELIKE PROVINSIE	OLIE	14 ¹ / ₄ x 18	1953
HUGENOTEMONUMENT, FRANSCHHOEK	OLIE	15½ x 15½	1953
SONSKYN EN SKADUWEES, KOELENHOF, K.P.	OLIE	13 ³ / ₄ x 19	1953
TAFELBERG VAN BLAAUWBERGSTRAND	OLIE	13 ¹ / ₄ x 18	1953

CARTER, SYDNEY

STILLE WATERS, CRAIGHALL	OLIE	14 x 17½	1953
BLOEKOMBOME OP DIE PRETORIAPAD	OLIE	14 x 17½	1953

COETZER, W.H.

GESIG OP DIE LAEVELD	OLIE	20 x 30	1953
UITSIG VANAF DIE TOPPUNT, MONT-AUX-SOURCES	OLIE	12 x 16	1953
NA DIE STORM (KREMETARTE)	OLIE	18½ x 26	1955
h SUID-AFRIKAANSE OPSTAL	OLIE	18 ³ / ₄ x 15 ¹ / ₄	1953
DIE SLAG VAN BLOEDRIVIER	OLIE	18 x 36	1953
DIE SEEKOEIGAT, BLOEDRIVIER	OLIE	16 x 20	1953
h VERGESIG VAN DIE DRAKENSBERGE NATAL	OLIE	10 x 16	1953
HOUHOEK, K.P.	OLIE	14 ³ / ₄ x 19½	1953
STILLEWE	PASTEL	19 ¹ / ₄ x 15	1953
STORM OOR DIE OOSTELIKE KRANS MONT-AUX-SOURCES	OLIE	12 x 16	1953
WYLE DS. KESTELL	PASTEL	16 x 18	1953
DIE PIET RETIEFTREK 1830	OLIE	20 x 30	1953
DIE TREK OOR DIE DRAKENSBERGE	OLIE	16 x 24	1955
DIE AMFITEATER, MONT-AUX-SOURCES	OLIE	10 x 16	1953
DIE SENTINEL, MONT-AUX-SOURCES	OLIE	12 x 16	1953

KUNSTENAARS EN KUNSWERKE	MEDIUM OF AARD VAN	GROOTTE	JAAR
<u>COETZER, W.H.</u>			
DIE MIDDELTORINGS, MONT-AUX-SOURCES	OLIE	12 x 16	1953
TRICHARDT SE TREK DEUR WITRIVIERSPOORT	OLIE	20 x 30	1953
1. DIE VOORTREKKERWA	REEKS VAN 24	$14\frac{3}{4} \times 12\frac{3}{4}$	ALMAL IN
2. TRICHARDT SE TREK DRAKENSBERG AF	ETSE	7 x 15	1941
3. BLOEDRIVIER - SLOOTGEVEG		$3\frac{3}{4} \times 4\frac{1}{4}$	
4. VEGKOP		$6 \times 3\frac{1}{4}$	
5. NABY MIDDELBURG, TVL.		5 x 4	
6. DIE GROOT TREK - SIMBOLIESE VOORSTELLING		12 x $3\frac{1}{2}$	
7. TREKKERS BO-OP DRAKENSBERG		$8\frac{1}{4} \times 2\frac{1}{2}$	
8. NAGMAAL, MIDDELBURG TVL.		$11\frac{3}{4} \times 9$	
9. BULHOEK, GEBOORTEPLEK VAN KRUGER		$11\frac{3}{4} \times 7\frac{3}{4}$	
10. TREKKERS TREK OOR GROOTRIVIER NABY ALI WALNOORD		22 x 16	
11. VOORTREKKERS TREK DEUR GROOTRIVIER		$11\frac{3}{4} \times 7\frac{3}{4}$	
12. TREKKERS BY BLYDEVOORUITZICHT		11 x 7	
13. MAKOPEENSBERG, N-TVL		$7\frac{1}{4} \times 5\frac{1}{4}$	
14. DIE VOORTREKKER		$4\frac{1}{2} \times 3\frac{1}{2}$	
15. MONT-AUX-SOURCES		$6 \times 4\frac{3}{4}$	
16. BLOEDRIVIER, NATAL		$6 \times 3\frac{1}{4}$	
17. PLAAS NABY POTCHEFSTROOM		$7\frac{1}{4} \times 4\frac{1}{4}$	
18. DIE OU HEK		$6 \times 3\frac{1}{4}$	
19. SOUTPANSBERG		$5\frac{1}{2} \times 5$	
20. CHRIS-SKAG		4 x 5	
21. CHRIS-SKAGMYNHOOP		$9\frac{1}{2} \times 8\frac{1}{2}$	
22. IN DIE BOSVELD		$5 \times 4\frac{1}{4}$	

KUNSTENAARS EN KUNSWERKE	MEDIUM OF AARD VAN	GROOTTE	JAAR
--------------------------	-----------------------	---------	------

COETZER, W.H. (CONT)

23. BOME LANGS DIE RIVIER		6½ x 10	
24. DIE END VAN DIE PAD		6 x 4 ¹ / ₄	

COTTRELL, K.

NATURELLESKONHEID	WAARSKYNLIK	REEKS VAN SES	1953
DIE TAMBOERSLANER	OLIVERF	ALMAL:	
VRUGTEPLUKKER		5½ x 7½	
DIE TUINJONG			
DIE MANDJIEVERKOPER			
NATURELLE-ERDEWERK			

CURTIS, L.E. (Voorheen THWAITTS)

1. HUIS-TOE	SWART EN	ALMAL	ALMAL
2. DIE UITSPAN	WIT	4 ³ / ₄ x 15	VAN 1-12
3. BOBBEJANE	SILHOËTTE		1936
4. DIE DONKIEWA	REEKS VAN		
5. DIE PLAASWINKEL	16		
6. DIE OSSEWA			
7. MEIDE OP SAFARI			
8. KAFFERKRAAL			
9. NATURELLE OF SAFARI			
10. DIE VELDVUUR			
11. PLOEGTYD			
12. REËN			
13. DIE VEEWAGTER			1953
14. DIE OUE EN NUWE TYD			1953
15. RIETBOKKE			1953
16. DIE DIP			1953

KUNSTENAARS EN KUNSWERKE	MEDIUM OF AARD VAN	GROOTTE	JAAR
--------------------------	-----------------------	---------	------

DE BEER, ANDRÉ

KAAPSE VISSERS	OLIE	485 x 725mm	1979
----------------	------	-------------	------

DE JONG, GABRIEL

BYWONERSHUISIE, OUDTSHOORN, K.P.	OLIE	11 ¹ / ₄ x 15	1953
STORM OOR TAFELBAAI	OLIE	405 x 585mm	1979
SONONDER HEXRIVIER	OLIE	19 x 12 ³ / ₄	1953
TAFELBERG VANAF MILNERTON	OLIE	14 x 20 ³ / ₄	1962

DE JONG, TINUS

h PLAAS IN DIE KOUE BOKKEVELD	OLIE	13½ x 19	1953
h KLOOF IN DIE SWARTBERGE	OLIE	13½ x 19	1953
BOSKLOOF, CLANWILLIAM	OLIE	13 ³ / ₄ x 16 ³ / ₈	1953
AANDGLOED, SEDERBERGE, K.P.	OLIE	22 x 33	1962?
PLAAS IN DIE SEDERBERGE, K.P.	OLIE	22 x 33	1962?
PLAASHUIS, BOSCHKLOOF, CLANWILLIAM	OLIE	18 x 24 ³ / ₄	1962?
JONKERSHOEK, STELLENBOSCH	OLIE	12 ³ / ₄ x 19	1953
LANGEBERG MET SONONDER	OLIE	12 ³ / ₄ x 19	1953
LAAT NAMIDDAG, CITRUSDAL	OLIE	13 ³ / ₄ x 16 ³ / ₈	1953
DIE BERGRIVIER, PAARL	OLIE	18 x 25 ³ / ₄	1962
DIE WILDERNIS NABY KNYSNA	OLIE	12 ³ / ₄ x 19	1953
h BERGSTROOM	OLIE	12 ¹ / ₄ x 18	1953
KAAPSE WONING	OLIE	12 ¹ / ₄ x 18	1953
DIE GROOT TREK VAN 1838	OLIE	20 x 13 ¹ / ₄	1953

DESMOND, NERINE

BASOETOE RUITERS	OLIE	24½ x 29½	1962
------------------	------	-----------	------

KUNSTENAARS EN KUNSWERKE	MEDIUM OF AARD VAN	GROOTTE	JAAR
<u>DRYSDALE, L.</u>			
NABY ESSELENSTR. PTA	REEKS VAN	7 x 10	1939
UNIEGEBOU	NEGE	7 x 10	1939
UNIEGEBOU	WATERVERF-	7 x 10	1939
HOEK VAN ANDRIES- EN VERMEULENSTRAAT	WERKE OOR JAKARANDAS	10 ¹ / ₄ x 14	1953
VERMEULENSTRAAT	IN	10 x 14	1953
HOEK VAN STRUBEN- EN BOSMANSTRAAT	PRETORIA	10 ³ / ₄ x 14	1953
UNIEGEBOU VANAF WESSELSTRAAT		11 x 15	1938
BOSMANSTRAAT (KERK)		10 ¹ / ₄ x 14	1953
JAKARANDAS, CILLIERSSTRAAT, PTA		10 ¹ / ₄ x 14	1938

ERIKSON, AXEL

HERFS IN S.W.A.	OLIE	20 x 30	1953
-----------------	------	---------	------

EVERARD, BERTHA

AAND OP DIE KOMATIRIVIER	OLIE	15½ x 23 ¹ / ₄	1936
WINTERVREDE	OLIE	15½ x 23 ¹ / ₄	1936

EVERARD, ROSAMUND

DIE GEVANGENE	OLIE	12 x 12	1953
---------------	------	---------	------

FINDLAY, DICK (RICHARD)

PORTEFEULJES

A en B - S.A. BLOMME, SES ELK	WATERVERF	180 x 260 mm	196..?
C en D - S.A. VOëLS, SES ELK	WATERVERF	180 x 260 mm	196..?
TWEE REEKSE GROETEKAAARTE: SES VAN VAN VOëLS EN SES VAN BLOMME	WATERVERF	POSKAART	196..?

KUNSTENAARS EN KUNSWERKE	MEDIUM OF AARD VAN	GROOTTE	JAAR
<u>GLOSSOP, ALLERLEY</u>			
PLAAS BY WELLINGTON, K.P.	?	19 x 14½	1953
<u>GREAVES, CONSTANCE</u>			
TWAALF BANTOESTUDIES IN KLEIN FORMAAT	?	POSKAART EN 3½ x 2 ³ /4	1ste 6:1953 2de 6: 1955
<u>HECKMANN, C.F.</u>			
'n GEWEL TE SPIER, STELLENBOSCH	OLIE	21 ³ /4 x 18	1953
L'ORMARINS, GROOT DRAKENSTEIN	OLIE	22½ x 18	1953
DIE SIMONSBERG, PAARL	OLIE	12 x 19	1936
DIE HELDERBERG VANAF GORDONSBAAI	OLIE	12 x 19	1936
DIE BERGRIVIER, PAARL	OLIE	11 x 14½	1936
TAFELBERG VAN BLAAUWBERGSTRAND	OLIE	11 x 14½	1936
LA PROVENCE, FRANSCHHOEK	OLIE	11 x 14½	1936
HERMANUS	OLIE	11 x 14½	1936
SONONDER, HELDERBERG	OLIE	11 x 14½	1936
LENTE IN DIE BOLAND	OLIE	11 x 14½	1936
<u>KLAR, OTTO</u>			
BOSTONEEL, NOORD-TRANSVAAL	OLIE	14 ³ /4 x 19 ¹ /4	1953
SNEEU OP MONT-AUX-SOURCES	OLIE	15 x 19½	1953
<u>KYLE, EVELYN</u>			
KAFFERHUTTE, OOS-TRANSVAAL		4 x 5½	1936
AALWYNE EN KAFFERBOME, TVL.		4 x 5½	1936
GESIG BY BARBERTON, TVL.		4 x 5½	1936
VELDGEIG, NOORDER TRANSVAAL		4 x 5½	1936

KUNSTENAARS EN KUNSWERKE	MEDIUM OF AARD VAN	GROOTTE	JAAR
--------------------------	-----------------------	---------	------

LAUBSER, MAGGIE

MEIDJIE MET SKAPE	OLIE	14 x 17 ³ / ₄	1962?
SEEMEEUE EN VIS	OLIE	16 x 20	1962?

MAYER, ERICH

NAGMAALKAMP, NYLSTROOM	OLIE	16 ³ / ₄ x 24	1936
NAGMAALKAMP, RUSTENBURG	OLIE	5½ x 7½	1936
UITSPAN AAN DIE MAGALIESBERG	OLIE	5½ x 7½	1936
DIE OU KREMETARTBOOM	OLIE	13½ x 18	1936
DIE BOSVELD BY POTGIETERSRUST	OLIE	14 x 18	1936

MASON, ALBERT

REUSE PROTEA		21 x 17 ³ / ₄	1953
--------------	--	-------------------------------------	------

OERDER, FRANS

DAHLIAS	OLIE	18½ x 28½	1953
RUSTYD	OLIE	23 ³ / ₄ x 18 ³ / ₈	1962?

OSSMANN, CARL

DAGBREEK IN DIE BOSVELD	OLIE	17 ³ / ₄ x 24	1939
-------------------------	------	-------------------------------------	------

PEMBERTON, H.M.

1. KAMPSBAAI, KAAPSTAD	REEKS VAN	ALMAL	ALMAL
2. DIE OU KERK, PAARL	19 ETSE	7½ x 10	1936
3. MILNERTON, KAAP			
4. ROME, SOMERSET-WES			
5. KRONENDAL, HOUTBAAI			
6. WONDERBOOMDRIFT, PRETORIA			

KUNSTENAARS EN KUNSWERKE	MEDIUM OF AARD VAN	GROOTTE	JAAR
--------------------------	-----------------------	---------	------

PEMBERTON, H.M. (CONT)

7. SPIER, VLOTTENBERG		ALMAL	ALMAL
8. TAFELBERG VAN MILNERTON		7½ x 10	1936
9. RUSTENBURGH, STELLENBOSCH			
10. LA PROVENCE, FRANSCHHOEK			
11. WYNKELDER, VERGELEGEN			
12. DIE DROSTDY, TULBAGH			
13. RHEEZICHT, TUINE KAAPSTAD			
14. VERGELEGEN, SOMERSET-WES			
15. GROOTE SCHUUR			
16. OU STRAAT IN KNYSNA			
17. LA GRATITUDE, STELLENBOSCH			
18. TOKAI			
19. GROOT CONSTANTIA			

PIERNEEF, J.H.

SKILDERYE

AANGLOED, AUSBERGE, S.W.A.	OLIE	15 ³ / ₄ x 22	1953?
	GOUACHE		
IN DIE HARTJIE VAN DIE BOSVELD	(KASETNE)	19½ x 15½	1930
JONKERSHOEK, STELLENBOSCH	OLIE	19½ x 15½	1930
DIE KROKODILVALLEI, OOS-TVL	OLIE	17 ³ / ₄ x 23 ³ / ₈	1953
AANDSTEMMING, ERONGOBERGE	GOUACHE	18 x 22½	1938
	(KASETNE)		
DIE TWEELINGPIEKE, STELLENBOSCH	GOUACHE	15 ³ / ₄ x 21½	1938

1. DIE BOSVELD, TRANSVAAL	Reeks van 3 etse	?	1936
2. OKAHANDJA, S.W.A.	100 elk, geteken	?	1936
3. DORINGBOME, BOSVELD	deur Pierneef	?	1936

KUNSTENAARS EN KUNSWERKE	MEDIUM OF AARD VAN	GROOTTE	JAAR
--------------------------	-----------------------	---------	------

PIERNEEF, J.H. (CONT)

1. WILDE SERING	Reeks van 4 etse	?	1930
2. WILDE VYG	10 van elk, deur	?	1930
3. TULBACH	Pierneef genommer	?	1930
4. OMARURU, S.W.A.	en geteken	?	1930

n TRANSVAALSE PLAAS	STEENDRUK 100 drukke, deur Pierneef geteken	19 x 25	1936
---------------------	---	---------	------

1. AAND, TRANSVAALSE WONING	LINO-	$4\frac{1}{4} \times 5\frac{1}{4}$	+ 1928/30
2. OU WYNKELDER, STELLENBOSCH	OF	$4\frac{1}{4} \times 5\frac{1}{4}$	1930
3. BERGLAND, S.W.A.	HOUT-	$4\frac{1}{4} \times 5\frac{1}{4}$	1930
4. DIE BYWONERSHUIS, RUSTENBURG	SNEE	$4\frac{1}{4} \times 5\frac{1}{4}$	1930
5. DIE EENSAME PAD		$4\frac{1}{4} \times 5\frac{1}{4}$	1930
6. DONDERWOLKE, SPRINGBOKVLAKTE		$4\frac{1}{4} \times 5\frac{1}{4}$	1930
7. POTGIETERSRUST, BERGE		$4\frac{1}{4} \times 5\frac{1}{4}$	1930
8. TRANSVAALSE OPSTAL		$5\frac{1}{4} \times 7\frac{1}{4}$	1930
9. DIE SFINKS, FOURIESBURG, OVS		$5\frac{1}{4} \times 7\frac{1}{4}$	1930
10. GEWEERFONTEIN, TVL.		$5\frac{1}{4} \times 7\frac{1}{4}$	1930
11. WILDESERING, TVL.		$5\frac{1}{4} \times 7\frac{1}{4}$	1930
13. KREMETARTBOOM		$5\frac{1}{4} \times 7\frac{1}{4}$	1930
14. NABY POTGIETERSRUST		?	1930
15. DIE TWEELINGPIEKE,		?	1930
STELLENBOSCH		?	1930

RABE, J.H.

HERFSTONEEL BY JOHANNESBURG	OLIE	14 x 18	1953
ROOIKRANS BY VENTERSKROON	OLIE	14 x 18	1953

KUNSTENAARS EN KUNSWERKE	MEDIUM OF AARD VAN	GROOTTE	JAAR
--------------------------	-----------------------	---------	------

ROWORTH, EDWARD

DIE M&OELIG, MORGENSTER,
SOMERSET-WES

OLIE 15 x 19 1953

SEIB, E.

AANDGLOED, N. TVL.	OLIE	8 x 11	1938
OGGEND OP DIE VELD	OLIE	8 x 11	1938
NA DIE STORM	OLIE	8 x 11	1938
IN DIE WATERBERG	OLIE	8 x 11	1938
SOMER	OLIE	8 x 11	1938
DIE BOSVELD	OLIE	$7\frac{3}{4}$ x 11	1962?
BY ROOIBERG	OLIE	$7\frac{3}{4}$ x 11	1962
AAND BY WARMBAD	OLIE	$7\frac{3}{4}$ x 11	1962
AANDSTEMMING BY OKAHANDJA	OLIE	8 x 11	1962
DIE GROOT AALWYN	OLIE	$7\frac{3}{4}$ x 11	1962
DIE OU PLAASPAD	OLIE	8 x 11	1962

TAYLOR, SYDNEY

LIBERTAS, STELLENBOSCH

OLIE 13 x $9\frac{5}{8}$ 1953

TRETCHIKOFF

ZULUMEISIE	ALMAL	$6\frac{1}{2}$ x $6\frac{1}{19\frac{1}{2}}$ x 2
VERLORE ORGIDEE	OLIEVERF	$21\frac{1}{4}$ x $19\frac{1}{2}$
ALICIA MARKOVA		$19\frac{1}{4}$ x $23\frac{1}{2}$
LOTUSSE		$10\frac{3}{4}$ x 10
STERWENDE SWAAN		$7\frac{1}{2}$ x $9\frac{3}{4}$
WENENDE ROOS		$6\frac{1}{8}$ x $7\frac{1}{2}$
STERWENDE SWAAN II		$10\frac{3}{4}$ x $8\frac{1}{8}$
ROOI KANNAS		9 x 9

KUNSTENAARS EN KUNSWERKE	MEDIUM OF AARD VAN	GROOTTE	JAAR
KRUIEVERKOOPSTER		$7\frac{3}{4} \times 7\frac{1}{4}$	
ZOELOEPAAR		$7 \times 6\frac{1}{2}$	
XOSAHOOF		$7\frac{3}{4} \times 8\frac{1}{4}$	
MOEDER EN KIND		$9\frac{1}{2} \times 7\frac{1}{2}$	
GROENTEVERKOOPSTER		$7 \times 6\frac{1}{4}$	
N'DEBELEVROU		$7 \times 6\frac{1}{2}$	
DIE KLOPS		$7\frac{1}{4} \times 9\frac{1}{2}$	
BLOU MAANDAG		$10\frac{3}{4} \times 8\frac{1}{2}$	
KREEFVERKOOPSTER		6×8	
VEGHANE		$8\frac{1}{4} \times 11$	
KRUIEVERKOOPSTER II		$7\frac{3}{4} \times 9$	
KAAPSE VISSERMAN		$6\frac{1}{4} \times 7\frac{1}{2}$	
POINSETTIA		$17\frac{1}{4} \times 23\frac{1}{4}$	
SWYGENDE MODELLE		$18 \times 23\frac{1}{4}$	
HAANVEGTER		$8\frac{1}{4} \times 11$	
KAAP-MALEISE BRUID		$6\frac{1}{8} \times 7\frac{3}{8}$	
BLOMMEVERKOOPSTER		$6 \times 6\frac{1}{2}$	
PAMPOENVERKOOPSTER		$6 \times 6\frac{1}{2}$	
<hr/>			
<u>VAN ESSCHE, MAURICE</u>			
GROEP NATURELLEVROUE	OLIE	$24\frac{1}{2} \times 29\frac{1}{2}$	1962?
<hr/>			
<u>VOLSCHENK, J.E.A.</u>			
KAAPSE AALWYNE	OLIE	$14 \times 7\frac{1}{2}$	1930
DRAKENSTEINBERGE, PAARL, K.P.	OLIE	10×12	1962?
AAND OP DIE VELD	OLIE	$14 \times 7\frac{1}{2}$	1930
ROTSE EN AALWYNE, RIVERSDAL	OLIE	12×10	1936
DIE EENSAME HUISIE VAN DIE VEEWACTER	OLIE	$14 \times 7\frac{1}{2}$	1930
VELD EN BERCKETTING	OLIE	$14 \times 7\frac{1}{2}$	1930
GESIG BY 'n BOEREWONING	OLIE	$14 \times 7\frac{1}{2}$	1930

KUNSTENAARS EN KUNSWERKE	MEDIUM OF AARD VAN	GROOTTE	JAAR
<u>VYVIAN, D.M.</u>			
DIE AMFITEATER, DRAKENSBERGE	OLIE	11 x 18	1953
<u>WALE, ERIC</u>			
DU TOITSKLOOF, K.P.	OLIE	14 x 18	1962?
ONDER DIE MAJESTIEUSE DRAKENSBERGE	OLIE	14 x 18	1962?
ROOIBOKKE BY DIE DRINKPLEK	OLIE	14 x 18	1962?
SKUIMENDE WATER, HERMANUS	OLIE	14 x 18	1962?
KALKBAAIHAWE, K.P.	OLIE	14 x 18	1962?
TAFELBERG	OLIE		1962?
TREKVISSERS, VISHOEK, K.P.	OLIE	14 x 18	1962?
OP SLEEPTOU NA KAAPSTAD	OLIE	360 x 460mm	1979
LAAGGETY	OLIE	390 x 550mm	1979
"VAARWEL" WINDSOR CASTLE	OLIE	595 x 450mm	1979
<u>WENNING, PIETER</u>			
MALEIERWOONBUURT	OLIE	595 x 45mm	1979
MALTA PLAAS, OBSERVATORY, K.P.	OLIE	17 x 15	1953
<u>WICHGRAF</u>			
BOERENDEPUTATIE	OLIE	MONOCHROOM	1908?
		29½ x 13½	
		KLEUR	1930
		11 x 16	

KUNSTENAARS EN KUNSWERKE	MEDIUM OF AARD VAN	GROOTTE	JAAR
--------------------------	-----------------------	---------	------

WILES, W.G.

DEUR DIE DRIF	OLIE	14½ x 17	1955
DIE SKINDERBOOM	OLIE	18 x 15	1955
BANHOEKVALLEI, STELLENBOSCH	OLIE	19 x 14	1953
DIE DRAAI IN DIE PAD	OLIE	18 x 15	1955

AFDRUKKE VAN EUROPESE "OU MEESTERS", ONDER ANDERE VAN :

GAINSBOROUGH, SIR JOSHUA REYNOLDS, DA VINCI	Sedert 1910
REMBRANDT, DE HOECH, MILLET, HOBBERMA, CLAUS MEYER	Altyd meer
VERMEER, BOTTICELLI, HALS, MURILLO, TURNER	bygevoeg
EN ANDERE.	

BYVOEGSEL II

KATALOGUS

VAN DIE KUNSVERSAMELING VAN DIE SCHWEICKERDTFAMILIE

ALGEMEEN

1. Hierdie katalogus is saamgestel deur J.L. Pretorius. Van elke kunswerk is 'n kleurskyfie geneem. Die volledige stel skyfies is vir bewaring ingegee by die Kunsargief van die Universiteit van Pretoria. Elke skyfie is genommer ooreenkomstig die katalogusnommer.
2. Die kunstenaars word alfabeties gegee.
3. Die kunswerke is soos volg genommer:
Eerste syfer: Chronologiese volgorde van kunstenaars
Tweede syfer: Chronologiese volgorde van kunstenaar se werk
Derde syfer: Chronologiese volgorde van die kunswerke in die katalogus
4. Besonderhede oor kunswerke kom voor in die volgorde
Titel, datum van kunswerk, medium waarin dit uitgevoer is, afmetings in die volgorde breedte x hoogte aangegee in millimeter, waar en hoe onderteken, waar uitgestal indien van toepassing, publikasies waarin dit verskyn indien van

toepassing en algemene besonderhede waar nodig. Die huidige houer van die kunswerk word in hakies aangegee.

5. Afkortings: a. Algemeen

dat. :	datum	nr. :	nommer
get. :	geteken	Pta. :	Pretoria
kat. :	katalogus	U.P. :	Universiteit
kat. Schw.:	katalogus van		van
	reproduksies deur		Pretoria
	Schweickerdt versprei		

b. Houers van kunswerke

Carl Schw. :	Mnr. Carl Schweickerdt
E. Schw. (Edms) Bpk.:	E. Schweickerdt (Edms.) Bpk.
Eileen Schw. :	Mev. Eileen Schweickerdt
Friemelt :	Mnr. en Mev Richard Friemelt (Elsa)
Hesse :	Dr. en Mev. Victor Hesse (Martha)
Proz. :	Mnr. en Mev. W. Prozesky (Erika)
Snyck. :	Mnr. en Mev. W.A. Snyckers (Gudrun)
Streicher :	Adv. en Mev. P.E. Streicher (Helga)

6. Titels van skilderye is in Afrikaans aangegee behalwe in

en 'n vertaling nie gewens is nie. In baie gevalle is die titel agter op die raam aangebring en in sommige gevalle soos met J.E.A. Volschenk, deur die kunstenaar self agter op die doek geskrywe. In enkele gevalle het die samesteller eie diskresie gebruik en 'n titel toegeken na aanleiding van die tema wat uitgebeeld is.

1. ABBOTT, CLAW
1/1/1 Waterbokke; geen dat., Pen, 300 x 240, get.
L.O.: C.A. (Proz)
2. ADAIR, DON
2/1/2 "Offenau", Pretoria; 1977, Pen en waterverf, 490
x 590, get. R.O.: Don Adair 1977 L.O.:
"Offenau", Pretoria. Voorstelling van Mnr. Callie
Schweickerdt se huis. (Carl Schw.)
2/2/3 Pretoria Boys High School; 1979, Pen en
waterverf, 280 x 400, get. R.O.: Don Adair 1979
L.O.: Pretoria Boys High School, Pretoria.
(Friemelt)
2/3/4 Die Afrikaanse Hoër Meisieskool, Pretoria; 1974,
Pen en waterverf, 265 x 355, get. R.O.: Don
Adair '74 (Friemelt).
2/4/5 Guckhinab, Hermanus; 1973, pen en waterverf,
495 x 345, get. R.O.: Don Adair. Dit stel die
vakansiehuis van Emil II en Callie Schw. voor.
(Carl Schw.)

3. AMPENBERGER, IRIS
- 3/1/6 Twee kinders; geen dat., Olie op doek op bord,
500 x 392, get. L.O.O: Iris Ampenberger. (Carl
Schw.)
- 3/2/7 Swart vroue en kind voor hut; geen dat., Olie op
doek op bord, 593 x 447, get. R.O.: YAfam
Ampenberger (E. Schw. (Edms.) Bpk.)
- 3/3/8 Twee swart vroue; 1974, waterverf, 115 x 160,
get. L.O.: Iris Ampenberger. (Streicher).
- 3/4/9 Drie Kleurlingmeisies; geen dat., Olie of bord,
595 x 490, get. L.O.: Iris Ampenberger.
(Streicher).
- 3/5/10 Blomstillewe - Jakopregoppe en Oumakappies;
geen dat., Olie op bord, 370 x 490, get. L.O.:
Iris Ampenberger (Streicher).
4. AMPENBERGER, STEFAN
- 4/1/11 Landskap; Olie op doek op bord, 600 x 445, get.
L.O.: Stefan Ampenberger. (Friemelt).
- 4/2/12 Straatjie - vrou en sonneblomme; Olie op doek op
bord, 600 x 495, get. R.O.: Stefan Ampenberger.
(Proz.)
5. AMSCHEWITZ, J.H.
- 5/1/13 Die Koket; geen dat; Olie op doek, 600 x 500,
get. R.O.: J.H.A. Agter op skildery geskryf:
"The flirt" (E.C.G. Schw.)

- 5/2/14 Stillewe - porseleinbeeldjie en blomme; geen dat.,
Olie of bord, 225 x 335, get. R.O.: Amschwitz.
(Streicher).
6. ANDERSEN, NILS
- 6/1/15 Seeroetes; geen dat., Ets, 150 x 92, get. R.O.:
Nils Andersen, L.O.: Sea trails. (Carl Schw.)
- 6/2/16 Stroois en droë boom; geen dat., Olie op doek op
bord, 595 x 440, get. L.O. Nils Andersen. (Carl
Schw.)
- 6/3/17 Verskriklike Nag langs die Molopo, Kalahari; geen
dat., Olie op bord, 450 x 297, get. R.O.: Nils
Andersen. Geskilder tydens 'n toer saam met
Emil II na Namib. (Eileen Schw.)
- 6/4/18 Wilgerbome; geen dat., Waterverf, 532 x 355,
get. L.O.: Nils Andersen (dof) (Eileen Schw.)
- 6/5/19 Skip in Durban Hawe; geen dat., olie op bord,
950 x 597, get. L.O.: Nils Andersen. (Eileen
Schw.)
- 6/6/20 Die Muur met 'n skoorsteen; geen dat., potlood en
wit kryt op donker bruin papier, 150 x 165, get.
L.O.: Nils Andersen. (Eileen Schw.)
- 6/7/21 Bote by Waenhuiskrans; geen dat., waterverf,
530 x 360, get. L.O.: Nils Andersen. (Eileen
Schw.)
- 6/8/22 Plaaswerf; 1961, Olie op doek op bord, 600 x 445,
get. L.O.: Nils Andersen 1961. (Friemelt).
- 6/9/23 Rootjies; geen dat, waterverf, 340 x 235, get.
R.O.: Nils Andersen. (Friemelt).

- 6/10/24 Plaaswerf; geen dat., waterverf, 355 x 245, get.
L.O.: Nils Andersen (onduidelik, met pen)
(Friemelt).
- 6/11/25 Bootwerf; geen dat, waterverf, 345 x 245, get.
L.O.: Nils Andersen. (Hesse).
- 6/13/26 Huis en bome; geen dat, swart conté en wit kryt
op donkerbruin papier, 355 x 260, get. R.O.:
Nils Andersen. (Streicher).
- 6/13/27 Skip in die Durbanhawe, laagwater; geen dat.,
waterverf op bord, 335 x 245, get. R.O.: Nils
Andersen. (Streicher).
- 6/14/28 Kalahariduine; geen dat., olie op bord, 585 x
435, get. R.O.: Nils Andersen. (Proz.)
- 6/15/29 In die Namib, S.W.A.; 1949, geen dat. aangedui,
Olie op bord, 595 x 440, get. L.O.: Nils
Andersen. Reproduksies versprei Schw. Kat.
Geschilder op toer saam met Emil II in 1949,
(Proz.)
- 6/16/30 Landskap; geen dat., conté en gouache op bruin
papier, 145 x 132, get. R.O.: Nils
Andersen. (Proz.)
- 6/17/31 Skip en sleepboot, Durban hawe; geen dat.,
waterverf, 515 x 345, get. L.O.: Nils Andersen.
(Proz.)
- 6/18/32 Landskap met kiepersol en boom; geen dat., conté
en pastel op bruin papier, 370 x 255, get. R.O.:
Nils Andersen. (Snyckers).

- 6/19/33 Paadjie tussen bome; geen dat., conté en pastel op bruin papier, 250 x 355, get. R.O.: Nils Andersen. (Friemelt).
- 6/20/34 Vallei van duisend heuwels; geen dat., conté en pastel op bruin papier, 372 x 260, get. R.O.: Nils Andersen. (Friemelt).
- 6/21/35 Die Plaaswerf; geen dat., Olie, 900 x 600, get. R.O.: Nils Andersen. Reproduksies versprei, Schw. kat. (E. Schw. (Edms.) Bpk.)
- 6/22/36 Kremetarte; 1960, Olie op bord, 1210 x 910, get. R.O.: Nils Andersen. (E. Schw. (Edms.) Bpk.)
- 6/23/37 Spitzkopje, S.W.A.; 1950, geen dat. aangedui, Olie op doek op bord, 895 x 590, get. L.O.: Nils Andersen. Reproduksies versprei, Schw. kat. Geskilder op toer saam met Emil II in 1950 (E. Schw. (Edms.) Bpk.)
- 6/24/38 Die Ou Skuur; geen dat., Olie op bord, 1200 x 890, get. R.O.: Nils Andersen. Reproduksies versprei, Schw. kat. (E. Schw. (Edms.) Bpk.)

7. ANDREWS, RAYMOND

- 7/1/40 Witkoparend; 1973, Serigrafie, 450 x 580, get. R.O.: R. Andrews A/P. Byskrif "To Mr. Schweickerdt in appreciation, Ray and Liz". (Streicher).
- 7/2/41 Reier; geen dat., Serigrafie, 425 x 545, get. L.O.: R. Andrews R.O.: Artists Proof ¹/₅ (Proz.)

7/3/42 Heilige Ibis; geen dat., Serigrafie, 425 x 550,
get. L.O.: R. Andrews, R.O.: Artists Proof ¹/5.
(Snyck.)

8. ASCHENBORN, DIETER

8/1/43 Termiethoop, S.W.A.; 1944, waterverf, 175 x 130,
get. L.O.: Aschenborn 44. (Friemelt).

8/2/44 Tarentale; 1976, Waterverf + gemeng op
Koedoeleer, 720 x 400, get. R.O.: D. Aschenborn
'76 (Friemelt).

8/3/45 Springbokke; 1972, Waterverf + gemeng op
Koedoeleer, 1760 x 540, get. L.O.: D.
Aschenborn 72. (E. Schw. (Edms.) Bpk.)

9. ASCHENBORN, H.A.

9/1/46 Perderuiters en Ossewaens, S.W.A.; geen dat.,
Litografie, 328 x 165, get. R.O.: A in hoek,
daaronder H.A. Aschenborn, L.O.: no. 28 (Eileen
Schw.)

10. BAIRD, ALFRED. (R.A.)

10/1/47 Onbenoem, perde; geen dat., Waterverf, 360 x
272, get., L.O.: Monogram - (Eileen Schw.)

10/2/48 Besig om te ploeg; geen dat., Waterverf, 220 x
220, get., R.O.: Monogram - (Streicher).

10/3/49 Die Hooilaaiers; geen dat., Waterverf, 380 x 240,
get., R.O.: Monogram - (Snyckers).

11. BATISS, WALTER W.
- 11/1/50 Afrikamiddag; geen dat., Olie op doek, 495 x 400, get. R.O.: Battiss. Uitgest. Battiss comprehensive exh., 1979/80, Pta. Kunsmuseum kat. nr. 28. (E. Schw. (Edms.) Bpk.)
- 11/2/51 Boesmanfigure; geen dat., Olie op doek, 305 x 450, get. R.B.: Battiss. (Friemelt).
12. BOONZAIER, GREGOIRE
- 12/1/52 Vissershuisies met windlaaier, Waenhuiskrans, K.P.; 1959, Olie op doek, 600 x 445, get. L.O.: Gregoire 1959. (Carl Schw.)
- 12/2/53 Stillewe met granate; 1969, Olie op bord, 465 x 290, get. L.B.: Gregoire 1969. (Carl Schw.)
- 12/3/54 Straat met motorkar in Distrik Ses; 1966, Olie op doek, 1040 x 760, get. L.O.: Gregoire 1966. (Eileen Schw.)
- 12/4/55 Nat Straat; 1955, Olie op doek op bord, 395 x 295, get. L.O.: Gregoire 1955. (Eileen Schw.)
- 12/5/56 Takkie met blomme; 1975, linodruk en waterverf, 135 x 190, get. L.O.: Gregoire 1975. (Eileen Schw.)
- 12/6/57 Donkiekarretjie; 1976, lino, 169 x 115, get. L.O.: Gregoire 1976. (Eileen Schw.)
- 12/7/58 Moskee, Distrik Ses; geen dat., lino, 138 x 98, get. L.O.: Gregoire. (Eileen Schw.)
- 12/8/59 Kaartspelers; swart ink en waterverf op ligbruin kanton, 550 x 370, get. R.O.: Gregoire 1958.

- 12/9/60 Duiwelspiek vanaf Dist. Ses, Kaapstad; 1963, Olie op doek, 600 x 495, get. L.O.: Gregoire 1963. (Friemelt).
- 12/10/61 Stillewe met granate; 1969, Olie op bord, 325 x 480, get. R.O.: Gregoire 1969. (Friemelt).
- 12/11/62 Stillewe met blommetyes; 1976, Olie op bord, 245 x 345, get. L.B.: Gregoire 1976. (Friemelt).
- 12/12/63 Visserhuisies, Hotagterklip; 1982, gekleurde lino, 190 x 125, get. R.O.: Gregoire. (Friemelt).
- 12/13/64 Moskeetje, Dist. Ses; 1979, lino, 105 x 150, get. L.O.: Gregoire 1979. (Friemelt).
- 12/14/65 Dieselfde as nr. 12/6/57. (Friemelt)
- 12/15/66 Straatjie Dist. Ses; 1980; lino, 90 x 140, get. L.O.: Gregoire 1980. (Friemelt).
- 12/16/67 Twee Bome; 1973, lino, 140 x 175, get. L.O.: Gregoire 1973. (Friemelt).
- 12/17/68 Dieselfde as nr. 12/5/56. (Friemelt).
- 12/18/69 Bloeisels; 1974, lino, 125 x 195, get. L.O.: Gregoire 974. (Friemelt).
- 12/19/70 Waenhuiskrans; 1959, Waterverf en sepia, 430 x 310, get. L.O.: Gregoire 1959. (Friemelt).
- 12/20/71 Stillewe met granate; 1957, Houtskool en gouaché, 525 x 360, get. L.B.: Gregoir (sic) 1957. (Hesse).
- 12/21/72 Twee Kleurlinge; 1959, pen en waterverf, 255 x 330, get. R.O.: Gregoire 1959. (Hesse).
- 12/22/73 Stillewe met bloeisels; 1968, Olie op bord, 230 x 385, get. R.O.: Gregoire 1968. (Streicher).

- 12/23/74 Vissermanhuisies by Waenhuiskrans (Arniston); 1959, Pen en swart ink, 385 x 250, get. L.O.: Gregoire 1959. (Streicher).
- 12/24/75 Landskap met wolke, Kenilworth; 1965, Olie op doek, 500 x 400, get. R.O.: Gregoire 1965. (Proz.)
- 12/25/76 Vervalle Huisies; 1959, Pen en waterverf op grys papier, 300 x 220, get. L.O.: Gregoire 1959. (Proz.)
- 12/26/77 Maleier-woonbuurt Kaapstad; 1942, Olie op doek, 910 x 650, get. L.O.: Gregoire. Reproduksies versprei, kat. Schw. (E. Schw. (Edms.) Bpk.)

13. BORMAN, JOHANNES

- 13/1/78 Droë Boom; 1977, Waterverf, 225 x 310, get. L.O. Borman 77. (Carl Schw.)
- 13/2/79 Landskap; 1978, Waterverf, 220 x 150, get. L.O. 78 Borman. (Friemelt).
- 13/3/80 Landskap met Bome; 1976, Waterverf, 155 x 220, get. L.O. 76 Borman. (Friemelt).
- 13/4/81 Landskap; geen dat., Waterverf, 335 x 235, get. R.O. Borman. (Friemelt).
- 13/5/82 Landskap met Bome; 1976, Waterverf, 355 x 245, get. L.O. 76 Borman. (Friemelt).
- 13/6/83 Landskap met Aalwyn; 1962, Olie op bord, 500 x 395, get. L.O. Borman 62. (Streicher).
- 13/7/84 Groef in Valhalla; geen dat., Olie op doek op bord, 490 x 365, get. R.O. Borman. (Friemelt).

14. BOTHA, DAWID
- 14/1/85 Dreigende Onweer; geen dat., Waterverf, 485 x 345, get. L.O.: Dawid Botha. (Carl Schw.)
- 14/2/86 Vissershuisies; 1979, verniste conté op skilderdoek op bord, 198 x 145, get. L.O.: Dawid Botha 79. (Carl Schw.)
- 14/3/87 Gesnoeide Wingerd, Boland; geen dat., Olie op doek op bord, 500 x 295, get. L.O.: Dawid Botha. (Carl Schw.)
- 14/4/88 Namakwaland; 1967, Olie op doek op bord, 755 x 500, get. R.O.: Dawid Botha 67 (Carl Schw.)
- 14/5/89 Straat met Eikebome; geen dat., lino, 100 x 75, get. L.B.: D, L.O.: Dawid Botha, R.O.: ⁸⁰/100 (Carl Schw.)
- 14/6/90 Kleurlinghuisies by Waenhuiskrans; geen dat., lino, 112 x 74, get. L.O.: D en Dawid Botha, R.O.: ⁸³/100. (Carl Schw.)
- 14/7/91 Meerlustgewel; geen dat., lino, 82 x 100, get. L.O.: D en Dawid Botha, R.O.: ¹⁰⁰/100. (Carl Schw.)
- 14/8/92 Koppie en hutte, Oos-O.V.S.; geen dat., lino, 100 x 75, get. L.O.: D en Dawid Botha, R.O.: ⁹⁴/100. (Carl Schw.)
- 14/9/93 Kruik en Vrugte; geen dat., lino, 45 x 92, get. geen. (Carl Schw.)
- 14/10/94 Namakwaland; geen dat., Olie op doek, 745 x 495, get. L.O.: Dawid Botha. (Friemelt).

- 14/11/95 Landskap; 1962, Olie op doek op bord, 520 x 290, get. L.O.: Dawid Botha 62. (Friemelt).
- 14/12/96 Landskap met Bome en Huisie; geen dat., Olie skets op doek op bord, 195 x 145, get. R.O.: Dawid Botha. (Friemelt).
- 14/13/97 Stillewe met Granate en Emmertjie; 1976, lino, 210 x 105, get. L.O.: D en Dawid Botha 76, R.O.: 100/100. (Friemelt).
- 14/14/98 Nat straat met bome, Paarl; 1960, Olie op doek 745 x 595, get. L.O.: Dawid Botha 60. Reproduksies versprei. (Proz.)
15. BRUSS, DAWN
- 15/1/99 Esel; 1981, ets, 400 x 480, get. R.O.: Dawn Bruss, M.O.: Easel, L.O.: 30/80, 81. (Carl Schw.)
16. BÜCHNER, CARL
- 16/1/100 Jong Harlekyn; geen dat., Olie op doek op bord, 500 x 650, get. L.B.: Büchner. (Carl Schw.)
- 16/2/101 Harlekyn; geen dat., 74 x 110, get. L.B.: Büchner. (Carl Schw.)
- 16/3/102 Drie Harlekyne; geen dat., 74 x 110, get. L.O.: Büchner. (Carl Schw.)
17. CARTER, SYDNEY
- 17/1/103 Bloekombome langs die Johannesburgpad; geen dat., gouaché op karton, 625 x 500, get. R.O.:

Sydney Carter. Reproduksies versprei kat. Schw.
Gedenkuitstalling, Pta. Kunsmuseum en U.P.
oudstudiante. (Carl Schw.)

17/2/104 Grasdakhuis; geen dat., gouaché, 318 x 255,
get. R.O.: Sydney Carter. (Carl Schw.)

17/3/105 Portret van 'n Spaanse Model; 1897, Olie op Doek
op bord, 500 x 392, get. L.O.: Sydney Carter
1897, gedenkuitstalling Pta. Kunsmuseum Leêr
35/4 Carter, S. (Eileen Schw.)

17/4/106 Stille water, Craighall, Johannesburg; geen dat.,
gouaché, 505 x 365, get. R.O.: Sydney Carter.
Reproduksies versprei, kat. Schw.,
gedenkuitstalling Pta. Kunsmuseum. (Friemelt).

17/5/107 Bloekombome; geen dat., gouaché, 635 x 510,
get. R.O.: Sydney Carter. Gedenkuitstalling Pta.
Kunsmuseum, Leêr 35/4 Carter S. (Friemelt).

17/6/108 Bome; geen dat., gouaché, 500 x 365, get. R.O.:
Sydney Carter. (Hesse).

17/7/109 Bloekombome; geen dat., gouaché, 445 x 315,
get. R.O.: Sydney Carter. (Streicher).

17/8/110 By Sesmyspruit; geen dat., Olie op doek, 886 x
595, get. R.O.: Sydney Carter. Gedenkuitstalling
Pta. Kunsmuseum, Leêr 35/4 Carter S. (Proz.)

18. CETELLIER, PIERRE

18/1/111 Bote langs die rivier; geen dat., ets, 635 x 445,
get. R.O.: Pierre Cetellier. (Proz.)

19. CILLIERS-BARNARD, BETTIE
19/1/112 Vroue; 1981, Serigrafie, 460 x 605, get. R.O.:
Bettie Cilliers-Barnard Paris 81, L.O.: ¹⁸/50.
(Carl Schw.)
20. CLAERHOUT, FRANS
20/1/113 Die Waentjie; geen dat., verdunde olie en pen,
430 x 300, get. L.O.: F. Claerhout. (Carl Schw.)
21. COETZER, W.H.
21/1/114 Vergesig van die Drakensberge, Natal; 1941, Olie
op doek, 810 x 500, get. L.O.: W.H. Coetzer 41.
Reproduksies versprei, kat. Schw., Ons Kuns.
(Carl Schw.)
21/2/115 Na die Storm (Kremetarte); 1942, Olie op doek,
1020 x 700, get. R.O.: W.H. Coetzer 42.
Reproduksies versprei, kat. Schw., Ons Kuns.
(Carl Schw.)
21/3/116 Die Trek oor die Drakensberge; 1939 - 42, Olie
op doek, 907 x 602, get. R.O.: W.H. Coetzer
1939 - 42. Reproduksies versprei, kat. Schw.,
Ons Kuns. (Carl Schw.)
21/4/117 Gesig op die Laeveld; 1942, Olie op doek, 855 x
630, get. R.O.: W.H. Coetzer 42. Reproduksies
versprei, kat. Schw., Ons Kuns. (Carl Schw.)
21/5/118 Die Bokwagter; 1946, Olie op doek, 850 x 705,
get. R.O.: W.H. Coetzer 46. (Friemelt).

- 21/6/119 Vroue wat hout versamel; geen dat., ets, 130 x 65, get. L.O.: W.H. Coetzer 6. (Hesse).
- 21/7/120 Zoeloe hutte - Mont-Aux-Sources; dat. onleesbaar, ets in bruin, 150 x 118, get. L.O.: W.H. Coetzer 12. (Streicher).
- 21/8/121 Naby Mica, O-Transvaal; 1943, Olie op doek, 520 x 385, get. L.O.: W.H. Coetzer 43. (Streicher).
- 21/9/122 Storm oor die Oostelike krans, Mont-aux-Sources, Natal; 1942, Olie op doek, 852 x 625, get. R.O.: W.H. Coetzer 42. Reproduksies versprei, kat. Schw., Ons Kuns. (Proz.)
- 21/10/123 Swart vrou by vuurtjie, Drakensberg; 1941, Olie op bord, 475 x 315, get. L.O.: W.H. Coetzer 41. (Proz.)
- 21/11/124 Statjie, laat middag; 1963, Olie op doek op bord, 385 x 310, get. L.O.: W.H. Coetzer 63. (Proz)
- 21/12/125 Onweer in die Berge; 1944, Olie op doek, 500 x 395, get. R.O.: W.H. Coetzer 44. (Snyckers).
- 21/13/126 Twee Drakensbergtonele; 1943, ets, twee drukke langs mekaar 65 x 125 elk, get. R.O.: W.H. Coetzer 43 in spieëlbeeld (Linkerdruk) en L.O.: W.H. Coetzer 43 in spieëlbeeld (Regterdruk) heel onder inskrywing in kunstenaar se handskrif: Met Beste Wense van W.H. Coetzer en fam. Die afdrukke is agter op mnr. en mev. Friemelt se huweliksuitnodigingskaartjie gedruk. (Friemelt).

21/14/127 Uitsig oor Laeveld; 1942, Olie op doek, 915 x 610, get. L.O.: W.H. Coetzer, 42. Reproduksies versprei, kat. Schw. (Carl Schw.)

21/15/128 Drakensberge; 1942, Olie op doek op bord, 350 x 285, get. L.O.: W.H. Coetzer 42. (Carl Schw.)

22. CROESER, MICHAEL

22/1/129 Bosveld; geen dat., sepia en pen, 270 x 180, get. R.O.: Michael Croeser. (Eileen Schw.)

22/2/130 Sloot in Son en Skadu, Spoelklip, Oos-Transvaal; geen dat., Olie op bord, 395 x 290, get. L.O.: Michael Croeser. (Friemelt).

23. DE BEER, ANDRÉ

23/1/131 Vroue met Vrugte; 1968, Olie op doek of bord, 165 x 217, get. R.O.: André de Beer 68. (Carl Schw.)

23/2/132 Vissershuisies by Onrus, Hermanus, K.P.; 1968, Olie, 445 x 290, get. L.O.: André de Beer 68. (Eileen Schw.)

23/3/133 Die Kaartspelers; 1970, Olie op doek op bord, 500 x 345, get. L.O.: André de Beer 80. (Friemelt).

23/4/134 Stillewe met Krisante; 1969, Olie op doek op bord, 430 x 275, get. T.O.: André de Beer 69. (Friemelt).

23/5/135 Afdakke, Lothair; 1968, Olie op doek op bord, 500 x 295, get. L.O.: André de Beer 68.

- 23/6/136 Stillewe met pere; 1968, Olie op doek op bord,
550 x 400, get. L.O.: André de Beer 68.
(Snyckers).
- 23/7/137 Huise langs die See; 1968, Olie op doek op bord,
500 x 300, get. L.O.: André de Beer. (Friemelt).
- 23/8/138 Landskap met Huise; 1968, Olie op doek op bord,
500 x 280, get. R.O.: André de Beer 68.
(Friemelt).
24. DE BOOM, MARCELLA
- 24/1/139 Oggend; 1981, Waterverf, 465 x 340, get. R.O.:
Marcella de Boom, L.O.: Oggend. (Carl Schw.)
25. DESMOND, NERINE
- 25/1/140 Vroue van Transkei; geen dat., Waterverf, 340 x
490, get. R.O.: Nerine Desmond, (Eileen Schw.)
- 25/2/141 Basoetoeruiters; 1976, Waterverf, 555 x 370, get.
R.O.: Nerine Desmond 1976. (Eileen Schw.)
- 25/3/142 Ruiters, Lesotho; geen dat., Waterverf, 460 x
335, get. L.O.: Nerine Desmond. (Proz.)
- 25/4/143 Basoetoeherderseun; 1943, Houtskool, 325 x 530,
get. L.O.: Nerine Desmond 1943. Oneweredige
boonste rand. (Friemelt).
- 25/5/144 Basoetocruiters (Cavalcade); geen dat., Olie op
bord, 850 x 590, get. L.O.: Nerine Desmond.
Reproduksies versprei. Kat. Schw. (E. Schw.
(Edms.) Bpk.)

26. DROEGE, OSCAR
- 26/1/145 Bootjies; geen dat., gekleurde houtsnee, 395 x
230, get. R.O.: Oscar Droege. (Streicher).
- 26/2/146 Bote langs die Meer; geen dat., gekleurde
houtsnee, 450 x 300, get. R.O.: Oscar Droege.
(Snyckers).
27. DRYSDALE, L.
- 27/1/147 Huis in Pretoria; geen dat., Waterverf, 365 x
267, get. L.O.: C. Drysdale. (Eileen Schw.)
28. DUNSTON, LOLA
- 28/1/148 E. Schweickerdt se winkel [†] 1910; 1975,
Litopress, 210 x 150, get. R.O.: Lola Dunston
1975 impr., en daaronder: L. Dunston, L.O.:
Proof. Proefdruk vir boek Dunston, L., Young
Pretoria 1889-1910.
29. DU TOIT, M.
- 29/1/149 Aalwyne in 'n Landskap; geen dat., Waterverf,
245 x 170, get. R.O.: M. du Toit. (Friemelt).
- 29/2/150 Landskap - boom en berg, geen dat., Waterverf,
242 x 170, get. R.O.: M. du Toit. (Friemelt).
30. ELOFF, RENÉ
- 30/1/151 Langtoon-watervoël; geen dat., monodruk, 225 x
340, get. M.O.: René Eloff. (Carl Schw.)

- 30/2/152 In die Blomtuin; geen dat., Olie op doek, 580 x 780, get. M.O.: René Eloff. (Friemelt).
- 30/3/153 Kelkiewyne; geen dat., monodruk, 365 x 500, get. M.O.: René Eloff. Uitgestal Pieter Wenning-galery. (Friemelt).
31. ELOFF, ZAKKIE
- 31/1/154 Tarentale; geen dat., Olie op doek op bord, 445 x 290, get. R.O.: Z. Eloff. (Carl Schw.)
- 31/2/155 Poinsettias; 1956, Olie op bord, 282 x 290, get. R.B.: Eloff 56. (Carl Schw.)
- 31/3/156 Wild by die Drinkplek; geen dat., Olie op bord, 250 x 446, get. L.O.: Z. Eloff. (Eileen Schw.)
- 31/4/157 Steenbokkie; geen dat., Sepia en pen, 165 x 320,, get. R.O.: Z. Eloff. (Friemelt).
- 31/5/158 Elande; geen dat., Sepia en pen, 360 x 250, get. L.O.: Proeftekening Z. Eloff. (Friemelt).
- 31/6/159 Twee Koedoekoeie; geen dat., Sepia en kwas, 400 x 265, get. L.O.: Z. Eloff.
- 31/7/160 Steenbokkies; 1972, Olie op doek, 545 x 395, get. L.O.: Z. Eloff, 72. (Friemelt).
- 31/8/161 Leeu wat water drink; geen dat., monodruk en pastel, 485 x 370, get. L.O.: Z. Eloff. (Proz.)
- 31/9/162 Rooibokke; geen dat., Olie op doek, 1210 x 860, get. R.O.: Z. Eloff. (E. Schw. (Edms.) Bpk.)

32. ENSLIN, GEORGE
- 32/1/163 Huise en Bote in die Baai; geen dat., Olie op doek, 495 x 400, get. R.O.: George Enslin. (Friemelt).
- 32/2/164 Bootjies in Saldanhaabaai; 1958, Olie op bord, 590 x 495, get. L.O.: George Enslin 58. (Streicher).
- 32/3/165 Cordoba; geen dat., ets en waterverf, 150 x 120, get. R.O.: George Enslin. (Friemelt).
33. ERIKSON, AXEL
- 33/1/166 Herfs in S.W.A.; 1911, Olie op doek, get. R.O.: Axel Erikson. Reproduksies versprei. Kat. Schw. Roos, N.O., Kuns in Suidwes-Afrika. (E. Schw. (Edms.) Bpk.)
- 33/2/167 Springbokkies, S.W.A.; geen dat., Olie op bord, 385 x 315, get. R.O.: Axel Erikson. Roos, N.O., Kuns in Suidwes-Afrika. (Hesse).
- 33/3/168 Landskap S.W.A.; geen dat., Olie op bord, 485 x 315, get. R.O.: Axel Erikson. Roos, N.O., Kuns in Suidwes-Afrika. (Hesse).
34. FANST (sic)
- 34/1/169 Pot met rooi Jakob Regoppe; geen dat., Olie op doek op bord, 217 x 240, get. L.O.: FANST (onduidelik). (Carl Schw.)

35. FINDLAY, DICK
35/1/170 Kuifkopboskraai; 1971, litografiese afdruk, 210 x 320, get. R.O. Dick Findlay 71. (Streicher).
36. FLINT, W. RUSSEL
36/1/171 Drie meisies; geen dat., litografiese reproduksie van waterverfskildery, 700 x 510, get. R.O.: W.R.W. Flint (deur kunstenaar). (Eileen Schw.)
37. FRIEMELT (SCHWEICKERDT), ELSE
37/1/172 Stillewe met Rooi Poinsettias; geen dat., Olie op doek, 400 x 600. get. R.O.: Else. (Friemelt).
37/2/173 Landskap met bome; 1950, Waterverf, 350 x 240, get. R.O. Else Friemelt. (Friemelt).
37/3/174 Stillewe met Blomme; 1981, pastel, 370 x 290, get. M.O.: Monogram E.F. 81. (Friemelt).
37/4/175 Speldekussinkies; 1978, Waterverf, 250 x 350, get. M.O.: Monogram E.F. 78. (Friemelt).
37/5/176 Stillewe met Trompet; geen dat., Olie op bord, 320 x 380, get. R.O.: Monogram E.F. (Friemelt).
37/6/177 Stillewe met Blomme; geen dat., Olie op bord, 290 x 390, ongeteken. (Friemelt).
38. GASTEIGER, A.
38/1/178 Blomstillewe; geen dat., Olie op doek, 815 x 715, get. R.O.: A. Gasteiger. (Carl Schw.)

38/2/179 Stillewe met perskebloeisels; geen dat., Olie op doek, 630 x 800, get. R.O.: A. Gasteiger. (Friemelt).

39. GEORGE, ERNEST

39/1/180 Robin Hood's Bay; geen dat., Waterverf, 350 x 240, get. R.O.: Ernest George. (Snyckers).

40. GERBER, OSWALD

40/1/181 Polparro, Wales; 1975, Waterverf en pen en ink, 350 x 490, get. L.O.: Oswald Gerber 75. Uitgestal E. Schweickerdt. (Eileen Schw.)

41. GLOSSOP, ALLERLEY

41/1/182 Basoetoeland; geen dat., Olie op bord, 343 x 250, get. R.O.: A.G. (Eileen Schw.)

41/2/183 Perde met slee; 1917, Olie op bord, 300 x 215, get. R.O.: Allerley Glossop 1917. (Friemelt).

41/3/184 Perde; geen dat., Olie op bord, 185 x 275, get. R.O.: A. Glossop. (Carl Schw.)

42. GREAVES, C.H.

42/1/185 Vrou met blou kopdoek; geen dat., Waterverf, 205 x 235, get. R.O.: C.H. Greaves. (Proz.)

43. GROBLER, JOHAN

- 43/1/186 Rooibokkies; 1970 (onduidelik) Olie op doek, 755 x 455, get. L.O.: Johan Grobler 1970. (Carl Schw.)
- 43/2/187 Bakoorjakkals; 1972, pastel op bruin papier, 395 x 315. get. R.O.: Johan Grobler 72. (Carl Schw.)
- 43/3/188 Gemsbokke, Etosha; 1975, Olie op doek, 740 x 492, get. R.O.: Johan Grobler 75. (Eileen Schw.)
- 43/4/189 Springbokkie; 1971, Olie op doek, 220 x 345, get. R.O.: Johan Grobler 71. (Eileen Schw.)
- 43/5/190 Troupand; 1971, Olie op doek, 295 x 450, get. R.O.: Johan Grobler 71, uitgestal E. Schweickerdt Junie 1971. (Eileen Schw.)
- 43/6/191 Swartwitpense; 1970, Olie op doek, 595 x 395, get. R.O.: Johan Grobler 1970. (Friemelt).
- 43/7/192 Springbokkies by die Water, Etosha; 1971, Olie op doek, 550 x 350, get. R.O.: Johan Grobler 71. (Streicher).
- 43/8/193 Rooibokkies, Mapungubwe; 1971, Olie op doek, 710 x 450, get. R.O.: Johan Grobler 71. (Proz.)
- 43/9/194 Boskraaie; 1970, Olie op doek, 360 x 510, get. R.O.: Johan Grobler 70. (Proz.)

44. GROBLER, MORNELA(?)

- 44/1/195 Derde Kans; Rooi; 1977, gekleurde ets, 310 x 510, get. R.O.: Mornela Grobler 77 en L.O.:

45. HENKEL, IRMIN
- 45/1/196 Papawers, stillewe; 1976, Olie e.a. media op doek, 645 x 545, get. L.O.: Irmin Henkel '76. (Carl Schw.)
- 45/2/197 Meisie en Kunstenaar; 1976, Olie e.a. media op doek 638 x 740, get. L.O.: Irmin Henkel '76. (Carl Schw.)
- 45/3/198 Drie Figure op die Strand; geen dat., Olie op doek, 745 x 595, get. R.O.: Irmin Henkel. (Eileen Schw.)
- 45/4/199 Stillewe met Vrugte en Pampoen; 1974, Olie op doek, 532 x 435, get. R.O.: Irmin Henkel '74. (Eileen Schw.)
- 45/5/200 Stillewe - Swaardlelies; 1972, Olie e.a. media, 500 x 600, get L.O.: Irmin Henkel ' 72. (Friemelt).
- 45/6/201 Naakfiguur; 1977, Olie e.a. media opdoek, 740 x 940, get. R.O.: Irmin Henkel '77. (Friemelt).
- 45/7/202 Stillewe met peer en papajas; 1973, Olie e.a. media op doek, 490 x 390, get. R.B.: Irmin Henkel '73. (Streicher).
- 45/8/203 Stillewe met druiwe en papawers; 1973, Olie e.a. media, 395 x 445, get. R.O.: Irmin Henkel '73. (Proz.)
- 45/9/204 Emil Schweickerdt; 1969, Olie op bord, 540 x 700, get. L.O.: Irmin Henkel. (E. Schw. (Edms.) Bpk.)

45/10/205 Emil H. Schweickerdt; 1974, Olie op doek, 545 x 700, get. R.O.: Irmin Henkel '74. Opdrag van E. Schw. Portret van Emil II. (E. Schw. (Edms.) Bpk.)

45/11/206 Emil Carl Gottlieb Schweickerdt geb. 5 Nov 1899; 1969, Olie op doek, 545 x 695, get. R.B.: Irmin Henkel 69. Opdrag van E. Schw. Portret van Emil I. (E. Schw. (Edms.) Bpk.)

45/12/207 Edith Eileen Schweickerdt, geb. 11 Junie 1912; 1969, Olie op doek, 545 x 700, get. L.O.: Irmin Henkel 69. Opdrag van E. Schw. Portret van Emil II se vrou. (E. Schw. (Edms.) Bpk.)

45/13/208 Stillewe met uie en pampoene; 1977, Olie op doek, 540 x 490, get. L.O.: Irmin Henkel '77. (E. Schw. (Edms.) Bpk.)

45/14/209 Stillewe met Krewe en lemoene; 1976, Olie op doek, 590 x 490, get. R.O.: Irmin Henkel '76. (E. Schw. (Edms.) Bpk.)

46. HESELBARTH, B

46/1/210 Landskap; geen dat., Olie op doek op bord, 450 x 400, get. R.O.: Hesselbarth. (Eileen Schw.)

46/2/211 Kremetartboom; geen dat., Olie op doek op bord, 325 x 400, get. R.O.: Hesselbarth. (Eileen Schw.)

46/3/212 Vrouc onder die Bome; geen dat., Olie op doek op bord, 330 x 270, get. L.O.: Hesselbarth. (Friemelt).

47. HOLM, ELLY

47/1/213 Stillewe met sonneblomme en vrugte in 'n bak; 1979, Olie op doek op bord, 615 x 455, get. R.O.: Monogram 1979. (Friemelt).

47/2/214 Innsbrück; 1971, gemeng-gouaché e.a. media, 260 x 375, get. R.O.: Feb. Monogram 1971. (Proz.)

48. JENTSCH, ADOLPH

48/1/215 Landskap, S.W.A.; 1965(55?), Waterverf, 342 x 122, get. L.O.: A.J. 1965 (55?). (Carl Schw.)

48/2/216 Vlakte, S.W.A. 1944, Waterverf, 270 x 180, get. R.O.: A.J. 1944. (Carl Schw.)

48/3/217 S.W.A. - Landskap; 1959, Waterverf, get. R.O.: A.J. 1959. (Eileen Schw.)

48/4/218 Vlakte, S.W.A.; 1957, Waterverf, 375 x 170, get. R.O.: A.J. 1957. (Eileen Schw.)

48/5/219 Suid-wes-Afrika; 1949, Waterverf, 275 x 125, get. L.O.: A.J. 1949, op montering R.O.: A. Jentsch en L.O.: S.W.Afrika. (Friemelt).

48/6/220 Toncel naby die Braak, S.W.A.; 1957, Waterverf, 375 x 205, get. R.O.: A.J. 1957. (Friemelt).

48/7/221 Droë Lopie, S.W.A.; 1959, Waterverf, 400 x 225, get. L.O.: A.J. 1959. (Proz.)

49. KABUN, F. (?)
49/1/222 Alte Deutsche Evangelisch-Lutherische Kirche Pretoria; geen dat., ets, 140 x 190, get. R.O.: F. KABUN. (Friemelt).
50. KLAR, OTTO
50/1/223 Bloeisels in Potjie; geen dat., Olie op bord, 220 x 220, get. R.O.: Otto Klar. (Carl Schw.)
51. KÖNIG, H.
51/1/224 "N. d. Natur gez. u. Lith. v. W. Heuer"; geen dat., Steendruk, 430 x 280, nie onderteken. (Friemelt).
52. KUHNERT, WILHELM
52/1/225 Selfportret van Kuhnert met Leeus en Buffels; 1924, ets, 230 x 260, get. L.O.: 1924. (Friemelt).
53. LANABONJA, E. NMAMMU
53/1/226 Die Voël wat ek Bemin; geen dat., lino (of kartondruk), 240 x 340, get. M.O.: E. NMAMMU LANABONJA BIRD I LOVE ¹/2. (Carl Schw.)
54. LANDER, K.
54/1/227 Blouwildebeeste, Etosha; 1964, Waterverf, 465 x 306, get. R.O.: K. LANDER '64. (Streicher).

- 54/2/228 Buffels; 1944, Olie op doek op bord, 195 x 145, get. R.O.: K. LANDER '44. (Eileen Schw.)
- 54/3/229 Volstruise; 5-9-70, potlood, 275 x 158, get. R.O.: K. LANDER 5-9-70. (Eileen Schw.)
- 54/4/230 Sebras; 1961, pen en ink op bruin papier, 375 x 165, get. L.O.: K. LANDER 61. (Friemelt).
- 54/5/231 Koedoes; 1960, pen en ink op bruin papier, 285 x 160, get. R.O.: K. LANDER 60. (Friemelt).
- 54/6/232 Gemsbokke; 1962, pen en ink op grys papier, 120 x 475, get. R.O.: K. LANDER '62. (Friemelt).
- 54/7/233 Koedoes in veld, S.W.A.; geen dat., Waterverf, 300 x 200, get. R.O.: K. LANDER. (Friemelt).

55. LAUBSER, MAGGIE

- 55/1/234 Geel pot met blomme; geen dat., akwarel, 470 x 565, get. L.O.: M. Laubser. (Carl Schw.)
- 55/2/235 Vroue wat Koring Sny; geen dat., Olie op bord, 497 x 395, get. R.O.: M. Laubser. (E. Schw. (Edms.) Bpk.)

56. LÜDECKE-CLEVE, A.

- 56/1/236 Koeie in die Vlei; 1928, Olie op doek, 535 x 385, get. L.O.: A. Lüdecke-Cleve '28. (Friemelt).

57. LYNETTE (?)

- 57/1/237 Naakte Meisie; geen dat., potlood, 480 x 335, get. R.M.O.: Lynette. (Carl Schw.)

58. MADGE, DON

58/1/238 Huisies naby Sir Lowrey's Village, K.P.; 1971, Olie op doek op bord, 500 x 350, get. L.O.: Don Madge. (Eileen Schw.)

58/2/239 Kleurling huisies; geen dat., pastel, 590 x 480, get. R.O.: Don Madge. (Friemelt).

59. MANDUELL

59/1/240 Die Vissersdorpie, Kaap; geen dat., swart ink en waterverf, 345 x 240, get. R.O.: Manduell, L.O.: "The Fishing Cottage, Cape". (Eileen Schw.)

59/2/241 Bote, Griekeland; geen dat., waterverf, 395 x 440, get. R.O.: Manduell. (Friemelt).

60. MAYER, ERICH

60/1/242 Bosveld naby Potgietersrust; 1934, Olie op kartonbord, 382 x 502, get. L.O.: Erich Mayer 1934. Reproduksies versprei, kat. Schw. (Carl Schw.)

60/2/243 Rivierbedding, N. Tvl.; 1932, Olie op bord, 500 x 372, get. L.O.: Erich Mayer 1932. Reproduksies versprei, Kat. Schw. Ons Kuns I. (Carl Schw.)

60/3/244 Nagmaal, Nylstroom (Feeslaer, Nylstroom); 1932-36, Olie op bord, 685 x 478, get. R.O.: Erich Mayer 1932-36. Reproduksies versprei, Kat.

- 60/4/245 Indaba, Basoetoeland; 1940-41, Olie op doek op bord, 375 x 273, get. L.O.: Erich Mayer 1940-41. (Eileen Schw.)
- 60/5/246 Aanvrede in die Kransberge, W. Tvl.; Okt. 1953, Waterverf, 245 x 165, get. R.O.: Erich Mayer 1953. Agter op skildery in E. Mayer se handskrif: "Dem von mir verehrten kunsthändler und Menschenfreunde EMIL SCHWEICKERDT Pretoria in Oktober 1953 Erich Mayer". Uitgestal; oorsiguitstalling E. Mayer, Pta. Kunsmuseum. (Eileen Schw.)
- 60/6/247 Die ou Kremetart; 1939, Olie, 540 x 360, get. R.O.: Erich Mayer 1939. Reproduksies versprei. Kat. Schw. (Friemelt).
- 60/7/248 Drie Kremetarte; 1935-41, Olie op doek op bord, 485 x 365, get. R.O.: Erich Mayer 1935-41. (Friemelt).
- 60/8/249 Die Tentwa; 1928, ets, 170 x 135, get. L.O.: Erich Mayer 1928 op etsvlak en R.O.: Erich Mayer. (Hesse).
- 60/9/250 Doringboom en tentwa; 1945, gouaché met vernis, 385 x 255, get. R.O.: Erich Mayer 1945. (Hesse).
- 60/10/251 Gesig op De Wildt, Transvaal (vanaf Hornsnek; 1919, Olie op doek 1450 x 240, get. L.O.: Erich Mayer 1919. Uitgestal: Oorsiguitstalling, Kunsmuseum, Pta. en Gedenkuitstalling, Afrikaanswording van Univ. v. Pta. (Hesse).

- 60/11/252 Bantoe hutte; 1917(?), Olie op doek op bord, 280 x 185, get. L.O.: Erich Mayer 1917(?). (Hesse).
- 60/12/253 Die Bantoe statjie; 1923, Olie op doek op bord, 250 x 178, get. R.O.: Erich Mayer 1923. (Proz.)
61. MAYER, L. en CARTER, J.
- 61/1/254 "Wimpfen am Berg, Wimpfen im Thal, und Faxfeld"; geen dat., gekleurde gravure, 195 x 135, get. L.O.: Gez. von L. Mayer R.O.: Gest. v. J. Carter. Die toneel toon Emil I se dorp van herkoms en rivierbote soos sy oupa dit hanteer het. Waarskynlik 'n toneel voor sy oupa se tyd. (Carl Schw.)
62. McCAW, TERENCE
- 62/1/255 Bote, Houtbaai; 1976, Olie op bord, 600 x 498, get. R.O.: Terence McCaw '76. (E. Schw. (Edms.) Bpk.)
- 62/2/256 Vissershuisies en Bote, Arniston by Waenhuiskrans; 1976, Olie op bord, 605 x 500, get. R.O.: Terence McCaw '76. (Proz.)
63. MEINTJES, JOHANNES
- 63/1/257 Vrou met Kopdoek; 1967, Olie op bord, 210 x 290, get. L.B.: Meintjes '67. (Carl Schw.)

- 69/2/266 Hermanus, K.P.; geen dat., Olie op bord, 295 x 246, get. L.O. Naudé. (Eileen Schw.)
- 68/3/267 Hoenders in die Agterplaas; geen dat., Olie op bord, 225 x 285, get. L.O.: Naudé. (Eileen Schw.)
- 68/4/268 Voëlklip, Hermanus; geen dat., Waterverf, 350 x 220, get. R.O.: Hugo Naude. Uitgestal Retrospektiewe uitstalling H. Naudé 1969 Pta Kunsmuseum, Leêr nr. 35/4 Naudé H. (Eileen Schw.)
- 68/5/269 Tuin en Sneepieke; geen dat., Olie op bord, 220 x 285, get. L.O.: Hugo Naudé. (Friemelt).
- 68/6/270 Bloekombome, Boland; geen dat., Olie op bord, 225 x 290, get. R.O.: Naudé. (Hesse).
- 68/7/271 Oggendgrys; geen dat., Olie op bord, 390 x 285, get. R.O.: H.N. (Hesse).
- 68/8/272 Portret van Pres. Reitz; geen dat., Olie op doek, 450 x 600, get. R.O.: Naudé. (Streicher).
- 68/9/273 Interieur; geen dat., Olie op doek, 450 x 350, get. R.O.: Hugo Naudé. Uitgestal Retrospektiewe uitstalling H. Naudé Pta Kunsmuseum Leêr nr. 35/4 H. Naudé. (Streicher).
- 68/10/274 Kloof in die Berge; dat. onleesbaar, Olie op doek, 500 x 375, get. R.O.: Hugo Naudé. (Streicher).
- 68/11/275 Kerkplein by Worcester; geen dat., Olie op bord, 280 x 222, get. R.O.: Naudé. (Hesse).

69. NIEMANN, (?)
- 69/1/276 Slapende Donkie; geen dat., Olie op bord, 153 x 112, get. R.O.: Niemann. (Carl Schw.)
- 69/2/277 Donkie; geen dat., Olie op bord, 183 x 143, get. R.O.: Niemann. (Carl Schw.)
70. NORDERMANN, EMIL
- 70/1/278 Koerantverkoper; geen dat., Olie op houtbord, 183 x 238, get. R.O.: Emil Nordermann (onduidelik). (Eileen Schw.)
- 70/2/279 (Toegeskryf aan E. Nordermann -) Twee vroue wat 'n miniatuur bekyk; geen dat., Olie op bord, 226 x 313, get. R.O.: Onduidelik - drie letters en N., dat. onduidelik - 12(?) of 42(?). (Eileen Schw.)
71. OERDER, FRANS
- 71/1/280 Gesiggies op 'n porseleinbak; geen dat., Olie op doek, 435 x 360, get. R.O.: Frans Oerder. (Carl Schw.)
- 71/2/281 Slapende Baba; geen dat., Olie op doek op bord, 280 x 267, get. R.O.: Frans Oerder. (Carl Schw.)
- 71/3/282 Stillewe met wit Rose en Peauterbord; geen dat., Olie op doek, 985 x 665, get. L.O.: Frans Oerder. (Eileen Schw.)
- 71/4/283 Stillewe met koperpotjie, lemoen en blou bordjie; 1912, Olie op doek, 314 x 240, get. R.O.: F. Oerder (onduidelik) 1912. (Eileen Schw.)

71/5/284 Stillewe met papawers; geen dat., Olie op doek
700 x 400, get. R.O.: Frans Oerder. (Friemelt).

71/6/285 Mondfluitjiespeler; geen dat., Olie op doek, 675 x
875, get. L.O.: Frans Oerder. Uitgestal, Pta
Kunsmuseum op bruikleen. (Hesse).

72. OSSMAN, CARL

72/1/286 Dagbreek in die Bosveld, S.W.A.; 1932, Olie op
doek, 730 x 580, get. R.O.: Carl Ossmann 1932.
Reproduksies versprei, Kat. Schw. (E. Schw.
(Edms.) Bpk.)

72/2/287 Doringbome, S.W.A.; 1924, Olie op bord, 280 x
112, get. L.O.: Carl Ossmann 24 verw. Roos,
N.O., Kuns in Suidwes-Afrika. (Hesse).

72/3/288 Aandgloed op die berge, S.W.A.; geen dat.,
pastel, 335 x 245, get. R.O.: Carl Ossmann
(onduidelik). (Snyckers).

73. PALMER, ALFRED

73/1/289 MZWIKA, my kok van Basoetoeland; geen dat.,
Waterverf, 308 x 358, get. R.O.: Alfred Palmer.
(Eileen Schw.)

74. PIERNEEF, J.H.

74/1/290 Die vlakke met bome; geen dat., gouache met
verniss behandel op karton, 285 x 210, get. L.O.:
J.H. Pierneef. (Carl Schw.)

- 74/2/291 Sering; geen dat., ets, 269 x 202, get. L.O.: J.H. Pierneef impr. R.O.: ⁹¹/100. Papier lig verbruin. (Carl Schw.)
- 74/3/292 Doringboompie (of Sering?); 1928, lino, 148 x 105, get. L.O.: P (in hoek) en L.O.: J.H. Pierneef, R.O.: 1928 verw. Nilant, F.G.E., Die Hout- en Linosneë van J.H. Pierneef. (Carl Schw.)
- 74/4/293 Meerlust; 1925, Lino, 495 x 375, get. L.O.: P en J.H. Pierneef impr. Meerlust. R.O.: 1925. verw. Nilant, F.G.E., Die Hout- en Linosneë van J.H. Pierneef. (Carl Schw.)
- 74/5/294 Wilgerboomtakies oor die Vaalrivier; 1920, Olie op bord, 290 x 210, get. R.O.: Pierneef 20. (Carl Schw.)
- 74/6/295 Doringboom; 1920, Olie op bord, 390 x 240, get. R.O.: Pierneef 20. (Carl Schw.)
- 74/7/296 Opstal en Wolke; 1925, Olie op bord, 272 x 183, get. L.O.: Pierneef 25. (Carl Schw.)
- 74/8/297 Die Groot Trek (ontwerp); 1938, Lino, 535 x 592, get. R.O.: Pierneef. Ontwerp vir Die Huisgenoot. Voorstudie in die S.A. Argief, Pta. Nilant, F.G.E., Die Hout- en Linosneë van J.H. Pierneef p. 188. (Carl Schw.)
- 74/9/298 Berge, Karoo (of Oos-O.V.S); geen dat., potlood en waterverf, 400 x 110, get. R.O.: J.H. Pierneef. (Carl Schw.)
- 74/10/299 Bosveld - seringboom en berge; 1928, gouache op bord, 540 x 383, get. R.O.: J.H. Pierneef 1928

- verw. Uitnodingskaartjie, gedenkuitstalling, 75 jarige herdenking van E. Schw. (Edms.) Bpk. Uitgestal by dieselfde geleentheid. (Carl Schw.)
- 74/11/300 Doringboom; geen dat., Lino, 540 x 400, get. R.B. Monogram J.H.P. in sirkel. Kom nie voor in boek van Nilant F.G.E., Die Hout- en Linosneë van J.H. Pierneef. (Carl Schw.)
- 74/12/301 Huis in Rustenburg; 1930, Lino, 220 x 145, get. R.O.: P en L.O.: J.H. Pierneef impr. Huis in Rustenburg, R.O.: 1930. Verw. Nilant, F.G.E., Die Hout- en Linosneë van J.H. Pierneef p. 80. (Carl Schw.)
- 74/13/302 Die Spruit; geen dat., Olie op bord, 512 x 353, get. L.O.: J.H. Pierneef. (Eileen Schw.)
- 74/14/303 Landskap; 1923, Olie op bord, 428 x 306, get. R.O.: Pierneef '23. (Eileen Schw.)
- 74/15/304 Donderwolke by Pienaarsrivier; geen dat., gouache op karton, 286 x 212, get. L.O.: J.H. Pierneef. (Eileen Schw.)
- 74/16/305 In die Hartjie van die Bosveld; 1924, gouache op bord, 602 x 467, get. L.O.: Pierneef 1924. Reproduksies versprei, kat. Schw. Uitgestal 75 herdenking, E. Schw. (E. Schw. (Edms.) Bpk.)
- 74/17/306 By Kameeldrift; geen dat., + 1923, gouache op bord en vernis, 288 x 212, get. L.O.: J.H. Pierneef. (Eileen Schw.)
- 74/18/307 Wilgerbome; 1926, Olie op bord, 498 x 350, get.

- 74/19/308 Brugge (Belfort); Nov. 1925, potlood, 350 x 533, get. R.O.: Aan Emil Schweickerdt van J.H. Pierneef. L.O.: Brugge (Belfort) Nove 1925. (Eileen Schw.)
- 74/20/309 Magaliesberg-aand; 1939, Olie op doek, 295 x 195, get. L.O.: J.H. Pierneef 39. (Eileen Schw.)
- 74/21/310 Kerkie; 1911, potlood en wit kryt, 270 x 335, get. R.O.: J.H. Pierneef 1911, L.O.: An Hern Schweickerdt (Pierneef se spelling). (Eileen Schw.)
- 74/22/311 Opstal en Berge, aand; geen dat., Olie, 375 x 235, get. R.O.: J.H. Pierneef. (Eileen Schw.)
- 74/23/312 Aandgloed, Ausberge, S.W.A.; 1923, Kaseien, 575 x 385, get. R.O.: Pierneef. Reproduksies versprei, Kat. Schw. (Friemelt).
- 74/24/313 Kameeldoring, Springbokvlakte; 1930 ets, 265 x 200, get. L.O.: J.H. Pierneef impr. ⁴¹/100. R.O.: 1930. (Friemelt).
- 74/25/314 Ou Huis in Bloedstraat, Pretoria; geen dat., Olie op bord met paletmes, 300 x 220x get. L.O.: Pierneef. Agter op geskryf: "Old House in Bloed Str. Pretoria (now Municipal Bus Shed)". (Friemelt).
- 74/26/315 Doringboom - Bosveld; 1928, kaseien op bord, 540 x 380, get. L.O.: J.H. Pierneef 1928. (Friemelt).
- 74/27/316 Wilgerboom; 1928, kaseien op bord, 535 x 375, get. R.O.: J.H. Pierneef 1928. (Friemelt).

- 74/28/317 Aandstemming, Erongoberge, S.W.A.; 1936, Olie op doek, 750 x 600, get. L.O.: Pierneef, 36. Reproduksies versprei, Kat. Schw. (Friemelt).
- 74/29/318 Plaashuis naby Lichtenburg; 1919, Waterverf, 200 x 145, get. L.O.: Pierneef 19. (Friemelt).
- 74/30/319 Doringboom naby Barberton; 1949, potlood op papier, 535 x 360, get. L.O.: Mei 1949 Barberton, J.H. Pierneef. (Friemelt).
- 74/31/320 Kremetartboom; geen dat., Lino, 400 x 285, get. R.O.: Monogram J.H.P. en J.H. Pierneef. Verw. Nilant F.G.E., Die Hout- en Linosneë van J.H. Pierneef p. 108. (Friemelt).
- 74/32/321 Doringboom in Veld; 1928, Lino, 145 x 105, get. L.O.: P. en R.O.: J.H. Pierneef. verw. Nilant F.G.E., Die Hout- en Linosneë van J.H. Pierneef p. 131. (Friemelt).
- 74/33/322 Doringboom en Huis, Silverton; geen dat., Lino, 210 x 265, get. L.O.: Monogram J.H.P. in sirkel en R.O.: J.H. Pierneef. verw. Nilant, F.G.E., Op. Cit. p. 75. (Friemelt).
- 74/34/323 Kliprivier, Transvaal; 1952, potlood en waterverf, 520 x 370, get. R.O.: J.H. Pierneef. (Friemelt).
- 74/35/324 Tweelingpieke, Stellenbosch; 1924, Olie op doek, 590 x 450, get. R.O.: Pierneef 1924. Reproduksies versprei, Kat. Schw., Uitgestal by 75 jarige herdenking E. Schw. (Hesse).
- 74/36/325 Bome langs die Rivier, Bosveld; 1933, potlood en waterverf, 454 x 370, get. R.O.: J.H. Pierneef 1933. (Hesse).

- 74/37/326 Swartkoprivier, S.W.A.; 1927, lino, 180 x 125, get. L.O.: J.H. Pierneef impr. 21/50. Nilant, F.G.E., Op. Cit. p. 140. Volgens Emil II was die titel Huisie by Rustenburg. Kat. Schw. dui dit aan as "Transvaal Homestead." Titel volgens Nilant. (Hesse).
- 74/38/327 Karibib, S.W.A.; geen dat., ets, 265 x 200, get. L.O.: J.H. Pierneef impr. R.O.: ¹⁰⁰/100. (Hesse).
- 74/39/328 Bosveld, N. Tvl.; 1930, ets, 270 x 205, get. L.O.: J.H. Pierneef impro. ¹¹/100. (Streicher).
- 74/40/329 Omarurukoppie, S.W.A.; 28 Feb 1930, potlood, 270 x 205, get. L.O.: J.H. Pierneef aan Emil Schweickerdt. Pierneef het ook 'n ets van dieselfde toneel gemaak. (Streicher).
- 74/41/330 Kameeldorings, Springbokvlakte; 1923, Lino, 310 x 245, get. L.B.: P., L.O.: J.H. Pierneef impr., R.O.: 1923. Verw. Nilant, F.G.E., Op. Cit. p. 130. (Streicher).
- 74/42/331 Bolandse Plaas, Krommerivier; 1932, Lino, 195 x 135, get. L.O.: P. en J.H. Pierneef impr. 39/50, R.O.: 1932. Verw. Nilant, F.G.E., Op. Cit. p. 46. (Streicher).
- 74/43/332 Krokodilvallei, O. Tvl(?); 1926, Kaseien, 505 x 360, get. L.O.: J.H. Pierneef 1926. Uitgestal Rembrandt rondgaande uitstalling. (Streicher).
- 74/44/333 Matlala, Pietersburg; 1936, Lino, 250 x 205, get. L.O.: J.H. Pierneef impr. Matlala. R.O.: 1936. Verw. Nilant, F.G.E., Op. Cit. p. 99. (Proz.)

- 74/45/334 Bloekombome; 1918, Lion, 205 x 315, get. R.O.: J.H. Pierneef 18. Verw. Nilant, F.G.E., Op. Cit. (Proz.)
- 74/46/335 Aandskemering naby Stellenbosch; 1926, Kaseïen, 360 x 265, get. L.O.: J.H. Pierneef 26. (Proz.)
- 74/47/336 Vlakte en Wolke; 1943, Olie op doek, 600 x 445, get. L.O. Pierneef 43. (Proz.)
- 74/48/337 Reënwolke en Plaashuisie; 1941, Olie op bord, 330 x 280, get. L.O.: Pierneef 41. Geskenk aan Mev. Prozesky met haar geboorte. (Proz.)
- 74/49/338 Kums; Okt. 1924, Potlood, 212 x 165, get. L.O.: Pierneef SWA Okt. 1924. (Proz.)
- 74/50/339 Thabina, N. Tvl.; 1928, Potlood, 190 x 305, get. R.O.: Pierneef, L.O.: Thabina N.T. 1928. (Proz.)
- 74/51/340 Dar-Es-Salaam; Feb 1926, Olie op doek, 590 x 440, get. R.O.: J.H. Pierneef. Uitgestal: Akademie-uitstalling, Pta. Kunsmuseum Leër 35/4 Akad. (Streicher).
- 74/52/341 Plaas by Derdepoort - platkruinboompie; geen dat., Kaseïene, 295 x 220, get. L.O.: Pierneef. (Streicher).
- 74/53/342 Erongoberge, S.W.A.; 1925, Olie op bord, 275 x 190, get. R.O.: Pierneef 25. (Streicher).
- 74/54/343 Lesotho met die Malutis daaragter; 1934, Waterverf, 535 x 365, get. R.O.: J.H. Pierneef 1934. (E. Schw. (Edms.) Bpk.)

75. PILKINGTON, G.W.
- 75/1/344 "The Tramp"; geen dat., Lino, 160 x 115, get.
R.O.: P (spieëlbeeld) en G.W. Pilkington. L.O.:
"The Tramp". (Friemelt).
- 75/2/345 Langs die Meer; geen dat., Lino, 180 x 125, get.
L.O.: en R.O.: G. W. Pilkington. (Friemelt).
- 75/3/346 Seile droogmaak; geen dat., ets, 222 x 195, get.
R.O.: G. W. Pilkington. (Hesse).
76. PROWSE, RUTH
- 76/1/347 Herfs in die Drakenstein; geen dat., Olie op
bord, 297 x 248, get. R.O.: Monogram P binne in
R. (Eileen Schw.)
77. ROBERTS, J. IVOR
- 77/1/348 Flaminke, Luderitz, S.W.A.; geen dat., Olie op
Kwartsiet, 340 x 180, get. R.O.: J. Ivor Roberts
(Eileen Schw.)
- 77/2/349 Ooievaars; geen dat. Olie op kwartsiet, 100 x
250, get. R.O.: J. Ivor Roberts. (Eileen Schw.)
- 77/3/350 Volstuise; geen dat., Olie op kwartsiet, 95 x 390,
get. R.O.: J. Ivor Roberts. (Eileen Schw.)
- 77/4/351 Visvangers; geen dat., Olie op Kwartsiet, 145 x
295, get. R.O.: J. Ivor Roberts. (Eileen Schw.)
- 77/5/352 Twee Visvangers; geen dat., Olie op kwartsiet,
150 x 285, get. R.O.: J. Ivor Roberts.
(Friemelt).

78. ROSE-INNES, ALEXANDER
- 78/1/353 Hibiscus; 1973, Olie op Doek, 492 x 648, get.
L.O.: A. Rose-Innes 73. (Carl Schw.)
- 78/2/354 Amandelbloeisels; 1968, Olie op doek, 345 x 500,
get. L.O.: A. Rose-Innes 68. (Carl Schw.)
- 78/3/355 Hazel; geen dat., Olie op doek, 450 x 600, get.
L.O.: A. Rose-Innes. (Carl Schw.)
- 78/4/356 Twee vroue en 'n teekoppie; 1966, Olie op doek op
bord, 255 x 560, get. L.O.: A. Rose-Innes 66.
(Friemelt).
- 78/5/357 Laan in Rondebosch; geen dat., Houtskool en
waterverf, 340 x 380, get. L.O.: A. Rose-Innes.
(Streicher).
79. SHADY, E.
- 79/1/358 Dieretuinmense; 1978, ets, 415 x 500, get. R.O.:
Elsabe Schady 78, M.O.: Zoo People. (Carl
Schw.)
- 79/2/359 Vlieg weg Peter, vlieg weg Paul; 1981, Ets, 410 x
500, get. R.O.: Elsabe Schady 81. L.O.: 7/20.
(Carl Schw.)
80. SCHWEICKERDT, ELSE (KYK FRIEMELT, E.)
- 80/1/360 Stillewe, Rose in 'n bcker; 1960, Olie op doek op
bord, 295 x 345, get. L.O.: Monogram E.S. 60.
(Friemelt).

81. SERGEANT

81/1/361 Steenbokkie; geen dat., pastel, 530 x 425, get.
L.B.: Sergeant. (Proz.)

82. SPIILHAUS, NITA

82/1/362 Stranddorp; geen dat., olie op bord, 653 x 480,
get. L.O.: Monogram N.S. in sirkel. (Carl
Schw.)

82/2/363 Berge; geen dat., Olie op bord, 417 x 315, get.
L.O.: Monogram N.S. in sirkel. (Carl Schw.)

82/3/364 Groot-Brakrivier, K.P.; geen dat., Olie op
houtbord, 240 x 170, get. L.O.: Monogram N.S.
in sirkel. (Eileen Schw.)

82/4/365 Stillewe met blomme; geen dat., Olie op bord, 397
x 580, get. L.O.: Monogram N.S. in sirkel.
(Eileen Schw.)

82/5/366 Naby Kampsbaai; geen dat., Olie op houtbord,
385 x 285, get. R.O.: Monogram N.S. in sirkel.
Uitgestal: Sotheby-veiling 8-6-1982 Johannesburg.
(Friemelt).

82/6/367 Onbekend; geen dat., Ets, 140 x 90, get. L.O.:
N.S. en Nita Spilhaus. (Friemelt).

82/7/368 Landskap met Bolandse Berge; geen dat., Olie op
bord, 408 x 312, get. L.O.: Monogram N.S. in
sirkel.

83. STEYN, L.
- 83/1/369 Tarentale; 1982, Serigrafie op batikagtergrond,
285 x 330, get. L.O.: L. Steyn en R.O.: 11/25.
(Carl Schw.)
84. SUMNER, M.
- 84/1/370 Vrugte en skulpe (stillewe); geen dat., Olie op
doek, 370 x 452, get. L.O.: Sumner. (Carl
Schw.)
- 84/2/371 Bak met vrugte en glas; geen dat., Olie op doek
op bord, 443 x 368, get. R.O.: Sumner. (Carl
Schw.)
- 84/3/372 Kanaal en seilboot; geen dat., Waterverf en pen,
625 x 465, get. R.O.: Sumner. (Eileen Schw.)
85. TERBLANCHE, PHILIP
- 85/1/373 Straat, Maleise Buurt; geen dat., Olie op doek op
bord, 440 x 545, get. R.O.: Philip Terblanche.
(Streicher).
86. THEYS, CONRAD
- 86/1/374 Kleurlingbuurt; 1970, Olie op doek op bord, 350
x 250, get. L.O.: Theys 1970. Uitgestal E. Schw.
(Carl Schw.)
- 86/2/375 Man met hoed en pyp; 1971, Olie op doek op
bord, 245 x 297, get. L.BL.: Theys 1971. (Eileen
Schw.)
- 86/3/376 Huisie met veranda, Elsiesrivier; 1979, Waterverf,
500 x 340, get. L.O.: Theys 1979. (Eileen Schw.)

- 86/4/377 Ou Stoel; 1975, swart ink op ligbruin karton, 253 x 345, get. L.O.: Theys 1975, R.O.: Ou Stoel. Uitgestal: E. Schw. 1975. (Eileen Schw.)
- 86/5/378 Die blou deur, Elsiesrivier; 1970, Olie op doek, 400 x 300, get. L.O.: Theys 1970, uitgestal E. Schw. 1970. (Eileen Schw.)
- 86/6/379 Kokerboom; 1971, Olie op doek op bord, 295 x 363, get. R.O.: Theys 1971, uitgestal E. Schw. 1971. (Eileen Schw.)
87. TIMLIN, W.M.
- 87/1/380 Aandgloed op die berge in die Boland; geen dat., pastel, 330 x 240, get. R.O.: W.H. Timlin. (Streicher).
88. TODD, GUY
- 88/1/381 Vissersbote op see; geen dat., Waterverf, 730 x 250, get. R.O. Guy Todd. (Eileen Schw.)
89. TREASURE, DOUGLAS
- 89/1/382 Onrusstrand, K.P.; geen dat., Waterverf, 433 x 235, get. R.O.: Douglas Treasure. (Eileen Schw.)
90. VAN DER MERWE, CHARLES
- 90/1/383 Straat in die Boland; 1976, Olie op bord, 600 x 450, get. R.O.: Charles vd Merwe 76. (Eileen Schw.)

90/2/384 Stilbaai-omgewing; 1976, Olie op bord, 600 x 300, get. R.O.: Charles vd Merwe 76. (Streicher).

91. VAN ESSHE, MAURICE

91/1/385 Verlore seun; geen dat., Olie op hardbord, 345 x 670, get. R.B.: Van Essche. (Carl Schw.)

91/2/386 Vroue op die strand; geen dat., Olie op bord, 340 x 240, get. L.O.: Van Essche. (Carl Schw.)

92. VAN HEERDEN, PIET

92/1/387 Landskap - die groen land en berge; geen dat., Olie op doek op bord, 600 x 445, get. R.O.: Piet van Heerden. (Proz.)

93. VAN ROOYEN, MINETTE

93/1/388 Landskap; 1971, Waterverf en swart ink en pen, 136 x 85, get. L.O.: Minette 71. (Carl Schw.)

93/2/389 Landskap met Koppetjie; 1981, pastel, 180 x 120, get. L.O.: Minette 81. (Carl Schw.)

93/3/390 Pot met blomme; 1980, Waterverf, 245 x 350, get. R.M.O.: Minette 81. (Carl Schw.)

93/4/391 Veldbossie; 1982, Waterverf, 200 x 290, get. M.O.: Minette 82. (Friemelt).

94. VERMEULEN, B.

94/1/392 Spitskoppe; 1975, Waterverf, 265 x 170, get. R.O.: B. Vermeulen 75. (Streicher).

95. VOIGT, LEIGH
95/1/393 Krimpvarkies; 1975, harsgravure, 930 x 314, get.
R.O.: Leigh Voight 75, L.O.: 10/150. Uitgestal
E. Schw. 1975. (Carl Schw.)
96. VOIGTS, J.
96/1/394 Vlakvarke; geen dat., gekleurde houtsnee, 300 x
280, get. R.O.: J.V. en L.O.: J. Voigts.
(Proz.)
97. VOLSCHEK, J.E.A.
97/1/395 Mosbegroeide Rotse, Riversdal; 1934, Olie op
doek, 250 x 300, get. R.O.: J. Volschenk 1934,
Reproduksies versprei, Kat. Schw. noem dit
"Rotse en Aalwyne, Riversdal, K.P." Ons Kuns I
p. 118. (Carl Schw.)
97/2/396 Die eensame huisie van die skaapwagter; 1912,
Olie op doek, 350 x 190, get. R.O.: J. Volschenk
1912. Reproduksies versprei, Kat. Schw. Ons
Kuns I p. 117 noem dit "Plaashuisie, Distrik
Riversdal". (Carl Schw.)
97/3/397 Veld naby Albertinia, Riversdal; 1917, Olie op
doek, 345 x 170, get. L.O.: J. Volschenk 1917.
(Eileen Schw.)
97/4/398 Kaapse Aalwyne; 1912, Olie op bord, 350 x 200,
get. R.O.: J. Volschenk 1912. (Hesse).
97/5/399 Drakensteinberge, Daljosafat, Paarl; 1934, Olie op
doek, 250 x 300, get. R.O.: J. Volschenk 1934.
(Proz.)

97/6/400 Oggend, veld en bergreeks; 1912, Olie op doek, 245 x 200, get. R.O.: J. Volschenk 1912. (Proz.)

97/7/401 Aand in die veld; 1912, Olie op doek, 350 x 185, get. R.O.: J. Volschenk 1912. (Streicher).

98. VORSTER, GORDON

98/1/402 Trop bokke; geen dat., Olie op doek op bord, 650 x 530, get. R.O.: Gordon Vorster. (Carl Schw.)

99. WEIDNER, EVELEEN

99/1/403 Hoede; 1982, Ets, get. R.O.: Eveleen Weidner, 82. M.O.: A.P. (Carl Schw.)

100. WENNING, PIETER

100/1/404 Swart meisie met kopdoek; Waterverf, 150 x 200, get. R.O.: P. Wenning 1911. (Eileen Schw.)

100/2/405 'n Sydeur in Van Boeschotenlaan, Pretoria; 1911, Waterverf, 118 x 170, get. L.O.: W 1911. (Eileen Schw.)

100/3/406 Huis in Potgieterstr. Pretoria; geen dat., Olie op bord, 165 x 190, get. L.O.: Wenning (onduidelik). Die toneel is 'n Westelike uitsig op die hoek van Schoemanstraat. (Friemelt).

100/4/407 Agterplaas; 1922, potloodskets, 182 x 255, get. R.O.: P.W. 1922. M.O.: Potloodskets deur Pieter Wenning. (Proz.)

101. WILES. W.G.
101/1/408 Laat middag, Knysna; geen dat., pastel, 500 x
340, get. L.O.: W.G. Wiles. (Hesse).
102. MICHAEL, ?
102/1/409 Pere; 1982, Olie op doek, 242 x 295, get. L.O.:
Michael 82. (Carl Schw.)
103. ONBEKEND
103/1/410 Lüneburg; geen dat., Ets, 175 x 140, get. L.O.:
15/100. R.O.: onleesbaar. (Friemelt).
103/2/411 Rathaus; geen dat., Ets, 90 x 135, nie geteken.
(Friemelt).
- BEELDHOUWERK:
104. EDWARDS, MIKE
104/1/412 Prof. H. Schweickerdt; 1976, brons, ronde
plaket, deursnee 505mm, get. L.O.: Mike Edwards
76. Twee eksemplare: (1) E. Schw. (Edms.) Bpk.
en (2) Dept. Plantkunde, Univ. v. Pta. (E.
Schw. (Edms.) Bpk.)
105. NIEMANN, HENNIE
105/1/413 Meidjie met sekel; 1974, brons, hoogte 160mm,
voetstuk 30mm., get. L. agter: Niemann 74.

106. POCOCK, FANIA
106/1/414 Huilende baba; 1937, brons, hoogte 150mm, nie
onderteken. Onder voetstuk: "Crying Baby by
Fania Pocock. Royal Academy 1937, There are
three heads, one sleeping, one smiling and one
crying. Cast in London". (Friemelt).
107. PRITCHARD, TINIE
107/1/415 Lêende Bokkie; 1970, brons, 340(l) x 230(diepte)
x 220(h), get. r. voor: Pritchard 70. (Eileen
Schw.)
108. VAN WOUW, ANTON
108/1/416 Die Getuie; geen dat., brons, hoogte 300, get.
agter A. van Wouw Joh'burg. (Eileen Schw.)
108/2/417 Die tent in die veld; brons, 215 x 115, get.
R.O.: A.v.W. Klein paneel.

 UNIVERSITEIT VAN PRETORIA
UNIVERSITY OF PRETORIA
YUNIBESITHI YA PRETORIA

VERKLARING.

D.

183

Ik Emil Schweckler
(voormalig onderdaan van Keizerrijk van Duitsland

E.P.
geboren te Wernpfez ^{Hessen} Duitsland op 7 Jan 1869
thans wonende te) Pretoria

verklaar hierbij onder eede, dat ik de persoon ben genoemd in
het certificaat van den Veldkornet van Pretoria
d.d. 25. Feb 1895 en die thans aansoek doet voor Brieven
van Naturalisatie; en verklaar ik tevens dat ik nimmer eenig
crimineel vonnis ten mijnen laste heb gehad, noch in deze
Republiek, noch elders.

Dat ik gevonnisd ben voor: a _____
wegens het misdrijf (ven) of overtreding van: b _____
den: c _____ 18 _____, te: d _____

Emil Schweckler

Besworen voor mij te Pretoria
den 26 Febr dag van Maart 1895

Orkney
Rechtspraak

a. Opgave van tijd of duur van gevangenisstraf of boete.
b. Opgave van aard van het misdrijf (ven) of overtreding (en).
c. Wanneer gevonnisd.
d. Waar.

✓
A.
CERTIFICAAT.

De ondergeteekende, Veldkornet voor de wijk (Stad of
Dorp) Pretoria District Pretoria
certificeer hiermede dat de naam van L. Schweickerdt
(thans wonende in de wijk Pretoria
District Pretoria) voorkomt op de Veldkornetslijsten
dezer wijk (Stad of Dorp) als ingeschreven op den 25
dag van Maart 1896, en staat aangemerkt als uit
deze Wijk (Stad of Dorp) vertrokken op den _____ dag
van _____ 189 , en dat de gemelde _____
Emil Schweickerdt
hem bekend is als alhier woonachtig voor minstens Twee
jaren, en steeds getrouw en gehoorzaam aan 's Lands wetten is
gewees.

Den 25 dag van Maart 1898.

[Handwritten Signature]
Veldkornet.

1869

Beëindigende Klousing

Ek se ondergetekende
as klousing onder ud dat ek
sedert 26 Maart 1896 woon
in die Zuid Republiek as liter
heb met hier nad my
uden & witterason te
aestryg

Emil Schreierdt.

Beëindigende Klousing te
Pretoria op datum van
26de Maart 1896

D. J. Eselen.

Rebrecht

CERTIFICAAT.

E.

Ik ondertgeekende; (Landdros, Assistent of Spetsiaal
Landdros of Kommissaris) W. J. J. Kommissaris
te Pretoria certificeer bij deze dat
Emil Schuurveldt
gencemd in het certificaat van den Veldkornet van
Pretoria dd. 25 Maart 1898,
volgens de Registras te dezen kantore, geen crimineel
vonnis ten zijnen laste heeft gehad.

gevonnisd is voor: a _____

wegens het misdrijf (ven), of overtreding van: b _____

den: c _____ 18 _____

W. J. J. Kommissaris
W. J. J. Kommissaris
te Pretoria
den 26de dag van Maart 1898.

Ontvangen van E Schweickerdt 187
J J Plet

De Som van Achttien shillings Stg
zijnde Reis Belasting 1897

£ 18/6

1ste Bet

Secontrasigneerd door A. van der Merwe
Th. van der Merwe
Klerk.

110

113

Pretoria, (S. A. Pr.), J 1 - 10 1897.

Ontvangen van E K Schweickerdt

de som van TIEN SHILLINGS STG., zijnde voor buitengewone hoofdbelasting
overeenkomstig kennisgeving No. 1245 op het Gezondheids-Comité, gepubliceerd in de
„Staatscourant" van 18 Augustus 1897, voor bestrijding kosten der kinderspeelken van af 1893.

E Phillips
Voor Civiele Commissaris.

No. 363

114

Z. A. Republiek
COMMISSARIS
26 MARI 1897
PRETORIA Z.A.R.

Ontvangen van Emil Schweickerdt
zelf

De Som van Twee ponden Stg
zijnde Naturalisatie

£ 0 0 0

W. van der Merwe
J. van der Merwe
Klerk.

Gedrukt ter Staatsdrukkerij van de Z. A. Republiek.

Gedrukt ter Staatsdrukkerij van de Z. A. Republiek.

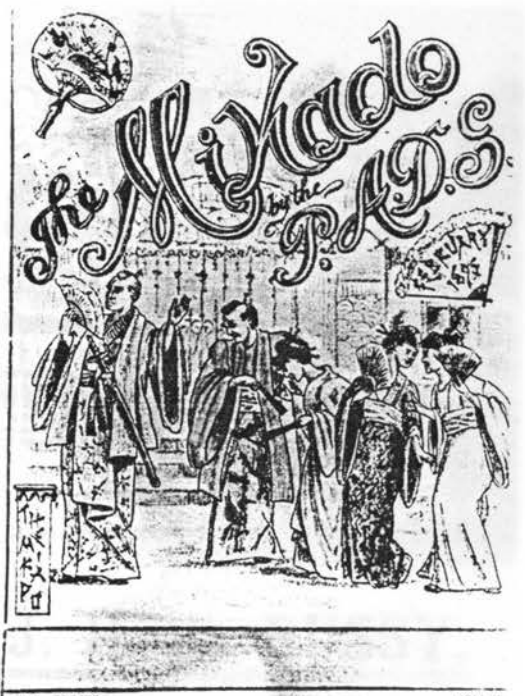

Afb. A. Emil Heinrich Schweickerdt (Emil I)

Afb. B. Emil Carl Schweickerdt (Emil II)

Afb. C. Edith Eileen Schweickerdt (née Stedal)

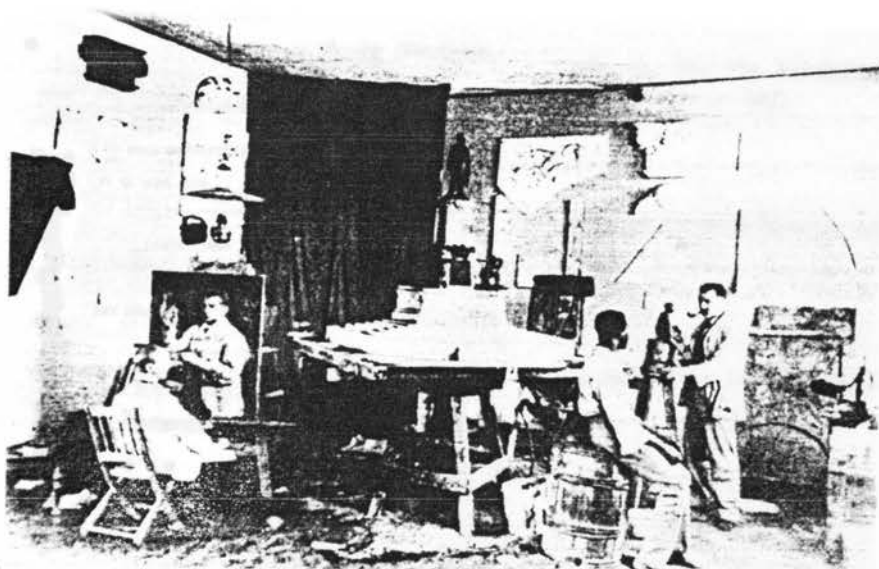

Afb. 1. 'n Advertensie van The Mikado.

Afb. 2. Oerder en Van Wouw in 19. se ateljee.

Afb. 3. Die Van Erksomsgebou in Pretoria met De Bussy se winkel voor die Tweede Vryheidsoorlog.

J. H. de BUSSY,

Bookeller, Stationer, and

Fancy Goods Merchant.

Pretorius Street, - -

NEAR GOVERNMENT BUILDINGS, PRETORIA.

P. O. BOX 466.

LARGE STOCK OF BOOKS IN ALL LANGUAGES.

ANY BOOK NOT IN STOCK PROCURED IN THE SHORTEST TIME

Periodicals by every mail.

Stationery of all kinds.

Office Requisites.

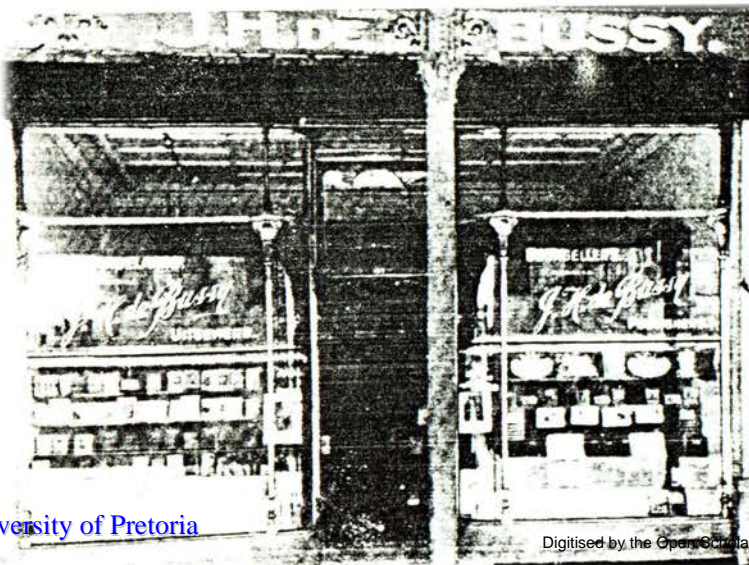
Photographic Materials.

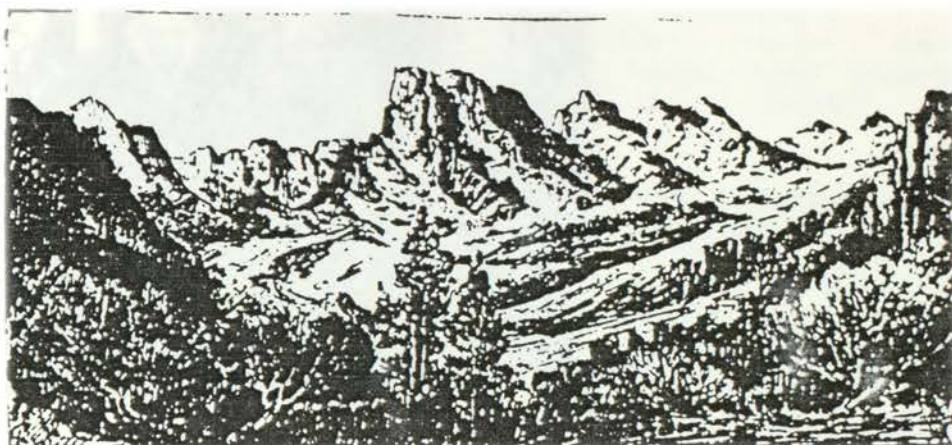
TOYS

Afb. 4. Die Van Erksgebou nadat dit herbou is in 1902.

Afb. 5. 'n Advertensie van De Bussy.

Afb. 6. De Bussy se winkel, vermoedelik in Johannesburg.

AN EXHIBITION OF . . .
PICTURES AND STUDIES
BY HUGO NAUDÉ. . . .

AT THE SCHWEICKERDT . .
GALLERY, 252, CHURCH ST.,
PRETORIA, JUNE, 1910. . .

CATALOGUE.

1. Sunrise, Matroosberg	- £20 0 0	16. The Old Grandmother	- £7 7 0
2. Blue Sea and Golden Cliffs	31 10 0	17. Sun Spots	- - - 8 3 0
3. Brakers (Hermanus)	- - 21 0 0	18. The Pergola	- - - 4 4 0
4. The Gorge (Hermanus)	- 12 12 0	19. Rocks at Sunset	- - - 7 7 0
5. Kaffir Klip (Hermanus)	- 18 18 0	20. The Bay (Hermanus)	- 2 2 0
6. Evening on the Valsch River	- - - - 10 10 0	21. A Grey Sea	- - - 4 4 0
7. Sunset	- - - - 6 6 0	22. From the Cliffs	- - - 4 4 0
8. On the Beach (Mossel River)	7 7 0	23. A Quiet Sea	- - - 3 3 0
9. A Mountain Stream	- - 8 8 0	24. The Cove	- - - 4 4 0
10. The Pool	- - - 8 8 0	25. The Approach to Worcester	4 4 0
11. Sunset (Mossel River)	- 6 6 0	26. White Cliffs (at Hermanus)	not for sale.
12. Winter Morning (Hex River)	6 6 0	27. Houston	-- - - " "
13. Evening Glow (Worcester)	6 6 0	28. The Peak at Moonlight	- 15 15 0
14. A Grey Day	- - - 7 7 0	29. Moonlight Shadows	- 6 6 0
15. The Green Sea	- - - 6 6 0	30. Moonlight (Hermanus)	- 5 5 0

Afb. 7. Katalogus by geleentheid van Naude se uitstalling in Pretoria, 1910.

Afb. 9. Die personeel ongeveer 1947
v.l.n.r.: Emil I, Mev. Eunice
Viljoen, Mnr. P. J. F. Ferguson, Jhr.
v.d. Walt, mev. De Jongh.

Afb. 8. Die Skoolkomitee, Duitse Skool. 1902.

Agter: l.n.r.: H. Hochsetter, Rektor Krüger, H. Wegerle, F. Hoepner, E. Schweickerdt I.

Voor: l.n.r.: C.W. Engelmohr, Onbekend, Pastor Grünberger, Konsul Reimer, L. Bisschoff.

Afb. 10. Andriesstraat in 'n Suidelike rigting voor 1902

Afb. 11. Andriesstraat in 'n Noordelike rigting voor 1902

← THE AMERICAN →
Picture Frame Manufacturers

DIRECT IMPORTERS OF :::

Mouldings, Glass, Mirrors,
Engravings and Oleographs.

PHOTOS ENLARGED, from any size to LIFE,
In Oil-Painting, Water Colours, Indian Ink,
Crayon, &c.

Wholesale and Retail.

Best Workmanship Guaranteed.

Glass and Mounts Cut to All Sizes.

Estimates of all kinds of Work given. Prices Moderate

MARGOLIUS & Co.,
CHURCH STREET, opp. Morning Market,
P. O. Box 697. ♦ PRETORIA.

E. SCHWEICKERDT,
(Voorheen Margolius & Co.)
Postbus 697. :: 252, KERKSTRAAT, 252.
Hoek van St. Andries Straat, PRETORIA.
8 Jaren in Pretoria opgericht als
**KUNST HANDELAARS EN SCHILDERIJ LIJSTEN
FABRIEKANTEN.**
Grote voorraad nieuwste soort Lijsten, en klaargemaakte Lijsten om uit te
maken. Grote voorraad Crayons, stapelaten, Afseltypes en Kiekrandruk pla-
ten steeds voorradig.
ALLEEN EERSTE KLAS GLAS IN VOORRAAD.
Onze goedkope Prijzen stellen u voordeel.

Afb. 12. Margolius se advertensie voor 1902

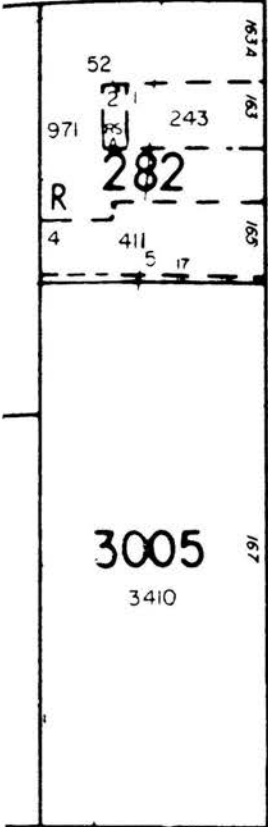
Afb. 13. Schweickerdt se eerste advertensie, De Volksstem, 1910

Afb. 14. Hoek van Andriesstraat en Kerkstraat, ± 1935. Die winkel het nou 'n stoep en steek links voor uit

Afb. 15. Kaart van stadsgedeelte waar Schweikerdt se winkels aangedui word.

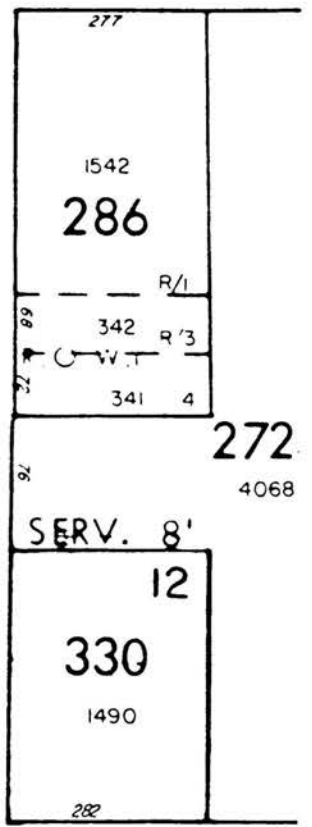
VERMEULENST

ANDRIES STREET

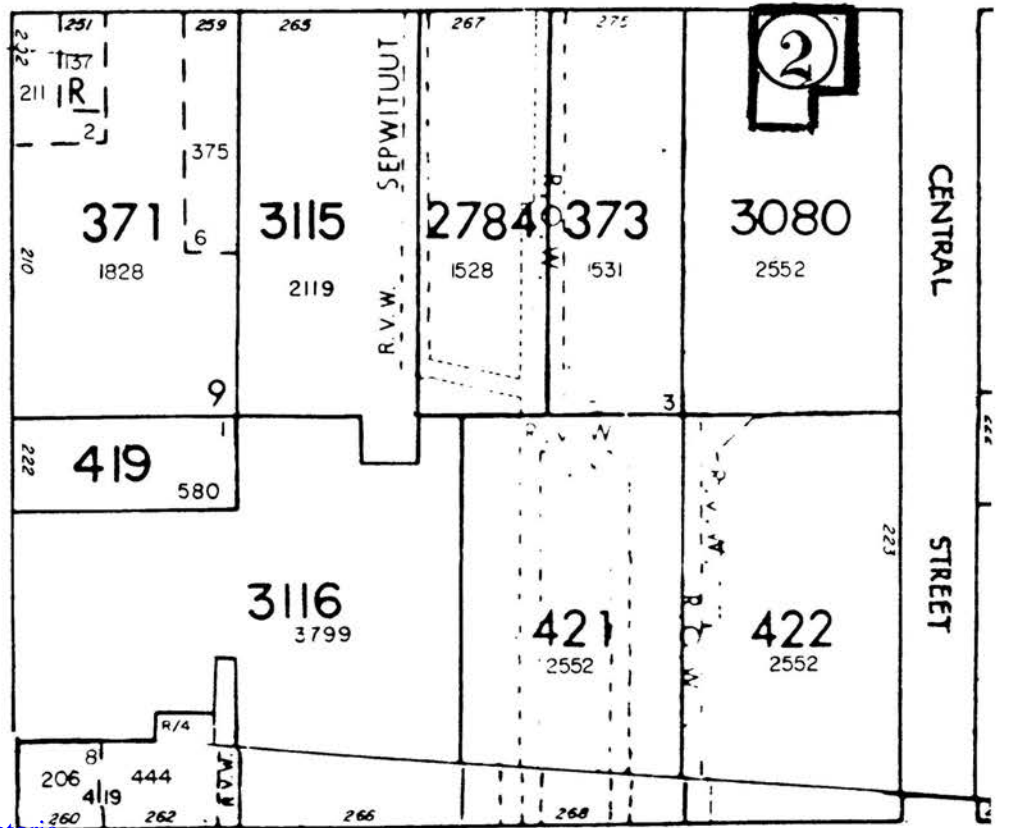
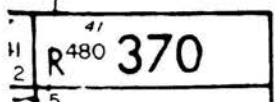
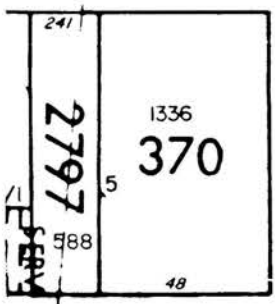

QUEEN STREET

KERKST. 005

CHURCH EAST

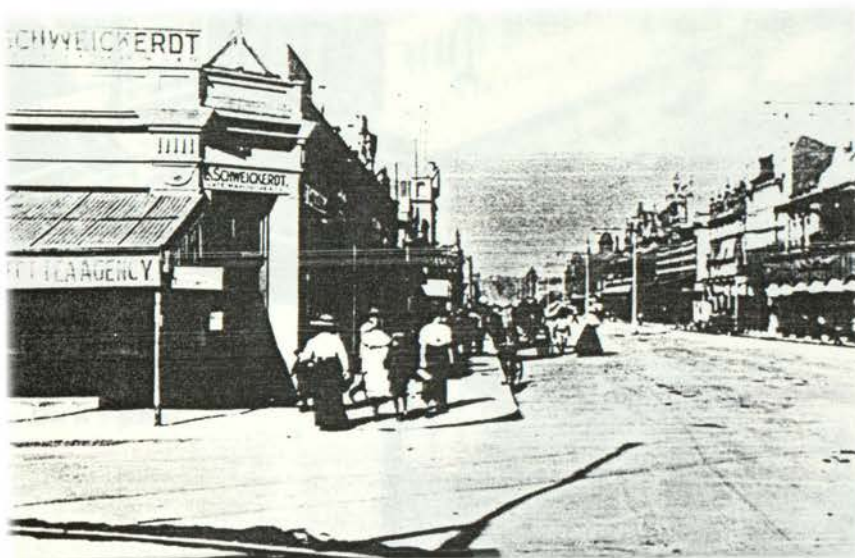

CENTRAL STREET

PRETORIUSST.

SLEUTEL:

- ① EERSTE STANDPLAAS 1902 - 1913
- ② TWEDE STANDPLAAS 1913 - 1957
- ③ DERDE STANDPLAAS 1957 -

Afb. 16. Die winkel ongeveer 1950 na Schweickerdt se tyd.

Afb. 17. Schweickerdt se winkel in 1910. Die toneel is Kerkstraat-Oos.

Afb. 18. Kerkstraat ongeveer in 1950. Die winkel is heel links langs Uniewinkels.

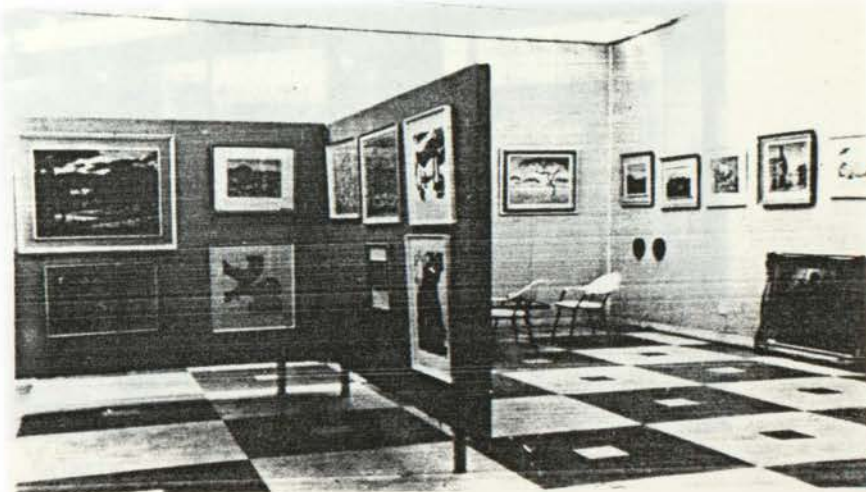

Afb. 19. Hoek van Kerk- en Sentraal-
straat. Die K's-gebou.

Afb. 20. Vooraansig van die huidige
winkel in Queenstraat

Afb. 21. Die huidige uitstallokaal
soos dit aanvanklik gelyk het.

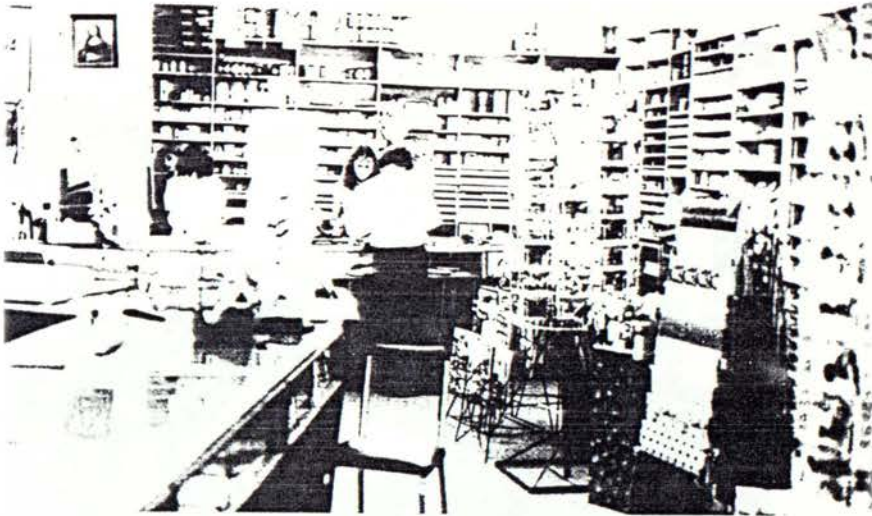

Afb. 22. Mnr Richard Friemelt en
Carl Schweikerdt

Afb. 23. Die huidige direkteure agter
die toonbank.

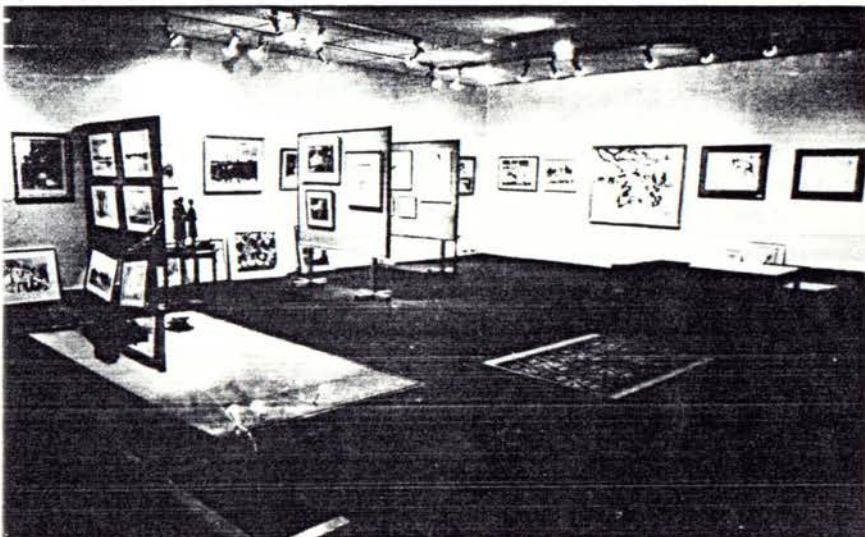

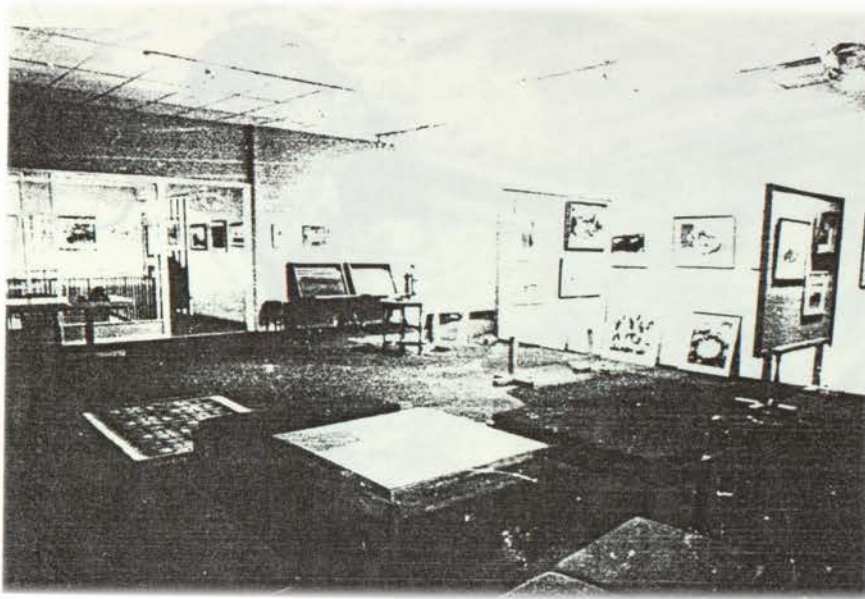

Afb. 25. Die rakke met kunsvoorraad in die winkel.

Afb. 26. 'n Blik op die verkoopsafdeling.

Afb. 28. Die uitstallokaal met die bestuurder se kantoor links.

SCHWEICKERDT ART GALLERY / KUNSGALERY
Quam Street, Pretoria, Tel. 5-1188

Gallery hours: 10 am - 5 pm weekdays
10 am - 12 pm weekends

Gallery hours: 9 am - 5 pm weekdays
9 am - 12 pm weekends

U word vriendelik uitgenooi na die opening van ons

PIERNEEF
tentoonstelling

Mr Jan J van Schaik sal die amptelike opening waarnaem op Donderdag 11 Augustus 1977 om 7:30pm Die tentoonstelling is gerief toe vaarste van ons 75ste jaer jare bestaan, en bevat slegs skilderye uit die privaatversameling van die Schweickardt-familie Die skilderye word nie te koop aangebied nie maar kan beskaf word daardiks vanaf 11 Augustus tot 8 September 1977 tussens 10 oetdags

We cordially invite you to the opening of our

PIERNEEF
exhibition

Mr Jan J van Schaik will officially open this exhibition on Thursday, August 11th, 1977 at 7:30pm. The exhibition is held to celebrate our 75th anniversary, and consists of the private collection of the Schweickardt family. The paintings are not for sale but can be viewed daily from the 11th August until 8th September 1977, except on Sundays

R S V P

Afb. 29. Uitnodigingskaartjie, 75-jarige herdenkingsuitstalling

Forrester 1902

J. H. Pieneef

OORSPRONKLIKE SKILDERYE, ETSE EN
HOUTSNEE.

KLEURAFDRUKKE NAAR OORSPRONKLIKE
AFRIKAANSE SKILDERYE.

KUNSHANDEL
E. SCHWEICKERDT

230, KERKSTR. SENTRAAL,
PRETORIA.

VERKOPPE KATALOGUS MET ILLUSTRASIES.

Afb. 31. Advertensie: binne-laaste blad, program van die Afrikaanse Kultuurkonferensie, 18-19 Des. 1929, Bloemfontein.

Roux & Jacobsz,

ANDREAS STEPHANUS ROUX,
LOUIS JOHANNES JACOBZ.

Solicitors, Notaries, Conveyancers,
and Sworn Translators.

TUDOR BUILDINGS, PRETORIA.
(First Floor).

P.O. Box 46. Tel. Address: "ADREM" Phone 297.

C. Z. KLÖTZEL,
KORRESPONDENT DES "BERLINER TAGEBLATT"
FÜR DIE SÜDAFRIKANISCHE UNION UND DIE MANDATSGEBIETE
SÜDWESTAFRIKA UND TANGANYIKA

*wünschte sich sehr freuen, wenn
Herr Pierneef bei seinem nächsten
Aufhalt in Berlin den bescheidenen
Gruß aus
BERLIN S.W. 19
HOSSEBADEN*

By Special Appointment.

E. SCHWEICKERDT.

252 Church Street, Corner St. Andries Street,
PRETORIA.

*Fine Art Dealer, Picture Frame Manufacturer,
Mount Cutter and Designer.*

A large and varied selection of English, German, American & French Mountings in choice like
WOODS AND CARVED ATTENTION TO COUNTRY ORDERS.
Illustrations sent free of charge and mailed to any part of South Africa.

*Es wäre mir sehr angenehm, wenn
Herr Pierneef bei seinem nächsten
Aufhalt in Berlin den bescheidenen
Gruß aus
Deutschland beibringen könnte.*

Afb. 36. 'n Kaartjie wat Emil II aan Pierneef in Holland gestuur het.

Afb. 34. Advertensie: Tvl. and Rhodesian Directory.

Afb. 37. Die Schweickerdts se meegemoelkaartjie aan Mev. Pierneef.

Mrs Pierneef (P)
In Liefdevolle Herinnering
Van
Schweickerdt (Edms) Bpk

MARGARET'S BLOEMISTE
CHURCHST 471 - Phone 2-3543 en
BOSMANST 224 - Phone 3-2542.
PRETORIA.
Na Use Foon 5-2451.

*met innig deelname
van
Emil Eileen
en Familie*

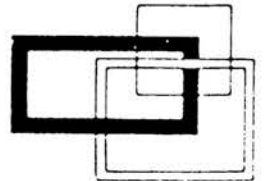
Afb. 35. Advertensie: Kunskalender, Junie 1978.

SCHWEICKERDT GALLERIES

Art Gallery, Queen Street:

An exhibition of paintings by
BERNE HESSELBARTH from 6 to
17 June.

**Galerie
Schweickerdt**

111, Arcadia Centre
Beatrix Street
P.O. Box 697
PRETORIA
Tel 2-0160

E. Schweickerdt

(Pty.) Ltd
89 Queen Street
P.O. Box 697
PRETORIA
Tel 3 7186

KUNSHANDEL IN JOHANNESBURG EN PRETORIA

met spesiale verwysing na

E. SCHWEICKERDT (EDMS.) BPK.

deur

JOHANNES LODEWIKUS PRETORIUS

Studieleier : DR. A.E. DUFFEY

Departement : KUNSGESKIEDENIS

Graad : MAGISTER ARTIUM

Gedurende die laaste dekade van die negentiende eeu was die kunshandel in die nuutgestigte Johannesburg hoofsaaklik onderneem deur afslaers en 'n paar kuns- en algemene handelaars. In Pretoria was daar byna geen sprake van 'n kunshandel nie.

Die Tweede Vryheidsoorlog het die kunsmark feitlik tot stilstand gedwing.

Aan die begin van die eeu het kunshandelaars soos Lezard van Johannesburg en Schweickerdt van Pretoria daarin geslaag om 'n bestendige kunshandel op die been te kry. Deur hulle toedoen het Suid-Afrikaanse kunstenaars bekend geraak en het hulle ook kuns by the publiek gewild gemaak.

Emil Schweickerdt, 'n Duitse immigrant, het sy kunswinkel as familiesaak gestig kort na die Tweede Vryheidsoorlog. Dit is

uitgebou tot die grootste handelszaak van sy aard in die land. Die Schweickerdts is pioniers in baie opsigte. Hulle was die eerste Suid-Afrikaanse firma wat reproduksies van Suid-Afrikaanse kunswerke publiseer het. Hierdie reproduksies is versprei deur die hele land. In byna elke skool kon sommige van hierdie reproduksies gevind word. Op die wyse is jong mense, wat op hulle ontvanklikste stadium is, die geleentheid gegee om kuns te waardeer. Die invloed wat van die Schweickerdts uitgegaan het is feitlik onskatbaar. Sedert 1910 het hulle gereeld uitstallings aangebied van die werk van bekende en belowende Suid-Afrikaanse kunstenaars. Ook hierdie uitstallings het grootlike bygedra tot kunswaardering by die publiek.

Die Schweickerdts het die meeste Suid-Afrikaanse kunstenaars as hulle vriende beskou, hulle ondersteun en opgetree as hulle agente en adviseurs. Kunstenaars soos Pierneef, Mayer, Andersen en Coetzer onder andere, het huishoudelike name geword as gevolg van die bemoeienis wat Schweickerdt met hulle gemaak het. Spesiale aandag word geskenk aan die verhouding tussen die Schweickerdts en bogenoemde kunstenaars.

In die openbare lewe het die Schweickerdts 'n vername rol gespeel, veral op kerklike, sosiale en welsynsterrein.

Vandag is die firma E. Schweickerdt die grootste invoerder en verskaffer van kunsmateriaal in Suidelike Afrika.

Katalogi van die reproduksies wat deur die firma versprei is sowel as van die volledige kunsversameling van die familie, is saamgestel.

ART TRADE IN JOHANNESBURG AND PRETORIA

with special reference to

E SCHWEICKERDT (PTY.) LTD.

by

JOHANNES LODEWIKUS PRETORIUS

Leader : DR. A.E. DUFFEY
Department : HISTORY OF ART
Degree : MAGISTER ARTIUM

During the last decade of the nineteenth century, art trade in the newly founded Johannesburg was ventured mainly by auctioneers and a few art and general dealers. In Pretoria hardly any art market existed.

The Anglo Boer War brought the art market almost to a standstill.

At the beginning of the nineteenth century art dealers like Lezard of Johannesburg and Schweickerdt of Pretoria succeeded in building up a stable art trade. With their help, South African art and artists became famous amongst the public.

Emil Schweickerdt, a German immigrant, started his family art business soon after the Anglo Boer War. It was built up until it became the largest firm of its kind in the country.

The Schweickerdts are pioneers in many respects. They were the first South African firm to publish prints of South African art works. These prints were distributed throughout South Africa. In almost every school some of these prints could be found. Thus young people who are at their most receptive stage, were given the opportunity to appreciate art. The impact they thus made is almost immeasurable. Since 1910 they constantly presented exhibitions by famous and promising South African artists, which have also contributed considerably to the appreciation of art by the public.

The Schweickerdts looked upon most South African artists as their friends, assisted them and acted as their agents and advisors. Artists like Pierneef, Mayer, Andersen and Coetzer among others, became familiar names as a result of the concern Schweickerdt took in them. Special attention is being given to the relationship between the Schweickerdts and the abovementioned artists.

In public life the Schweickerdts played a considerable part as regard the church, charity and recreation.

Today the firm of E. Schweickerdt is the main importer and supplier of art material in Southern Africa.

Catalogues of the prints distributed as well as the complete collection of art works in the possession of the family have been compiled.